

Deze film is beschikbaar gesteld door het KITLV, uitsluitend op voorwaarde dat noch het geheel noch delen worden gereproduceerd zonder toestemming van het KITLV. Dit behoudt zich het recht voor een vergoeding te berekenen voor reproductie. Indien op het originele materiaal auteursrecht rust, dient men voor reproductiedoeleinden eveneens toestemming te vragen aan de houders van dit auteursrecht.

Toestemming voor reproductie dient men schriftelijk aan te vragen.

This film is supplied by the KITLV only on condition that neither it nor part of it is further reproduced without first obtaining the permission of the KITLV which reserves the right to make a charge for such reproduction. If the material filmed is itself in copyright, the permission of the owners of that copyright will also be required for such reproduction. Application for permission to reproduce should be made in writing, giving details of the proposed reproduction.

SIGNATUUR MICROVORM:

*SHELF NUMBER
MICROFORM:*

M META 0620

BIBLIOTHEEK KITLV

0224 7995

055 901 131

CC 1060 N.

L. J. Lang

AVONDROOD EN OCHTENDSCHEMERING.

cc-1060 - N

Avondrood en Ochtendschemering

ROMAN

DOOR

H. B. KENNEDY VAN DAM.

AMSTERDAM,
COHEN ZONEN.

(1899)

I.

In het Strand-bivak.

Het was een heete dag geweest; daarover waren allen, officieren en soldaten, het volkomen eens, in het strand-bivak op Atjeh; een heete dag in beiderlei beteekenis.

De Nederlandsch-Indische troepen waren, na den Missigit, (1) die als een vooruitgeschoven veldwerk den kraton dekte, te hebben bemachtigd en geen kans ziende den kraton zelf, dat bolwerk van Atjeh's onafhankelijkheid te veroveren, naar het strand teruggetrokken en hadden daar hun bivak opgeslagen, dat wil zeggen zij spreidden hun nachtleger onder den blooten hemel, want het zou er, dacht men, den volgenden dag wel weer op los gaan.

Wel was de opperbevelhebber de generaal-

(1) Missigit, moskee, tempel.

majoor Köhler gesneuveld en tal van kameraden met hem; wel was het aantal licht- en zwaar gewonden ontzettend, den korten duur van het gevecht in aanmerking genomen, maar de moed was niet gebroken, de geest der troepen was uitstekend, morgen moest, morgen zou de kraton genomen worden, niemand betwijfelde het.

De veldwachten waren uitgezet en een keten van schildwachten omringde het bivak. Nu en dan deden zich nog wel eenige doffe schoten hooren, waardoor de Atjehsche donderbussen zich van het Nederlandsch kleingeweer onderscheidden, doch de afstanden waarop ze werden losgebrand waren te groot en het nachtelijk duister dat het bivak omgaf was te dicht om eenigen trefkans aan te bieden; ze werden dan ook van onze zijde onbeantwoord gelaten en dienden slechts om de waakzaamheid der schildwachten te verdubbelen.

Onder de gewonden die, hoewel hun het eerste verband op het slagveld was aangelegd, eerst den volgenden dag naar het hospitaalschip op de reede konden worden overgebracht, bevond zich ook een jong kapitein die voor een tijdvak van vijf jaren van het leger in Nederland bij het Indische gedetacheerd was, kapitein Van Hoog-

wegen, die zich zijn nu bijna vijfjarig verblijf tusschen de keerkringen wel ten nutte gemaakt had. Deelnemende aan de expeditie in het sultanaat van Deli was hij, destijds nog luitenant, een der eersten geweest die de hoofdversterking des vijands binnendrongen; zijn heldhaftig gedrag was reeds bij die gelegenheid niet onopgemerkt gebleven, getuige het teeken der Militaire Willemsoorde dat zijn borst sierde. Bij de bestorming van den Missigit hadden een schotwond in de dij en een klewanghouw over den rechter-bovenarm hem buiten gevecht gesteld, het daaropgevolgd bloedverlies deed hem zijn bewustzijn verliezen en nauwelijks was hem het eerste verband aangelegd of een hevige wondkoorts brak uit.

Zijn trouwe inlandsche bediende Djonda, in de wandeling Zondag genaamd, een inboorling van het eiland Nias, die hem op al zijn tochten de oprechtste blijken van gehechtheid gegeven had en hem zelfs in het hevigste vuur als zijn schaduw gevolgd was, beijverde zich onophoudelijk zijn hoofd met koude compressen te bevochtigen die hem door den officier van gezondheid waren voorgeschreven. De koorts-thermometer hem onder den arm aangelegd, wees een temperatuur aan van 40 graden. Een slechts nu en dan door den

veld-kreet «da» der schildwachten afgebroken stilte heerschte in het bivak. Of al die in het vochtige gras uitgestrekte krijgers sliepen? Waarschijnlijk niet, doch bijna niemand verroerde zich. Wie kan zeggen wat er in de hoofden en harten dier schijnbaar slapende massa omging. Droomden niet velen hunner van de met zekerheid verwachte Willemsorde? Immers allen hadden hun plicht, velen meer dan hun plicht gedaan. Mokten niet anderen over de vele gesneuvelde kameraden, in stilte zwerende hen te zullen wreken? Dwaalden niet de gedachten van velen hunner ver over zee en verwijden die misschien onder het ouderlijken dak van waar zoo menig vurig gebed voor hun behoud ten hemel steeg? Wie kan het zeggen. Naar 't scheen sliepen zij; alleen in het voor de gewonden bestemde gedeelte heerschte eenige bedrijvigheid veroorzaakt door de verpleging der lijdens, nu en dan afgewisseld door een kreet van pijn of het gereutel eens stervenden.

Het was ongeveer 3 uur na middernacht. Van Hoogwegen wiens koorts was afgenomen dank zij zijn ijzersterk gestel en de onvermoeide verzorging door zijn trouwen Djonda ontwaakte uit een lichte slui-mering die hem gedurende een uur een heerlijke rust en vervolgens een weldadige kalmte verschaft had.

Bij het zachte licht dat de maan over de geheele vallei als uitgoot zag hij Djonda aan het voeteinde van zijn veldbed zitten, de armen over de borst gekruist, en de oogen strak op hem gevestigd, met een blik die van bezorgdheid en deelneming getuigde, elk zijner bewegingen volgende.

«Hoe gaat het u nu mijnheer?» vroeg de Niasser.

«Beter, veel beter Djonda,» antwoordde de kapitein, «geef mij wat water.»

Doch in stede van, zooals hij gewoon was, zijn meester op diens wenken te bedienen strekte Djonda, als een automaat, zijn rechterarm uit wees naar de andere zijde van diens veldbed en viel bijna tegelijkertijd achterover in het gras als door den bliksem getroffen.

Eenigszins ontroerd en met een gevoel van innig medelijden richtte de kapitein zich op, niet anders vermoedende dan dat Djongda, uitgeput van vermoeienis eindelijk de slaap geen weêrstand meer had kunnen bieden. Doch op hetzelfde oogenblik ontwaarde hij aan de zijde van zijn legerstede waarheen Djonda gewezen had de gestalte zijner zuster die hem door een gebaar met de hand gebod te zwijgen en te blijven liggen.

Een ijzige rilling ging hem door de leden die

echter plotseling plaats maakte voor een gevoel van kalmte en helderheid van geest zooals hij nog nimmer gedurende heel zijn leven had leeren kennen.

Ja zij was het, zijn zuster Elise die hem vier jaren geleden uitgeleide gedaan had van den Haag naar Rotterdam, waar hij zich inscheepte als commandant van een detachement suppletie-troepen, aan boord van den stoomer Sindoro. Ongeveer tien jaar jonger dan hij, die destijds even dertig jaar oud was, en in wien zij langzamerhand gewoon was geworden meer een vader, althans haar beschermer en leidsman, dan een broeder te zien, had zij aanvankelijk gepoogd hem van zijn voornemen om voor vijf jaren naar Indië te gaan terug te brengen, doch daarvan afgezien nadat hij haar op onafwijsbare gronden had aangetoond van hoeveel gewicht het voor den Nederlandschen officier kan zijn, zijne in het studeervertrek en op het exercitieveld opgedane kennis aan de practijk te toetsen en daardoor te verrijken, en hoe de daar verkregen krijgsservaring van onberekenbare waarde kan zijn wanneer eenmaal de vrijheid en onafhankelijkheid van ons volk in gevaar mochten geraken.

Een, en wel de gewichtigste, reden voor zijn

vurig verlangen, om het verre oosten te bezoeken, en daar eenigen tijd te leven onder volken, met geheel van de westersche verschillende godsdienst, beschaving en levensopvatting was wel zijn zucht naar kennis van de natuur en van het wonderlijkste daarin voorkomende wezen, de mensch. Maar die reden had hij voor haar verborgen gehouden. Ouderloos sedert haar tiende jaar, had zij zich met des te meer innigheid gehecht aan haar eenigen broeder, den jongen luitenant, den rijzigen jongen krijgsman met zijn breede schouders, zijn goedigen oog opslag en zijn nog goediger hart, haar ideaal van een goed man, die maar één gebrek had, namelijk, zijn groote liefde voor de natuurwetenschappen, aan de studie waaraan hij al zijn vrijen tijd wijdde. Hoe menigmaal had zij hem schertsend verweten dat hij beter zou doen, door met haar wat meer te gaan wandelen door het bosch of om te dolen door de duinen, het was immers vrij wat verstandiger, en aangenamer ook voor hem, dan al zijn natuur- en scheikundige proeven, zijne nasporingen op het gebied van animalisch magnetisme en zijn bestudeeren van phrenologie. Wat had een officier daaraan, meende zij.

Zooals boven vermeld, die reden had hij haar

maar niet medegedeeld; zij zou hem, op hare wijze, het klaarblijkelijk onvoldoende daarvan, wel bewezen hebben. Hij had al hare bezwaren tegen zijn, zooals zij het noemde, roekeloos voornemen weten te weerleggen, en haar tevreden gesteld met de plechtige belofte, dat hij zijn detachering onder geen voorwendsel zou laten verlengen en dus na vijf jaren naar het vaderland zou terug keeren.

II.

Het geheimzinnige schrift.

Getrouw aan de gemaakte afspraak hadden broeder en zuster elkaar geregeld iedere maand geschreven en zoo nauwgezet mogelijk had hij haar van al zijne ervaringen op de hoogte gehouden.

Een zijner eerste brieven vermeldde o. a. het volgende:

«Het was den 10^{den} Mei en daags te voren waren wij de golf van Biscaye uitgelopen waar we door een vliedenden storm waren beloopten

geworden, gelukkig zonder schade van eenige beteekenis te hebben bekomen.

Het was helder en zacht weer. Onze derde scheepsofficier Bruce een Schot van geboorte doch in Nederland opgevoed zat omstreeks den middag in zijn hut, die grensde aan de kajuit van den gezagvoerder, bezig de geographische lengte te berekenen waarop ons schip zich bevond. Niet tevreden met de verkregen uitkomst liep hij zijn hut uit en vroeg voor de geopende deur van den kapitein die hij daar binnen meende te zien zitten: «wat krijgt u?» Geen antwoord ontvangende treedt hij binnen zeggende: «Commandant maar de woorden bestieven hem op de lippen toen de gewaande gezagvoerder het hoofd oprichtte en hem roerloos aanstaarde. Wel verre van zijn commandant voor zich te zien zag hij een hem volmaakt onbekend gelaat, zooals hij gedurende deze reis noch onder de bemanning van het schip noch onder de passagiers had opgemerkt. Met een zeer duidelijk verstaanbare hoewel eenigszins holklinkende stem voegde de vreemdeling hem toe: «*stuur Noord-West*». Het was Bruce daarbij alsof hij zijn bloed in de aderen voelde stollen; hij vermande zich echter en stormde naar de brug alwaar hij bewusteloos voor de voeten van den

zich daar bevindenden gezagvoerder neerstortte. Spoedig echter tot zijn bewustzijn teruggebracht deelt hij dezen mede wat hem overkomen is. Twijfel, ja een van medelijdend ongeloofgetuigende trek, zijn op het gelaat van den kalmen zeeman te lezen, welke moeite Bruce ook doet om hem te overtuigen dat zijne oogen hem niet bedrogen hebben.

Beiden begeven zich daarop naar de hut van den gezagvoerder, doch vinden niemand en reeds wil deze zijn ongenoegen over het voorval te kennen geven toen beider blik getroffen wordt door de met een onbekende hand geschreven woorden op de lei, die op de tafel lag: «*stuur Noord-West*».

«Wiens schrift is dat?» vroeg de gezagvoerder blijkbaar geërgerd.

«Ik weet het niet,» antwoordde Bruce.

«Verzoek den detachements-commandant luitenant Van Hoogwegen bij mij op de brug te komen.»

Een oogenblik daarna vervoegde ik mij bij den gezagvoerder of den commandant, zooals deze op de mailstoomers genoemd wordt.

Het anders goedige gelaat van den ouden zeerob teekende ernstige ontevredenheid. «Mijnheer Hoogwegen,» zoo begon hij, «er heeft daareven een hoogst ongepaste aardigheid aan boord plaats

gehad en mijn plicht eischt, dat ik maatregelen neem, teneinde een herhaling te voorkomen. Daartoe reken ik op uw medewerking.» Vervolgens deelde hij mij het voorgevallene, waarvan ik op het achterdek trouwens reeds iets gehoord had, uitvoerig mede en verzocht mij onmiddellijk het detachement te doen aantreden. «Ik zal hetzelfde doen met de passagiers en de *équipage*,» liet hij er op volgen «en dan zal Bruce, die een scherp oog heeft, den grappenmaker er gauw genoeg uitgepikt hebben.»

Twee minuten daarna blies de hoornblazer *ongewapend appel* voor de militairen en floot de bootsman *all hands on deck* voor de bemanning, terwijl de administrateur al de passagiers uitnoodigde *aan dek* te komen. Kortom, er had een formeele monsterring plaats, die zelfs werd uitgestrekt tot de patienten in den ziekenboeg; maar de «grappenmaker» werd niet ontdekt.

«Bruce, laat eens wat pennen en inkt komen; of neen, een paar leien en griffels,» gelastte de commandant, en laat ieder man schrijven: *stuur Noord-West*.»

Met den meesten spoed en de grootste nauwgezetheid werden deze bevelen uitgevoerd; doch nu wederom zonder het gewenschte en met zekerheid

verwachte resultaat. De «grappenmaker» als ik hem nog zoo noemen mag, bleef onbekend.

Met een paar woorden bedankte de commandant mij voor de genomen moeite, vervolgens klom hij met zijn gewonen veerkrachtigen tred den trap op die naar de brug voert en na eenige oogeblikken door den langen scheepskijker over de stuurboords-railing in noordwestelijke richting getuurd te hebben, waar intusschen voor het ongewapend oog niets viel waar te nemen dan lucht en water, keerde hij zich plotseling tot den roerganger zeggende: «*Stuur Noord-West.*»

Deze plotselinge verandering van koers waardoor het schip over den anderen boeg kwam te liggen kon niet nalaten ieders aandacht te trekken. Menige binocle en veldkijker werd gericht naar het punt van den horizon waarheen koers gezet werd, doch de eentoonige watervlakte werd door niets afgebroken.

Ongeveer een half uur daarna, klonk de roep van den matroos *op uitdijk*: «*Schip vooruit!*» En werkelijk vertoonde zich recht voor ons uit aan de kim een stip waarin het geoefend oog van den zeeman een schip herkend had. Een uur later hadden wij een ontredderd schip «*langs zij*» dat door zijn uitgeputte bemanning met de grootste

krachtsinspanning ternauwernood drijvende kon worden gehouden.

Allen werden aan boord opgenomen en op de liefderijkste wijze verzorgd. Een der laatst overkomende schipbreukelingen moest door twee anderen ondersteund worden om zich staande te kunnen houden en wekte ons aller deernis op door zijn ingevallen, lijkkleurig gelaat. Nauwelijks had Bruce hem opgemerkt of hij herkende in hem, zoowel door zijn gelaat als door zijn kleeding, den man dien hij nu ongeveer twee uren geleden in de hut van den Commandant had zien zitten schrijven. Diep ontroerd deelde hij zijne ontdekking aan laatstgenoemde mede, die kalm als altijd zich naar de salon begaf waar de geredden zich aan bouillon en beschuit te goed deden. Zich tot den bewusten persoon richtende legde hij dezen een der daar nog op de tafel liggende leien voor, waarop nog de woorden «*Stuur Noord-West*» stonden geschreven en, hem een griffel in de hand drukkende, zeide hij: «Please Sir, write this.» (Wees zoo goed dit te schrijven, mijnheer.)

«What does that mean?» (Wat beteekent dat?) vroeg de vreemdeling, blijkbaar verwonderd.

«Steer to the North-West,» (Stuur Noord-West) antwoordde de Commandant.

De man schreef: «Stuur Noord-West.» Bruce en zijn Commandant staarden elkander aan, sprakeloos van ontzetting. Beiden herkenden het handschrift, dat volmaakt overeenkwam met het voorkomende op de lei van den Commandant, dat nog in diens hut lag.

Uit een onderzoek, ingesteld bij de overige schipbreukelingen bleek, dat hun schip, dat niet veel meer dan een wrak geworden was, in den ontredderden staat, waarin wij het hadden aantreffen, ruim zes dagen had rondgedreven en allen de hoop op redding reeds hadden opgegeven, doch dat een der passagiers, de bovenbedoelde vreemdeling, dienzelfden voormiddag omstreeks elf ure bewusteloos gevallen was en na ongeveer anderhalf uur in dien toestand te zijn gebleven, ontwaakt was met den uitroep: «*Wij worden gered!*»

Van Hoogwegen eindigde zijn brief met de woorden: «ik heb door deze ervaring een stuk natuur- of liever menschkunde opgedaan, dat ik voor niets zou willen ruilen.»

Kort na zijn aankomst te Batavia maakte het boven medegedeelde het onderwerp uit van schier alle gesprekken in hôtels, societeiten en gezelschappen, maar nog geen drie maanden waren

er overheen gegaan toen hij in den tuin der societeit Harmonie de courant zittende te lezen een jong Nederlandsch letterkundige en Doctor in de letteren, die een reis maakte over Java, aan de zoogenaamde *kletstafel* hoorde oreeren: «Onzin meneeren, klinkklare onzin en 't is mij een raadsel, hoe ontwikkelde, ja zelfs wetenschappelijk zeer ontwikkelde mannen er een oogenblik geloof aan hebben kunnen slaan. 't Is op zijn zachtst genomen, zeer verdacht, dat dergelijke verschijningen zich altijd — want ik heb er van velen gelezen — zich altijd slechts aan een persoon tegelijk vertoonen. 't Moge een geschikt onderwerp zijn voor een gezellige causerie, vooral met dames, maar mijn opinie is, dat men zich compromitteert door er aan te gelooven.» En, althans naar het daarop gevolgde stilzwijgen te oordeelen, wæren zijne toehoorders het daarover geheel met hem eens.

Van Hoogwegen had moeite zijn ooren te gelooven. In den kring plaats nemende, liet hij zich door een zijner kennissen, die hij daar aantrof, aan den Doctor in de letteren voorstellen.

Na de gewone wederkeerige verzekering van het aangename der kennismaking en zich tot al de daar aanwezigen richtende, zeide hij: «Houdt

mij ten goede, mijne heeren, dat ik mij onge-
roepen in uw gesprek meng, maar ik was er
onwillekeurig toehoorder van en maak met blijd-
schap gebruik van deze ongezochte gelegenheid
er voor uit te komen, dat ik een der vele
getuigen was van het bedoelde voorval aan
boord van de Sindoro dat ik dus niet gerekend
kan worden te behooren tot hen die daaraan
gelooven, maar dat ik weet en er volkomen van
overtuigd ben, dat de zaak zich heeft toegedragen,
zooals nu ongeveer drie maanden geleden overal
verhaald en geloofd werd.

«Oh, mijnheer Van Hoogwegen,» zei de Doctor
in de letteren, «in uwe plaats zou ik mij misschien
eveneens overtuigd gehouden hebben; immers
iedereen aan boord verklaarde zich overtuigd,
bijgeloof werkt aanstekelijk en er zou meer dan
gewonen zedelijken moed voor noodig zijn
geweest om zich voor niet overtuigd te verklaren.»

«Nu dien moed» hervatte Van Hoogwegen,
«geloof ik, dat meer dan een der getuigen
bezaten; dagen daarna nog trachten wij eene
andere meer natuurlijke verklaring voor het feit
te vinden, doch te vergeefs en wij eindigden
met het feit te erkennen, zij het dan ook, dat
we de verklaring schuldig bleven.»

«Zou het mogelijk zijn,» hernam de Doctor,
«dat die scheepsofficier — hoe heette hij ook weer,
Bruce — die geheimzinnige woorden zelf op de
lei van den Commandant had geschreeven?»

«Onmogelijk,» sprak van Hoogwegen, «onmo-
gelijk, een ter goeder naam en faam bekend
staand scheepsofficier van zulk een alle perken
te buiten gaande kinderachtigheid, om geen har-
der woord te gebruiken, of van zulk een aan
krankzinnigheid grenzende handelwijze te ver-
denken. Ik zag hem, van de campagne toen hij
bewusteloos voor de voeten van zijn Comman-
dant neerstortte. En een oogenblik aannemende,
dat hij die woorden geschreven had, hoe dan de
treffende overeenkomst te verklaren, met het schrift
van den schipbreukeling?»

«Wel,» zei de letterkundige, «die Bruce kan
wel een sterk hypnotiseur geweest zijn, die door
zijn sterk ontwikkelde wilskracht den uitgeputten
schipbreukeling, zonder dat deze zich daarvan
bewust was, dwong te schrijven zóóals hij, Bruce
dat wilde. Simple comme bonjour!»

Deze duidelijke verklaring van een metaphysisch
vraagstuk scheen al de toehoorders te voldoen.
Niet echter van Hoogwegen. «Houdt mij ten
goede,» hervatte deze, dat ik een zoodanige wils-

voordracht of suggestie kortweg onmogelijk acht. Mijne studie van, en onderzoek naar het animalisch magnetisme en hypnotisme hebben mij de onwrikbare overtuiging geschonken dat zelfs de krachtigste en meest geoefende hypnotiseur niet in staat is een hem onbekend persoon, op het eerste gezicht en zonder eenige voorafgaande manipulatiete suggereeren, iets, wat dan ook, te doen en in de eerste plaats niet het op onverbeterlijke wijze nabootsen van het reeds verdraaide handschrift van een ander. De woorden «Stuur Noord-West» toch waren door een geheel andere hand dan die van Bruce geschreven. Tevergeefs zou men in de werken van de Puijségur, Deleuze, Lafontaine of van onze landgenooten Riko en Elise van Calcar naar een dergelijk feit zoeken.

Het vertrouwen in de gegrondheid der verklaring en in de kennis der wetenschap, die de Doctor in de letteren er als met de haren had bijgesleept, was bij de toehoorders niet weinig geschokt. Ieder dacht er het zijne van, doch geen hunner kwam er voor uit en het gesprek verflauwde; het nachtschot van het ter reede liggend wachtschip gevolgd door dat van het fort Prins Frederik verkondigde den inwoners van Batavia, dat het acht uur en dus de voor-

avond om was en de sociëitbezoekers keerden huiswaarts.

De voorgalerij, zoo noemt men in Indië de verandah, van zijn woning aan het Waterlooplein binnentredende, vond Van Hoogwegen zijn Javaanschen bediende Sosmito in gezelschap van een ander inlander, op den stoep neergehurkt, gezellig hun sroetoe (1) rookende. Op zijn nadering stonden beiden op, wierpen hunne sigaretten weg en groetten hem. Sosmito een voormalig Pradjoerit, (2) door de hand loodrecht naast en tegen zijn hoofd te brengen, de ander op de gewone wijze der inlanders, dat wil zeggen door een buiging, gepaard gaande met eene bijna onmerkbaar doorzakking in de knieën en waarbij tevens een of beide handen tegen het voorhoofd worden gedrukt.

«Tabeh Toean,» (gegroet mijnheer) zeide Sosmito, «kaloe Toean soeka, inih saja poenja gantih» (indien het mijnheer aangenaam is, zal deze mijn vervanger zijn.)

De lezer wete, dat Sosmito een dag of veertien te voren zijn ontslag gevraagd had, als hebbende

(1) *Sroetoe*, sigarette ter dikte van een griffel en waarvan het omhulsel bestaat uit nipah-blad.

(2) *Pradjoerits*, ongeveer als infanteristen bewapende politiedienaren op Java.

een aanstelling bekomen tot mantri of opzichter in een der gouvernements-koffietuinen op Java, in de nabijheid van zijn geboorteplaats Magelang.

Zooals goede Javaansche bedienden zich verplicht achten, had hij zich beijverd een geschikt vervanger te zoeken, iets wat den inlander in den regel beter gelukt dan zijn heer, die zich al licht laat bewegen iemand in zijn dienst te nemen, die hem, door voor geld gekochte ontslagbriefjes en bewijzen van goed gedrag, onderteekend door reeds lang naar het vaderland teruggekeerde Nederlandsche heeren of dames en die van dergelijke certificaten veelal evenveel weten als van het ontstaan van den Indischen Archipel, zonder veel moeite beet neemt.

«Komaan,» antwoordde Van Hoogwegen, den inlander opnemende, «het komt mij voor, dat ik u meer gezien heb.»

«Zoo is het ook mijnheer,» sprak deze, «wij hebben met hetzelfde schip, de Sindoro, de reis gemaakt van Nederland naar Java; ik was aan boord bediende van uw medepassagier de resident Chevallereau, die van verlof terugkeerde en die nu twee maanden geleden plotseling, naar de dokter zegt, aan een hartkwaal overleden is.»

«En hoe lang zijt gij in zijn dienst geweest?»

vroeg Van Hoogwegen, die zich nu zeer goed het gelaat van den Niasser herinnerde, van Djonda of Zondag zooals hij door de kinderen van den resident, en in navolging daarvan door iedereen aan boord, genoemd werd.

«Eigenlijk zooveel jaren afs ik oud ben, mijnheer» antwoordde Zondag — wij willen hem korthedshalve maar zoo blijven noemen —, «eigenlijk zooveel jaren als ik oud ben. Mijn vader was zijn slaaf en zoo ook ik, maar toen de vrijverklaring der slaven uit de Negri Blanda (1) kwam en mijn vader dus kon gaan, waar hij wilde, verzocht hij als vrije bediende bij den resident te blijven, dit werd hem toegestaan en wij waren blijde bij den goeden resident te mogen blijven. Toen ik er oud en bedreven genoeg voor geworden, was werd ik toekangkebon (2) en later boedjang (3) en ben dat gebleven tot mijnheers dood. Van een kantoor hier te Batavia, waaraan mijnheer jaren lang betaald heeft, ontvang ik elke maand tien gulden en daaraan zou ik voor mij zelve genoeg hebben, maar ik heb het onderhoud van twee kinderen

(1) *Nagri Blanda*, verbastering van Nagari-Olanda d. i. Nederland of Holland.

(2) *Toekang-kebon*, tuinman, in Indië meestal tuinjongen genoemd.

(3) *Boedjang*, bediende of huisjongen.

mijner overleden zuster voor mijn rekening genomen en zou daarom graag er wat bij verdienen.»

«'t Is goed» hernam Van Hoogwegen, «wanneer kunt ge in dienst treden?»

«Als mijnheer het goed vindt, morgen.»

«Accoord, Sosmito zal u wel zeggen wat ge te doen hebt; maar nog iets, je bent immers niet bang om met me mee te gaan, als ik bijgeval op expeditie moet?»

«Volstrekt niet, mijnheer, ik heb den heer resident vergezeld, toen hij met de troepen de expeditie meemaakte in de Palembangsche Bovenlanden in de passamah en een paar jaren later ging ik met hem mee naar Bali, maar daar was het zoo erg niet en spoedig afgelopen.»

«Genoeg,» hervatte Van Hoogwegen, «je kunt morgen komen en voorloopig tot aan Sosmito's vertrek naar Magelang, zijn kamer met hem deelen.»

Den volgenden ochtend gaf Sosmito zijn dienst over aan Djonda en twee dagen daarna was hij aan boord van den stoomer, die hem naar Semarang overbracht, van waar hij binnen vier dagen zijn geboorteplaats in de binnenlanden bereikte.

III.

De Amokmaker.

Het leven van den officier bij het Indisch leger, in de groote garnizoensplaatsen op Java, zooals Batavia, Semarang en Soerabaja biedt in den regel weinig meer afwisseling aan dan dat van zijn collega in het vaderland. Toch tot het opdoen van kennis van het land en deszelfs bewoners vindt hij daar ruimschoots gelegenheid en die gelegenheid liet Van Hoogwegen dan ook niet ongebruikt voorbijgaan. Na een verblijf van ongeveer vier maanden te Batavia wist hij zich reeds vrij vlug en verstaanbaar in het zoogenaamd laag Maleisch, de verkeerstaal tusschen den inlander en den Europeaan en tusschen de verschillende volksstammen die den Indischen archipel bewonen onderling, uit te drukken.

Zijn uit Nederland medegenomen Maleidsche woordenlijst had hij zich reeds gedurende de zee-reis goed in het geheugen geprent en de resident Chevallereau en diens kinderen waren hem bij het aanleeren der uitspraak gaarne behulpzaam ge-

weest. Ook Djonda's hulp had hij daarbij niet versmaad, weinig vermoedende dat deze kort daarna in zijn dienst zou treden en hem bij zijn geliefkoosde studie nog menige gewichtige dienst bewijzen.

Op zekeren avond kort voor middernacht keerde Van Hoogwegen huiswaarts van Meester Cornelis, een garnizoensplaats ongeveer drie kwartier gaans van Weltevreden, de wijk van Batavia waarin zijn woning was gelegen. De weg die hij daartoe had af te leggen vormt een deel van den grooten heirweg die ongeveer 800 palen (1) lang bij Anjer aan de Westkust begint en aan de Oostkust bij Banjoewangi eindigt en die omstreeks het jaar 1808 op last van den toenmaligen Gouverneur-Generaal, Maarschalk Daandels werd aangelegd. Hard begrint, elken dag door dwangarbeiders met water uit de Artesische putten besproeid, breed genoeg voor vier rijtuigen en daarbij ruime voetpaden voor wandelaars overlatende, daarbij flink door gas verlicht en aan weerszijden begrensd door tuinen en villa's vormt dat deel van den weg, gelegen tusschen Weltevreden en Meester Cornelis de geliefkoosde rij- en wandel-weg van Batavia's blanke bevolking.

(1) Een paal op Java is ongeveer 1607 Meter.

Van Hoogwegen die den avond bij een zijner kennissen had doorgebracht had er dan ook de voorkeur aan gegeven den weg te voet af te leggen in plaats van met den tram die ten 12 ure zijn laatsten rid doet.

Nog ongeveer een kwartier van Weltevreden werd zijn oor getroffen door een eigenaardig geklop op de *tong-tongs*, zijnde uitgeholde boomstammen van ongeveer anderhalve meter lengte, waarin een gleuf gesneden is, en die wanneer er met een knuppel op geslagen wordt een luide klank doen hooren.

Voor elk der wachthuisjes die langs den grooten postweg op omstreeks tien minuten van elkaar gebouwd zijn, is zulk een *tong-tong* opgehangen, waarop de *gardoe* of het wachtvolk, dat door de omliggende kampong à tour de rôle geleverd wordt, na zonsondergang de uren slaat. Ingeval van brand of ander algemeen gevaar wordt daarmee een bijzonder signaal gegeven.

Aanvankelijk meende Van Hoogwegen dan ook het brandsignaal te herkennen, en verhaastte hij reeds zijn schreden, ten einde zoo spoedig mogelijk zijn woning te bereiken, voor het geval dat de compagnie waartoe hij behoorde op brandpijket mocht worden geroepen. Dan, niet lang ver-

keerde hij in die meening; het door alle *gardoes* herhaalde sein, was niet dat, wat hij reeds meermalen bij het ontstaan van branden die, vooral in de kampongs der inlanders, waar al de huizen van hout en bamboe opgetrokken, en met blade-
ren gedekt zijn, lang geen zeldzaamheid vormen, gehoord had en reeds was hij voornemens aan de naastvolgende *gardoe* te vragen wat het alarm te beduiden had, toen hij een inlander, in wien hij niet dadelijk zijn bediende Djonda herkende, op hem zag toesnellen.

In burgerkleeding en dus ongewapend zijnde, gevoelde hij zich min of meer ontroerd, bemerkende dat deze een sabel onder den arm hield, en het zal dan ook niemand verwonderen, dat Van Hoogwegen op tegenweer bedacht, zijn wandelstok stevig in zijn vuist klemde, en dien in een geheel andere richting bracht dan wandelaars gewoon zijn te doen.

«Astaga toewan, amok, soedah doea orang kenah loeka.» (Hemel mijnheer, er is een amokmaker en reeds twee menschen heeft hij verwond).

«Ik herinnerde mij, dat gij ongewapend waart uitgegaan, en ben u met uw sabel tegemoet komen loopen, wat niet zonder gevaar is; de *gardoes* hadden mij wel eens voor den amokmaker kunnen

aanzien, en zooals u weet heeft iedereen het recht dien te dooden. Daarom hield ik uw sabel onder den arm met het gevest naar voren; amokmakers loopen altijd met een *kris* (1) of *badeh* (1) en met opgeheven arm. Maar toch zouden ze mij verdacht hebben, want ik heb en passant ook voor mij zelve gezorgd; zie maar,» en hij haalde een golloq (kapmes) van onder zijn *badjoe* (2) te voorschijn.

«Flink opgepast Djonda,» antwoordde Van Hoogwegen zijn sabel aanvallende, «en nu uitgekeken!»

Het meng-ámoq of amokmaken is een, onder de inboorlingen van den Indischen Archipel niet zoo heel zelden voorkomenden vorm van woeste zinsverbijstering, gewoonlijk veroorzaakt door wrok over teleurgestelde liefde, of met het doel om zich te wreken, over ontrouw, want de amokmaker windt zich met dat doel, door het rooken van amfoen (opium) op, tot den hoogsten graad van razernij; zoover gekomen snelt hij plotseling op het voorwerp zijner wraak toe en, hetzij het hem gelukt of niet zijn slachtoffer te dooden, rent hij vervolgens voort, ieder wien hij in zijn vaart ontmoet

(1) *Kris* en *badeh* Indische dolken.

(2) *Badjoe*, buisje.

neerstootende met zijn vlijmscherpe *kris* of *badeh*.

Slechts hoogst zelden gelukt het der politie den woesteling levend in handen te krijgen, hij heeft zich ter dood gewijd, en het einde van het drama is dan ook bijna altijd, dat hij, of door haar, of door de gardoes neergehouden wordt.

Behoedzaam, en scherp uitkijkende, schreden Van Hoogwegen en Djonda voort, voornemens zich bij de eerstvolgende gardoe te voegen. Plotseeling treft een luide gil, op ongeveer dertig schreden vóór hun geslaakt, hun oor, en bijna op hetzelfde oogenblik zien beiden den amokmaker in dollen vaart recht op hen afkomen. Als door een electrischen schok getroffen wijken zij naar weersijden uit, zoodat het den ellendeling bijna gelukte, onder het toebrengen van den doodelijken stoot, tusschen hen door, voort te ijlen, en reeds hief hij de hand, die de kris omklemd hield omhoog, toen de kling van Van Hoogwegen als een bliksemstraal op den dreigenden arm neerdaalde, tengevolge waarvan de kris als weggeworpen eenige schreden verder op den grond terecht kwam. Bijna tegelijkertijd had er een cordiale ontmoeting plaats tusschen Djonda's *gollog* en het hoofd van den amokmaker, die daaraj met verbrijzelden schedel ter aarde stortte.

IV.

De Fakirs.

Het lijk van den moordenaar aan de inmiddels toegesnelde gardoes overlatende, die het naar het groot militair hospitaal van Weltevreden overbrachten, keerde Van Hoogwegen huiswaarts, gevolgd door Djonda, die op de wijze der inlandsche bedienden, twee à drie schreden achter hem bleef.

Bij de Kramatsche brug, de ingang der wijk Weltevreden komende, ontmoetten zij eenige inlanders die op een brancard het lijk vervoerden van het laatst door den amokmaker gevelde slachtoffer, zijnde de Javaansche soldaat Wongso-taroeno, die van verlof te Buitenzorg, twaalf uren gaans van Batavia, te voet naar zijn garnizoen terug keerende, plotseling met de kris van den woesteling in den buik getroffen werd, en onder het slaken van den kort te voren door Van Hoogwegen en Djonda gehoorde kreet «*mâti saja*» (1) levenloos ineengezakt was. Hij was de derde der op dien avond door den amokmaker gedooide inlanders.

(1) *Mâti saja*, ik sterf.

Thuis gekomen vond Van Hoogwegen eenige brieven en couranten, die met de mail uit Europa waren aangebracht, en daaronder een schrijven van Elise, waarin zij hem o. a. mededeelde, dat zij onlangs in kennis was gekomen met een Indische familie, die eerlang dacht naar Java dacht terug te keeren, n. l. de majoor Campbell diens echtgenootte en beide dochters Florence en Nelly. «Meermalen» zoo schreef zij, «voel ik het verlangen in mij opkomen, met hen den oceaan over te steken, naar het land dat zich slingert om den evenaar als een gordel van smaragd, wanneer ik mevrouw Campbell hoor verhalen van hunne reizen over Java en Sumatra, en het gezellig huiselijk leven in de van tuinen omgeven woningen, vooral in de binnenlanden en in de bergstreken, of wanneer de majoor, waartoe hij niet altijd even gemakkelijk te bewegen is, iets van zijn ervaringen te velde meedeelt.

Wat vooral hunne conversatie aantrekkelijk maakt is hun onbevangen oordeel omtrent het voor en het tegen van de Indische leefwijze vergeleken met die in Nederland.

Hoe dikwijls toch ontmoette ik Hollandsche dames, die na een verblijf van eenige jaren in de keerkringslanden in het vaderland teruggekeerd

hier alles afkeuren en zich houden of alles hier hun vreemd en bekrompen voorkomt, alsof het getob met bedienden in Indië onbekend en alleen aan Holland eigen is, alsof de Hollandsche spijzen reuk- en smakeloos zijn en alleen de sterk gepeperde rijsttafel een genietbaar voedsel oplevert. Niet alzo mevrouw Campbell en hare dochters, die gaarne erkennen, dat het leven in Europa veel aanbiedt, waar dat in Indië van verstoken is, zooals de gemakkelijke gemeenschap met vrienden en bloedverwanten in andere steden gevestigd, die meest allen per spoor of tram binnen weinige uren te bereiken zijn, het jaren lang ja veelal gedurende heel ons leven bezitten en gebruiken van hetzelfde huisraad, waaraan men zoodoende werkelijk gehecht raakt in tegenoverstelling van de in Indië dikwijls onvermijdelijke noodzakelijkheid zijn geheelen inboedel op publieke vendutie te verkoopen en zich op zijne nieuwe woonplaats van voren af aan in te richten, een en ander als een gevolg van de om de twee of drie jaar voorkomende overplaatsing van het hoofd des gezins, waaruit al verder niet zelden voortvloeit, dat nauwelijks gelegde vriendschapsbanden voor vele jaren of voor altijd verbroken worden.

De majoor Campbell is, zooals zijn naam reeds

doet vermoeden, van Schotsche afkomst, ook van moeders zijde. In de Presbyteriaansche kerkleer opgevoed is hij niettemin wars van alle dogmatiek en schroomt hij niet er rondweg voor uit te komen, dat naar zijne meening waarschijnlijk elk kerkgeloof in een of ander op opzicht de waarheid meer nabij komt dan het andere.

Soms meen ik, naar zijne denkbeelden omtrent sterven en individueel voortleven luisterende, een Katholiek, dan weer een Protestant, maar altijd een eerlijk en menschlievend man, een waar Christen te hooren; zijn geloof, neen zijn vaste overtuiging is dat de geesten der afgestorvenen niet wonen «*boven de starren*» maar in onze onmiddellijke nabijheid en hij beweert daarvan onomstootelijke bewijzen te hebben ontvangen, maar laat iedereen vrij zulks te gelooven of niet. «Het daghet in den Oosten,» zoo eindigt gewoonlijk het verhaal van zijne dikwijls verwonderlijke ervaringen. Over drie maanden denken de Campbells te Batavia voet aan wal te zetten. 't Zal mij goed doen als ik van u verneem dat ge hen ontmoet hebt. Kijk maar niet te veel in de donkere kijkers van Florry en Nelly, opdat ge uw belofte niet vergeet, die ge mij gedaan hebt, van over vijf jaar terug te zullen zijn.»

Na de ontvangen brieven gelezen te hebben en die willende wegsluiten viel zijn oog op het op zijn schrijftafel opengeslagen liggend bataljons-order-boek dat tijdens zijne afwezigheid aan zijn huis was bezorgd geworden. De laatst daarin voorkomende order bevatte de mededeeling dat hij werd overgeplaatst bij het Garnizoens-bataljon van Riouw en onderhoorigheden en dat hij werd uitgenoodigd met den over vier dagen derwaarts vertrekkenden stoomer zijne bestemming te volgen. Een week later, stapte hij dientengevolge te Riouw, dat ongeveer drie etmalen stoomens van Batavia ligt, aan wal.

Riouw, de hoofdplaats van den Riouw-Lingga archipel en van de destijds zich ook over de oostkust van Sumatra uitstreckende residentie Riouw is gelegen op het eilandje Tandjong-Pinang en wordt algemeen onder de gezelligste garnizoensplaatsen van de buitenbezittingen gerekend. De bevolking van het eiland bestaat uit Maleiers, uit nakomelingen van Boegineesche zeeroovers, Chineezen en Klingaleezen of Hindoes. Onder laatstgenoemden treft men aan, zoowel Mahomedanen als Brahmanen en Boeddisten, die beurtelings hunne godsdienstplechtigheden of feesten vieren wat er veel toe bijdraagt om aan het ove-

rigens vrij eentonige buitenpostleven der Europeanen de noodige afwisseling te geven. Sierlijk gebouwde en geriefelijk ingerichte stoombootjes onderhouden dagelijks de gemeenschap tusschen Riouw en de Britsch-Indische stad Singapoera.

Veertien dagen na zijn aankomst woonde Van Hoogwegen zijn eerste receptie bij ten huize van den resident, bij welke gelegenheid veelal, behalve de officieren en ambtenaren, ook de hoofden der Chineezen en andere vreemde Oosterlingen hunne opwachting komen maken. Gewoonlijk worden de receptie-avonden doorgebracht onder het spelen van ombre-quadrille- of whist-partijtjes; door de jongere bezoekers niet zelden met muziek en dans.

Dien avond echter had er een algeheele verandering van program plaats. Van Singapoera waren eenige dagen te voren een drietal fakirs uit Voor-Indië aangekomen met het voornemen een bedevaart te doen naar de op een der nabij Riouw gelegen eilandjes gebouwde graftombe van een vromen Brahmaan. Verwonderlijke geruchten waren omtrent die fakirs in omloop; de ongelooflijkste dingen werden van hen verteld. Veel daarvan werd door Van Hoogwegen op rekening gesteld van de algemeen bekende lichtgeloovigheid der inlanders; wat hij intusschen dien avond

te zien kreeg gaf hem een geheel ander denkbeeld van de lichtgeloovigheid, die den Oosterling dikwijls ten laste gelegd wordt alleen omdat zij beweren getuigen te zijn geweest van feiten die door de Westersche geleerden voor onmogelijk gehouden worden, doch die daarbij over het hoofd zien dat nog geen hunner het laatste blad van het groote boek der Natuur gelezen, veel minder bestudeerd heeft.

Terwijl de muziek van het garnizoen zich in den tuin deed hooren, deelde de resident zijne gasten mede, dat de bedoelde fakirs waarvan allen ongetwijfeld gehoord hadden, op zijne uitnoodiging eenige hunner wonderen zouden komen vertoonen. Hij verzocht daarom de dames en heeren al vast plaats te nemen op de inmiddels door de bedienden in een halven cirkel geplaatste stoelen.

Nauwelijks was hieraan voldaan of de drie Brahmanen werden door Tambi Adam, het hoofd der Klinggaleezen op Riouw, de voorgalerij van het residentiehuis binnengeleid.

Hunne verschijning liet niet na, vooral op de dames, een ietwat *wuheimischen* indruk te maken. Het waren donkerbruine, opvallend magere en ongeveer zes voet lange gestalten; over de geheele breedte van hun voorhoofd zag men twee of drie,

waarschijnlijk met kalk aangebrachte, witte strepen waaronder de diep in hunne kassen gezonken oog en op een alles behalve vriendelijke wijze rondgluurden. Na eene eerbiedige buiging voor den resident en zijne gasten te hebben gemaakt, hurkten, of liever zaten zij, de beenen onder zich kruisende, neder, tegenover de door de gasten gevormden halven cirkel.

Een gebed gepreveld hebbende verzochten zij hun een komfoor met gloeiende houtskolen te willen verschaffen. Daar in Indië hout de eenige brandstof is, die althans in particuliere woningen gebruikt wordt, was het verlangde spoedig gebracht.

De middelste der drie fakirs plaatste het komfoor op ongeveer een meter afstands, recht voor zich, en strooide daarover een kleine handvol houtspaandertjes uit, die hij vooraf door de toeschouwers had laten onderzoeken.

Het waren snippers als van een aangepunt potlood, en het kwam de aanwezigen voor, dat zij bestonden uit kajoe-Tjindanao, de welriekende houtsoort, waaruit de bekende handschoenen- en kaarten-doozen en andere snuisterijen vervaardigd worden.

Een licht rookwolkje steeg kronkelend uit het vuur omhoog, en gelijktijdig strekten de drie fakirs

de armen en handen uit in de richting van het vuur. In die houding bleven zij onbewegelijk als uit hout gesneden beelden, ongeveer vijftien minuten zitten.

Een pijnlijke stilte heerschte in de anders op receptie-avonden zoo gezellige voorgalerij. Eindelijk werd het rookwolkje grooter, tot het een hoogte van omstreeks anderhalve meter en de dikte van een gewonen kachelpijp bereikte.

Plotseling zag men vorken zich in die rookkolom heen en weer bewegen, soms schoten zij in horizontale richting uit het midden der kolom tot op een meter afstand, om van daar eveneens in horizontale richting, naar het midden van de rookzuil terug te keeren.

Nadat dit verschijnsel eenige minuten geduurd had, zagen de toeschouwers een bruinen arm, die zich van uit de rookkolom uitstreekte, dan eens ter rechter, dan weer ter linker-zijde.

Gedurende al dien tijd werden de fakirs gezien als bij den aanvang, dat wil zeggen, een meter van het komfoor zittende, en met uitgestrekte armen en handen daarnaar wijzende.

Een der fakirs verzocht den omstanders, zich te willen overtuigen, of het uit den rook te voorschijn komend lichaamsdeel, al dan niet een

menschelijke arm was. Hierop trad Van Hoogwegen op het geheimzinnig verschijnsel toe, en nauwelijks had hij zijn arm uitgestrekt, of hij voelde zich door de hand van den onzichtbare bij de rechterhand aangevat, en krachtig doch op sympathieke wijze gedrukt.

Van Hoogwegen verklaarde dat de aanraking niets onaangenaams had, en hij niet anders kon aannemen, dat dat hij werkelijk den arm en de hand van een mensch gezien en betast had.

Hetzij hierdoor aangemoedigd, hetzij uit overmoed — wie kan het zeggen, trad een jong ambtenaar eveneens naar voren, uitroepende: «komaan Satan, geef mij ook eens een handje». Doch in stede van een handdruk, gaf de onzichtbare hem een slag in het gezicht, die te oordeelen naar den klank, zeer hevig moest zijn aangekomen en die menigeen een rilling over het lijf deed gaan. De jonge man verklaarde intusschen, niet de minste pijn er van te ondervinden, en erkend moet worden dat zijn gelaat geen spoor teekende van eenige ruwe aanraking. Zijne ontroering was er echter niet minder om. De geheimzinnige hand en arm bleef nog eenige oogenblikken zichtbaar, trok zich vervolgens in de rook terug terwijl deze merkbaar verminderde en weldra eveneens verdween.

Op verzoek van den fakir overtuigden eenige heeren zich dat de kolen en het komfoor volkomen koud waren. Gevraagd naar de oorzaak van het verschijnsel, zeide de fakir: «het zijn onze *pitri's* (voorouders) die wij als in levenden lijve voor ons zien, doch die slechts een hunner ledematen voor de ongeloofigen kunnen zichtbaar maken.»

Opstaande plaatste hij zich vervolgens in het midden van den kring der gasten en verzocht, dat hem een ledige emmer en een theeschoteltje mochten gebracht worden. Hieraan voldaan zijnde plaatste hij den emmer voor zich en strekte hij den rechterarm voorwaarts uit, de rechterhand met de palm naar boven houdende; met de linkerhand hield hij het schoteltje onder de rechter. En nu zagen de verblufte omstanders hoe zich uit de hand van den geheel vrij staanden wonderdoener een fontein ontwikkelde, waarvan de straal zich ongeveer een halve meter hoog verhef. Telkens wanneer het daar onder gehouden schoteltje door de neervallende waterdruppels gevuld was, ledigde de fakir dat in den voor hem staanden emmer en ging daarmee voort totdat die voor bijna drie vierden gevuld was, waarna de fontein plotseling ophield te werken.

Eindelijk nam de fakir een met aarde gevulden bloempot, stortte den inhoud daarvan uit over den marmeren vloer en vulde er den pot weer mede; vervolgens liet hij in het gezelschap de pit van een *mangga* rondgaan waaraan echter door niemand iets bijzonders werd waargenomen.

Nadat twee der gasten op zijn verzoek, met een mes een paar merkteekens op den vruchtpit hadden gekrast, nam hij dien en plaatste hem in den pot en wederom strekten de drie fakirs hunne armen en handen naar den bloempot uit op de zelfde wijze zooals zij dat naar het kolenvuur hadden gedaan.

Tien minuten zullen op die wijze zijn voorbijgegaan toen er voor de oogen der verbaasde toeschouwers beweging in de aarde van den bloempot begon te ontstaan en daaruit een spruit bloot kwam, die langzamerhand grooter werd en opwies tot een *mangga-boompje*, ongeveer anderhalve voet hoog met takken en bladeren en eindelijk twee of drie zeer kleine *mangga's* eraan.

Dat deze proef den fakirs veel inspanning kostte bleek uit het zweet, dat hun van het voorhoofd druppelde. Geen wonder, de geheele ontwikkeling van het *mangga-boompje* had bijna twee uren tijds gevorderd en gedurende al dien

tijd had men de fakirs in denzelfden onbeweeglijken stand zien staan.

Een hunner trok voorzichtig het stammetje uit den pot, terwijl de aarde voor een groot deel tusschen de wortels bleef hangen en liet dat in het gezelschap rondgaan. De harde schaal van den opengebarsten pit hing onder aan den stam en vertoonde onmiskenbaar nog de daarop gekraste merkteekens.

De fakirs maakten een eerbiedige buiging voor den resident en zijne gasten en vertrokken.

Enkelen der jongere leden van het gezelschap verklaarden zich kostelijk te hebben geamuseerd en vonden de *trucs* van de goochelaars, zooals zij de fakirs noemden, onbetaalbaar.

Anderen, waaronder de resident, die tijdens hun tweejarig verlof in Europa voorstellingen van de beroemdste Europeesche en Amerikaansche goochelaars, zooals Houdin en Kellar hadden bijgewoond, waren het er over eens, dat hier geen sprake kon zijn van gewone goochelkunst. Naar hunne meening kenden die fakirs natuurkrachten, die onze Westersche geleerden nog moesten ontdekken.

Men kwam overeen een verslag van het waargenomene in te zenden aan een der Bataviaasche

dagbladen met de opstelling waarvan Van Hoogwegen zich belastte en dat, zooals later bleek bereidwillig werd opgenomen. Veertien dagen daarna echter bevatte het zelfde blad een niet ondertekend ingezonden stuk, waarin *en* de resident *en* zijne gasten, de jongeren, die aan *trucs* en *goochelaars* gedacht hadden, natuurlijk uitgezonderd, kortweg voor onnoozelen werden uitgemaakt, die, 't spreekt van zelf, zonder het te vermoeden door de fakirs gehypnotiseerd waren geworden.

«'t is subliem meneeren» zei de resident op zekeren avond in de societeit zittende, toen een der aanwezigen het bedoelde stuk op algemeen verlangen hardop had voorgelezen, «'t is subliem, we waren dus allen gehypnotiseerd, toen we den fakir dien emmer met water meenden te zien vullen, dat aan zijn hand ontsprong. Zeker was ook Sidin mijn bediende gehypnotiseerd, die den emmer naar achter brengende het ongeluk had daarmede te vallen, waardoor niet alleen zijn kleeding, maar ook het in de achtergalerij liggend tapijt doornat werd, zoodat hij zich moest gaan verkleeden en het tapijt den volgenden ochtend in den tuin moest worden opgehangen om te droogen. Of dat water al dan niet gehypnotiseerd

was kan ik niet zeggen, maar nat *was* het en meer dan genoeg om er een dozijn wijnflesschen mee te kunnen vullen. Zeker was ook de controleur Van Putten gehypnotiseerd, die den muilpeer opliep en weliswaar op den avond daarvan geen onaangename gevolgen ondervond, doch die zooals wij allen weten, een dag of acht geloopt heeft met een vrij grooten rooden vlek op de wang, die eindelijk langzamerhand verdwenen is.

Ik denk, heeren, dat wij 't verstandigst zullen doen met over onze ervaring van dien avond voortaan het stilzwijgen te bewaren. Onze Europeesche beschaving wil nu eenmaal, dat wij, wat onze geleerden uit de *hun* bekende natuurwetten niet kunnen verklaren brutaal weg onmogelijk moeten noemen op straffe van in den obscurantenban te worden gedaan.»

Hoewel Van Hoogwegen er nimmer het bewijs van ontving is hem steeds het vermoeden bijgebleven, dat geen ander dan de doctor in de letteren de schrijver van het ingezonden stuk is geweest.

Op Expeditie.

Kalm gingen op Riouw de dagen voorbij, en naar veler meening wel wat al te kalm, hetgeen Van Hoogwegen in een zijner brieven aan Elise de verzuchting deed slaken «*mes jours se suivent et se ressemblent*» (1).

Van het Maleisch had hij reeds voldoende kennis opgezameld om zich in den omgang met zijn ondergeschikten daarin gemakkelijk en verstaanbaar uit te drukken. Het ontging intusschen zijn aandacht niet, dat de inlandsche bevolking van den Riouw-Lingga-Archipel een veel zuiverder Maleisch sprak, dan de taal, die door de Europeanen met de inlanders en tusschen de verschillende volken van Indië onderling gesproken wordt.

Zooveel mogelijk benutte hij daarom zijn vrije uren om zijn kennis van het Maleisch uit te breiden, waarin hij niet weinig hulp erlangde van den te Riouw wonenden gepensionneerden resident

(1) Aanhaling uit een Fransch werk — mijn dagen gaan voorbij, elkaar gelijkend als twee druppels water.

Von der Wall, die zich destijds onledig hield met de samenstelling van het Groot Maleisch Woordenboek bij welken arbeid deze op zijn beurt geholpen werd door zekeren Hadji Ali, een Mahomedaansch priester, die gevestigd was op het voor de baai van Riouw gelegen eilandje Penjingat.

Dan, zooals reeds boven werd opgemerkt, ging het leven, althans van Riouw's blanke bevolking, vrij eentoonig voorbij.

Alleen de aankomst van het stoomschip, dat om de veertien dagen de mailpakketten van Batavia naar Singgapoera overbracht en Riouw aandeed, bracht daarin eenige afwisseling.

De laatste boot had hem, o. a. de tijding meegebracht, dat de familie Campbell te Batavia was aangekomen en dat het hun allen, bij hunne aankomst aldaar, leed gedaan had te moeten vernemen, dat hij naar Riouw was overgeplaatst geworden. Maar de hoop hem eenmaal te zullen ontmoeten hadden ze daarom niet opgegeven, al mocht die misschien eerst in Nederland vervuld worden; immers Van Hoogwegen was voor slechts vijf jaren bij het Indische leger gedetacheerd en de heer Campbell, die weinige dagen na zijn aan wal stappen tot Luitenant-Kolonel was bevorderd

geworden was vast besloten om over twee jaren zijn pensioen te nemen en naar het vaderland terug te keeren.

Van Elise ontving hij een brief, waarbij was ingesloten een photographie van de Campbell's, die hem bewees, dat zij, althans wat het uiterlijk betref. niet te veel goeds gezegd had van Nelly en Florence of Florry.

Op zekeren morgen, 't zal omstreeks een dag of acht daarna geweest zijn, werden Van Hoogwegen en de andere officieren bij hun Commandant geroepen. Daar gekomen werd hun medegedeeld, dat er in het rijk van Deli op de Oostkust van Sumatra en een deel uitmakende van de residentie Riouw en Onderhoorigheden, onlusten waren uitgebroken.

Dit rijk was destijds verdeeld in vijf districten waarvan er vier onder Maleische hoofden stonden, die den titel voerden van Datoe. De sedert 1864 door Europeanen in dit gebied aangelegde landbouwondernemingen, waren sedert onder begunstiging van den Sultan van Siak, waaronder Deli geacht werd te behooren, voortdurend in aantal en omvang toegenomen.

De eerst in 1866 meerderjarig geworden Datoe van Soenggal en zijn voogd Datoe Ketjil werkten

het aanleggen van tabaksplantages in zijn gebied tegen en kwam in Mei 1872 openlijk in verzet.

Hij sloot zich aan bij zijn broeder Datoe Djalil, die als hoofd van het district Timbang-Langkat zich een onafhankelijke positie trachtte te verwerven door het oppergezag van den Sultan af te schudden.

Daartoe door de Indische regeering gemachtigd droeg de resident van Riouw den Commandant aldaar op, zich met zooveel van zijn onderhebbenden als de veiligheid van de hoofdplaats toeliet naar Deli in te schepen om daar rust en orde te gaan herstellen.

Vier dagen daarna werd de compagnie infanterie en het detachement artillerie van Riouw sterk 5 officieren en 135 minderen met één houwtiser en twee Coehoornmortieren en 110 koelies (1) door de inmiddels aangekomen oorlogsstoomers Den Briel en Banka naar Deli overgebracht.

Den 14^{den} Mei 1872 kwam deze troepenmacht waaraan nog was toegevoegd een landings-divisie der marine, sterk 3 officieren en 77 mariniers en matrozen, op de reede van Deli aan en trok den volgenden ochtend het land in naar Kloempang.

Bij de bespreking der toestanden met den sultan

(1) *Koelies*, inlandsche lastdragers.

van Deli bleek den expeditie-commandant dat de oproerige hoofden hulp hadden gevonden bij een deel der Bataks, die de half Maleisché, half Bataksche kampongs, onder afzonderlijke hoofden, bewonen en die eene versterking te Timbang-Langkat hadden opgeworpen en bezet. Deze Bataks dienden zoo spoedig mogelijk verdreven te worden.

De pangéran (1) van Langkat zou daartoe met zijn hulptroepen hunne sterkte in stilte naderen om den vijand het ontkomen te beletten; de hoofd-djaksa (2) met 300 pradjoerits van den sultan, zou over Soengal oprukken en op een afgesproken sein, bestaande uit een kanonschot en twee snel daaropvolgende salvo's uit de geweren, mede tot den aanval overgaan.

Des voormiddags ten tien ure, nadat al de voorbereidende maatregelen bestaande in het afdeelen der vrachten levensmiddelen, ammunitie, tandoes (3), verbandmiddelen en kookgereedschap onder de koelies, waren afgeloopen, zette de colonne zich in beweging.

De tocht was lang en afmattend. Een soldaat

(1) *Pangéran*, prins, echter niet zooals op Java van vorstelijke familie.

(2) *Hoofd-djaksa*, chef der gewapende politie.

(3) *Tandoes*, hangmatten tot het vervoer van zieken en gewonden.

viel neder, door een zonnesteek getroffen, enkele anderen werden ziek door hitte en uitputting en moesten door de koelies in hangmatten worden meege dragen.

Ten half vijf 's namiddags stuitte de spits der colonne op een versperring die het tot nu toe gevolgde voetpad dat verder door een peperplantage voerde, afsloot. In allerijl rukte de voorhoede voorwaarts om de versperring op te ruimen, doch nauwelijks daarmee begonnen, werd zij beschoten uit een daarachter gelegen versterkt huis dat door het gebladerte aan het oog der troepen onttrokken was.

Een paar welgerichte granaatworpen uit de coehoornmortieren, tengevolge waarvan het huis weldra in brand, of zooals de soldaten het noemen, de rooie haan op 't dak stond, deden de weinige vijanden die het bezet hadden spoedig het hazenpad kiezen. De versperring was inmiddels opgeruimd en aangezien de zon reeds ten ondergang neigde werd in den pepertuin het bivak betrokken. Goed drinkwater in de putten, volop brandhout en de afdakjes waaronder de peper gedroogd werd, kwamen uitstekend te stade. Nog voordat de duisternis was ingevallen, waren de schildwachten uitgezet en vlamden de bivakvuren, zoowel ter

verdrijving van de Indische plaag, de muskieten als tot het kookken der meegebrachte levensmiddelen.

De hoornblazer blies Wilhelmus, het signaal voor het verstrekken van een extra-oorlam en al de vermoeienissen van den afgelopen dag waren vergeten.

Nadat allen zich door het gebruik van een blik krachtige soep en wat scheepsbesluit verkwikt hadden, konden zij die niet tot de wachtdienst gecommandeerd waren, zich ter ruste leggen.

Van Hoogwegen was met zijn peloton van 60 man gelegerd aan den rand van een ravijn, waartegen de aanvoerder het bivak deed aanleunen, vertrouwend van die zijde geen nachtelijke verrassingen te duchten te hebben en waardoor het aantal schildwachten aanmerkelijk geringer kon genomen worden.

Zondag had voor zijn heer eenige matten uit de droogschuren gesleept en met behulp daarvan en van een met gras en bladeren gevuld hemd dat tot hoofdkussen moest dienen, een vrij primitief nachtleger gespreid.

Een der minst beschadigde wanden van het afgebrande huis, bestaande uit bamboe-vlechtwerk had hij bij de hand gelegd om ingeval het mocht gaan regenen, als afdak te kunnen gebruikt worden.

Deze voorzorg had hij intusschen achterwege kunnen laten, want de lucht was geheel onbewolkt, het prachtige sterrebeeld het zuiderkruis schitterde boven den zuidelijken horizon en de volle maan hulde het geheele landschap in een waasachtig licht. Op den bodem van het meer dan zestig voet diepe ravijn, waarvan de wanden bijna loodrecht en met struikgewas dicht begroeid waren, ruischte de Mentjirim, een bergstroom die gedurende de west- of regen-moesson het ravijn ter halver hoogte met zijn onstuimige golven vullende zich eenige kilometers verder met de Bingei vereenigt. In het drooge jaargetijde, zooals nu, was de stroom echter ternauwernood twee voet diep en baande hij zich met eentonig gemurmel een weg langs en over de rolstenen die zijn bodem vormden.

Van Hoogwegen, evenals de anderen, uitgeput van vermoeienis, was weldra evenals zij in een weldadigen slaap gezonken. Ook Zondag had zich in zijne nabijheid in het lange gras ter ruste gelegd en was kort daarop ingeslapen.

Hetzij hij minder vermoeid of eerder uitgerust was dan zijn heer, hetzij dat de harde bodem hem de rust minder genietbaar maakte, tegen 11 uur zat hij overeind en trachtte den tijd te ver-

drijven met het rooken van een, den inlanders zoo onmisbare sroetoe. Op eens treft een ongewoon geluid zijn oor, dat hem voorkomt uit het ravijn op te stijgen en veel overeenkomst hebbende met het gekraak van twee tegen elkaar klotzende rolsteen. Dit nu zou waarschijnlijk zijne opmerkzaamheid niet getrokken hebben, ware het niet onmiddellijk gevolgd geworden door een gedempten kreet als van een iemand die zich gevoelig bezeert.

Plotseling klaar wakker, kruipt Zondag zonder eenig gerucht te maken, op handen en voeten, naar den rand van het ravijn en staart eenige oogenblikken in de diepte. Een minder geoefend oog dan het zijne zou niet anders ontdekt hebben dan de witbeschuimde koppen der golven, voort-huppelend over de tallooze rolsteen. Wat Zondag evenwel waarnam blijkt uit het geen hij zijn heer, na dien gewekt te hebben, toefluisterde:

«Toean, moessoeh datang deri kali;» (mijnheer de vijand komt over de rivier) zeide hij.

Opstaan en voorafgegaan door Zondag naar den rand van het ravijn kruipen was voor Van Hoogwegen het werk van eenige oogenblikken. Het hoofd over den rand buigende, tracht zijn blik de in het ravijn heerschende duisternis te doorboren, dan, hoe hij tuurt, 't is daar beneden

alles stil; een stilte die alleen afgebroken wordt door het gemurmel der rivier. Plotseling valt eenig maanlicht op den bodem van het ravijn en geeft aan de oppervlakte van het water het aanzien van een besneeuwd veld. Daarover nu, ziet Van Hoogwegen duidelijk zwarte stippen zich bewegen en komende van de overzijde. Geen twijfel, het zijn vijanden die van dezen onbewaakten kant het bivak willen overvallen. Daar de zon reeds onderging toen dit betrokken werd, was door de veld-ontdekking niet opgemerkt dat vlak bij de tot bivak uitgekozen vlakte een smal voetpad, in de ravijnwand uitgehouwen en door het struikgewas overschaduwde, naar den zool van het ravijn voerde. Dit verzuim was echter den vijand niet ontgaan en fluks was zijn besluit genomen om den blanda (1) eens te toonen, dat mocht hij bij dag in het open veld door zijn voortreffelijke vuurwapenen in het voordeel zijn, de beter met het terrein bekende inlander met zijn tijgeraard en zijn vlijmscherpe klewang (2), niet schroomde hem het bij dag behaalde succes, bij nacht zoo niet geheel, dan toch voor een goed deel, weder te ontrukken.

(1) *Blanda, olanda.* hollander.

(2) *Klewang.* zwaard van inlandsch fabrikaat, veelal krom, soms recht met gebogen rug.

Zoodra Van Hoogwegen zekerheid had verkregen dat zijne oogen hem niet bedrogen, snelde hij zonder eenig gerucht te maken naar den commandant, en deelde dezen mede wat er gaande was.

Onmiddellijk en zoo stil mogelijk werden de overige officieren en minderen gewekt en met den toestand bekend gemaakt. De infanterie op ongeveer dertig passen van den ravijnwand, geknield en op twee gelederen in bataille geschaard, in twee peletons, waartusschen een ruimte voor den met kartets geladen houwtiser werd opengelaten.

Veel haast scheen de vijand niet te maken of was het misschien te danken aan de moeilijk begaanbaarheid van het langs den bijna loodrechten wand omhoog voerende voetpad, genoeg, nog meer dan een kwartier uurs ging in door niets afgebroken stilte voorbij.

Eindelijk, sst daar vertoont zich een gedaante, in bukkende houding boven den rand, gevolgd door een tweede, een derde

Eenigszins zenuwachtig trilt menige vinger aan den trekker van het zelden missend Indisch tirailleur-geweer. Het aantal bestormers dat den rand bereikt heeft, groeit gestadig aan en voorzeker zou de ontvangst die hen wachtte hun niet ontgaan zijn, ware het niet dat de soldaten door

de hoogopschietende alang-alang (1) die langs den rand nog slechts weinig platgetrapt was, grootendeels aan hun oog onttrokken waren.

Een wenk met de sabel door den Commandant en «*VUUR!*» kommandeert de artillerie-officier. Een rossen gloed verlicht het omliggend terrein, de grond dreunt en de houwtiser verwelkomt met een kartets van zes-en-vijftig kogels — of visitekaartjes, zooals de soldaten ze noemen — de nachtelijke aanvallers. «*Aan! Vuur!*» kommandeert Van Hoogwegen en als ware het uit één vuurmond geeft het rechter-peloton daarop antwoord.

Geen vijand vertoont zich meer aan den rand van het ravijn. Dáár is alles stil, maar uit het ravijn zelve stijgen kreten van angst, wanhoop en woede omhoog. De panische schrik, die zich door de onverwachte ontvangst, van de aanvallers had meester gemaakt, deed hen hals over kop het gevaarlijk hellende voetpad afstormen dat ternauwernood een halve meter breed geen meerdere ruimte dan voor een man tegelijk aanbiedende, onmiddellijk versperd werd door de van achter opdringende vluchtelingen, die, op hunne beurt

(1) *Alang-alang*. Indische grassoort die soms anderhalve meter hoog groeit.

opgedrongen, van het pad langs den steilen wand naar beneden tuimelden.

Tot tweemaal deed zich in het ravijn een knal als van een kanonschot hooren. De sergeant der artillerie had op last van zijn officier en gebruik makende van de verwarring, twee handgranaten aangestoken en langs den wand op het voetpad laten rollen; de ontploffing en de wegspattende granaatscherven hadden hunne uitwerking niet gemist en er veel toe bijgedragen om den vluchtelingen tot den zoo noodlottigen spoed aan te zetten.

Aan den rand werden achttien gesneuvelde en acht, allen doodelijk, gewonden gevonden.

Van slapen kwam in het bivak natuurlijk niet veel meer; een extra-oorlam werd aan den troep verstrekt en binnen een goed half uur waren de koks met het gereed maken der koffie gereed die allen niet minder welkom was.

Geen der gewonde vijanden beleefde het aanbreken van den volgenden morgen die grootendeels benut werd om de dooden met militaire eerbewijzen aan den schoot der aarde terug te geven.

Te 9 ure zette de colonne den marsch voort, die niet minder vermoeiend was dan die van den vorigen dag.

Daar men daags te voren gedurende den marsch

veel oponthoud had ondervonden omdat de koelies niet aan het maken van zulke verre tochten gewoon bleken, werd een groot deel der bagage onder dekking van 15 soldaten en 15 pradjoerits in het bivak achtergelaten.

Welgemoed en onder het nu en dan zingen van een vroolijk soldatenlied, waarin vooral eenige Duitschers uitmunten werd de marsch voortgezet door dicht bosch, peperplantages en alang-alangvelden, totdat in den namiddag tegen half drie, aan de samenvloeiing van de Bingei en Mentjirim een punt bereikt werd, waar, naar de gidsen bekeerden, Datoe Djalil's versterking aan de overzijde liggen moest.

Uit twee, aan deze zijde der rivier opgeworpen voorwerken, werd plotseling een hevig, ofschoon slecht gericht geweervuur ontvangen, waardoor vier soldaten licht gewond werden.

Onmiddelijk werd de voorhoede *en tirailleur* opgelost en werden de houwitser en de beide Coehoornmortieren in positie gebracht onder beschutting van haar dekkings-detachement dat eveneens *en tirailleur* uitzwermd.

De beide voorwerken bestaande uit cirkelvormige palissadeeringen, waren elk door een gedekten ingegraven weg met de rivier verbonden,

waardoor den vijand een veiligen aftocht verzekerd bleef.

Op de het minst door struikgewas aan het oog onttrokken versterking, die even als de andere omgeven was door wolfskuilen (1) en randjoes (2) richtte de artillerie haar vuur, dat ongeveer een half uur voortgezet en door de verdedigers even ijverig beantwoord werd. Eindelijk gelukte het door eenige rolworpen (3) uit de Coehoorn-mortieren twee der palissaden te ontwortelen. In de daardoor ontstane bres werden zoo snel mogelijk eenige kartetsen geschoten en nauwelijks bespeurde de Commandant de daardoor onder de verdedigers plaatsgrijpende verwarring, blijkende uit het verflauwen van hun vuur, of hij deed het signaal tot den aanval blazen.

Het door elk te velde trekkend soldaat zoo vurig verlangde oogenblik was daar.

Het eerst op de bres, de eerste in de vijandelijke versterking en de door elk soldaat ge-

(1) *Wolfskuilen*, ongeveer 1 Meter diepe putten in wier bodem een scherp aangepunte bamboe geplant is.

(2) *Randjoes*, scherp aangepunte bamboelatjes die op kleine afstanden van elkaar tusschen het gras, in den grond geplant worden en een gevaarlijke versperring vormen.

(3) *Rolworpen*, worden genoemd de worpen waarbij aan het Coehoornmortier een elevatie van met meer dan 10 graden gegeven wordt. De aldus geworpen granaat huppelt als 't ware over den grond tot hij eindelijk uiteenspat.

koesterde illusie is werkelijkheid geworden. De Koninklijke belooning, het ridderkruis voor Moed, Beleid en Trouw, zal voortaan zijn borst sieren, zijn naam zal zoowel op 's lands vloot als bij het leger in de kolonien en in het vaderland op drie achtereenvolgende appels worden afgelezen als die van een der dappersten onder de dapperen.

Met een luid hoera en in den snelsten gang stormden allen, de officieren aan het hoofd, op het aangewezen punt aan, het geweervuur des vijands, die van den schrik bekomen scheen, werd weder levendiger en maaide menig aanvaller weg. Van Hoogwegen, de sabel in de eene en de revolver in de andere hand, op den voet gevolgd door zijn mannen was op het punt de versterking binnen te dringen, toen een der zijnen hem vooruitsprong en ongetwijfeld de eerste zou zijn geweest had hem niet een vijandelijke kogel, door het hoofd gaande, levenloos doen ter aarde storten. Over zijn lijk heen, vloog Van Hoogwegen op de verdedigers in en velde met een geweldigen houw een tegenover hem standhoudenden *hadji*, kenbaar aan zijn witten tulband, ter neder. Doch de vijand gaf den onzen in dapperheid en doodsverachting niets toe; van wijken geen zweem; en niet veel scheelde het of het was met Van

Hoogwegen gedaan geweest. Een reusachtige Batak stormde met gevelden lans op hem aan; buiten adem en uitgeput door overspanning had hij nog slechts kracht genoeg om de op zijn borst gerichte lans zoover af te weren dat de punt in zijn linkerbovenarm terecht kwam, doch op hetzelfde oogenblik stortte de Batak voorover ter aarde, den schedel verbrijzeld door een kolfslag van een der soldaten.

Doch toen ook, was de tegenstand gebroken, de vijand ontruimde in allerijl de beide voorwerken, vluchtend door de overdekte gangen naar de rivier en die doorwadende naar de op den anderen oever gelegen hoofdversterking.

Wel werd dat broeinest van verzet tegen de wettige regeering nog denzelfden dag door de onzen vermeesterd, doch Van Hoogwegen kon aan dat wapenfeit geen deelnemen.

Uitgeput door vermoeienis en bloedverlies was hij genoodzaakt zich bij de ambulance te doen verbinden en werd hem door den officier van gezondheid verzocht zich niet weder bij den inmiddels de rivier overgetrokken troep te voegen daar zijn gewonde arm gebiedend rust vorderde.

Na gedurende twee dagen in de veroverde versterking te zijn verpleegd geworden, werden

de gewonden, voor zoover noodig per tandoe, en onder een sterk gewapend geleide naar de ter reede liggende oorlogschepen getransporteerd en vandaar naar Batavia overgebracht, alwaar nog twee hunner aan de in den strijd bekomen wonden overleden. Voor de overigen, waaronder Van Hoogwegen, was het gevaar, dank zij de uitstekende verpleging in het Groot Militair Hospitaal weldra voorbij.

Nog op den dag zijner aankomst ontving hij een bezoek van den overste Campbell en diens echtgenooten en dankbaar nam hij hunne uitnodiging aan om, zoodra de behandelende geneesheer het vergunnen zou, zijn verder herstel ten hunnen huize af te wachten. Maar eerst na een week ontving hij de daartoe vereischte toestemming en betrok hij de door hen bereids in gereedheid gebrachte kamer.

Dat bij de oorlogen, die wij in Indië voortdurend te voeren hebben, niet het vijandelijk vuur en staal, maar wel de noodlottige klimaats-invloeden ons de gevoeligste slagen toebrengen werd ook nu weder bewezen.

De genezing van zijn verwonden arm maakte snelle vordering, doch nog vóór die geheel bereikt was, deed zich de malaria-koorts gevoelen,

de uitputtende ziekte, door de Indische krijgslieden veelal genoemd naar de plaats waar zij werd opgedaan als Delische, Bandjarmasinsche of Atjehsche koorts en waartegen eene overplaatsing in het zuivere bergklimaat het meest afdoend middel is gebleken.

Het is dan ook vrij zeker dat het advies van den dokter geluid zou hebben: «evacuatie naar Gadok of Sindanglaja», respectievelijk 1700 en 3200 voet hoog in het gebergte gelegen, ware het niet dat de verschijnselen van dysenterie die zich begonnen voor te doen een verblijf in het koele bergklimaat ernstig ontraden hadden.

Was het aanvankelijk mevrouw Campbell geweest die de zorg voor den herstellenden patiënt gedragen had, thans trachtte ieder der huisgenooten haar deel bij te dragen in alles wat strekken kon om zijn lijden te verzachten. Bijgestaan door een der bedienden, waarvan het aantal in elk deftig Indisch huisgezin, zelden minder dan vier bedraagt, werd aan het ziekbed voortdurend door een der dames gewaakt.

Was het verbeelding of iets anders en wat dan? maar het kwam Van Hoogwegen voor, dat geen harer zijn hoofdkussen zoo zacht spreidde als Florence, dat de compressen die Florence op

zijn gloeiend voorhoofd legde koeler en de limonade die zij voor hem gereed gemaakt had verfrissender waren dan die een der anderen hem aanbood. In vriendelijke voorkomendheid en blijkbare innige deelneming kwam zij hem voor hare moeder en zuster te overtreffen. Hierin dwaalde hij ongetwijfeld; alle drie beijverden zich om strijd alles te doen om zijn lijden dragelijk te maken en zijne genezing te bespoedigen. Maar 't was hem niet kwalijk te nemen, een koortslijder wiens temperatuur meermalen tot 40° stijgt ziet niet alles om hem heen even duidelijk. Wij herhalen daarom het kwam hem zoo voor.

Eindelijk scheen de crisis voorbij en het grootste gevaar geweken. De maximaal-thermometer wees niet meer dan 38° en ook de dysenterie nam in hevigheid af. Nog een week en een koortsvrije periode was ingetreden. Minder voorspoedig was intusschen het verloop der ingewandsaandoening die meer en meer een chronisch karakter dreigde aan te nemen.

Hoewel niet ontkend mag worden, dat de met recht gevreesde dysenterie in de laatste jaren jaarlijks belangrijk minder slachtoffers maakte dan tot ongeveer het midden dezer eeuw, is zij nog steeds het dreigende spook voor den geneesheer

en den patiënt en in den regel gemakkelijker te voorkomen dan te genezen. Genezing is vooral dan moeilijk, wanneer, zooals in het geval van Van Hoogwegen, de behandeling wegens bijkomende koorts gewijzigd moet worden.

Hoewel bemoedigd door het wegblijven der koorts, nam Van Hoogwegen zichtbaar in lichaamskracht af en trachtten de dames tevergeefs, voor hem en voor elkander, te verbergen, dat zij zich omtrent den afloop verre van gerust gevoelden.

Ook teekende het gelaat van den overste, telkens wanneer hij eenigen tijd aan het ziekbed van zijn gast had doorgebracht, nog dieperen ernst dan daarop gewoonlijk te lezen was.

Wat mocht toch dien echten veld-soldaat be-
wogen hebben reeds van den dag af waarop zich de dysenterie vertoonde, in zijn notitieboek iets op te teekenen, telkens nadat hij het door den geneesheer afgegeven recept had ingezien. Hij, een voorbeeld van bescheidenheid voor zijne officieren, die van niets erkende minder kennis te hebben, dan van geneeskunde. Was het misschien, om aan een of ander vriend, die hij ongetwijfeld onder de vele geneesheeren te Batavia had, diens meening te vragen omtrent de al of niet doelmatige medicatie? Verre vandaar. Men-

schen met vrij wat minder gezond verstand dan de heer Campbell weten zeer goed, dat geen medicus zich waagt aan het beoordeelen van de behandeling door een collega, zonder zelf den patiënt te hebben gezien en geobserveerd.

Wat was het dan dat hem aanleiding gaf aan teekening te houden van de opvolgend voorgeschreven geneesmiddelen?

Alle recepten toch worden in de garnizoens- als in andere apotheken geruimen tijd bewaard en daarvan kan, door daartoe bevoegden, inzage genomen worden. Ook dit was den Overste zeer wel bekend.

Op zekeren ochtend, nadat de dokter vertrokken was, en de Overste als naar gewoonte het recept ingezien, doch voor ditmaal geen copie ervan genomen had, keerde hij uit de ziekenkamer terug; zijn gelaat stond ernstiger dan ooit.

«Wat ik vermoed had» mompelde hij, met de hand zijn grijze knevels omlaag strijkende en de achtergalerij binnentredende, «wat ik vermoed had, *sumaruba* alpha en *sumaruba* omega.»

Daarmede was, wel is waar, de Overste «au bout de son latin» maar wat hij goed gezien had was, dat aan den patient die reeds herhaaldelijk andere medicamenten geslikt had, nu wederom

hetzelfde was voorgeschreven, wat hem in het begin was verstrekt geworden; het eenige verschil was dat, wat bij den aanvang in een drank was toegediend, nu in den vorm van poeiers moest ingenomen worden.

«Florence.» zeide hij, «kom met mama even bij mij.»

Eenige oogenblikken daarna zaten de heer en mevrouw Campbell en Florence in de op den tuin uitziende voorgalerij hunner woning.

»'t Begint er met Van Hoogwegen slecht uit te zien,» begon de heer Campbell, «weet ge soms wat de dokter er van denkt?»

«Ik vraag het hem elken dag,» antwoordde Florence, «maar hij zegt niet meer dan: «geduld maar» of «alles kan niet in eens,» en ik begin te gelooven dat mijn vragen hem niet aangenaam is.»

«Zouden *inlandsche medicijnen* niet helpen?» vroeg mevrouw Campbell aarzelend.

«Juist, daaraan heb ik reeds sedert eenige dagen herhaaldelijk gedacht», hernam de heer Campbell, «gij Florence en ook Nelly, gij beiden hebt als kinderen van acht en zes jaar te Muntok op Banka aan dezelfde ziekte geleden. Ook met u, begon ik met den dokter er bij te roepen en

met de meeste nauwgezetheid namen wij zijn voorschriften in acht, maar uw beider toestand verergerde met den dag. Op zekeren dag deelde de opotheker mij in een vertrouwelijk gesprek mede, dat de dokter na reeds eenige malen andere en weer andere medicijnen te hebben voorgeschreven nu weer, hetzelfde ofschoon in anderen vorm voorschreef waarmede hij bij den aanvang der ziekte begonnen was.

Uw moeder had mij reeds meermalen voorgesteld een *Doekoen* (1) te raadplegen, maar ik deelde in het vooroordeel der *tolloks* (2) tegen de inlandsche kwakzalvers met hun paardemiddelen, zoo noemde ik ze in mijn hooge wijsheid, en had er maar niet toe kunnen besluiten, mij daarvan te bedienen.

Hoe dikwijls had ik met volkomen instemming geluisterd naar de redeneeringen van Europeesche geneesheeren en andere geleerden die niet genoeg konden waarschuwen tegen die met anatomie en physiologie volslagen onbekende *doekoens*; 't ts waar men erkende dat sommige lijders aan buikloop door hen waren genezen geworden maar, genazen niet sommige patienten in weerwil van de

(1) *Doekoen*, inlandsche doctores.

(2) Volbloed Europeanen.

toegediende medicijnen ja zelfs zonder medicijnen.

Of uw moeder al beweerde dat ze herhaaldelijk had bijgewoond hoe onder anderen, ook leden van hare familie, die lijdende waren aan die gevreesde en vaak doodelijke ziekte, en die reeds door den dokter waren opgegeven, toch nog genezen waren geworden door de *obat* (1) van de doekoen, ik wilde er liever niet van hooren.

Maar nood leert bidden. Van den dokter verwachtte ik geen hulp meer en niet geheel zonder tegenzin gaf ik eindelijk toestemming om de *doekoen* te laten halen.

Deze, een Amboneesche christenvrouw nonna Brampeh geheeten, stōnd een uur daarna aan uw beider zieckbed.

«Herkent gij deze ziekte?» vroeg ik.

«Jawel mijnheer», antwoordde zij.

«Hebt ge al meermalen lijdens daarvan genezen?»

«Ja mijnheer.»

«Dus ziet gij kans mijn kinderen te genezen; Versta mij goed, ik vraag niet in hoeveel tijd; op zulk een vraag zouden zelfs onze geneesheeren geen antwoord kunnen geven, maar hoelang denkt ge wel dat 't zal duren voor dat we eenige gun-

(1) *Obat*, geneesmiddel.

stige uitwerking van uwe behandeling zullen bespeuren?»

«Niet langer dan morgen mijnheer», antwoordde nonna Brampeh met een nadruk die niet naliet mijn vertrouwen te winnen, «maar u moet mij belooven hen geen medicijnen van den dokter meer te laten gebruiken».

«Dat spreek van zelf», antwoordde ik, «wanneer krijgen ze obat van u?»

«Van middag mijnheer».

Des namiddags omtrent een uur of zes, kwam nonna Brampeh, medebrengende een theekopje gevuld met een donkerbruin bijna zwart vocht waarvan zij ieder uwer de helft deed innemen,

Heengaande zei zij: «morgenmiddag kom ik weer».

Noch gij, noch Nelly had gedurende de laatste drie nachten een oog toegedaan, maar nog geen half uur was er, na het innemen van de obat verlopen of gij beiden laagte in een gerusten slaap die ruim twee uren aanhield, en waaruit gij ontwaaktet, zoo verkwikt als gij u in lang niet gevoeld hadt.

Om kort te gaan, in vijf dagen waart gij en Nelly volkomen hersteld en den zesden dag namen wij u beiden mede naar de societeit, waar ter

gelegenheid van het St. Nicolaas een kinderfeest gevierd werd.

Van Hoogwegen nu, laten we 't maar niet verbloemen is er slecht aan toe en het recept dat daar nog op zijn tafel ligt bevat hetzelfde, volmaakt hetzelfde wat hem in het begin zijner ziekte is voorgeschreven geworden; mijne meening is dus dat we onze toevlucht moeten nemen tot inlandsche medicijnen; 't is nu maar de vraag of Van Hoogwegen er áán zal willen, hij is een zeer ontwikkeld, een zeer wetenschappelijk man» en liet hij er, zijn best doende om te glimlachen doch met een bitteren trek om den mond, op volgen: «en onder de zoogenaamde ontwikkelden worden vooroordeelen aangetroffen, soms treuriger en hardnekkiger dan onder de armen van geest. Weet gij ook» vroeg hij, zich tot zijne vrouw wendende, «een *doekoen* die vertrouwen verdient?»

«Nonna Brampeh woont tegenwoordig hier op Batavia», antwoordde mevrouw Campbell, «ik vernam het een dag of drie geleden van Sidin, onze buurman, wiens broer het vorige jaar door haar is genezen».

«Dan geen gras er over laten groeien», hervatte de Overste, «ik ga hem eens polsen, maar vrees dat 't moeite zal kosten» en in zichzelf

mompelend: «die verlichting, die verlichting» stond hij op en begaf zich naar de ziekenkamer.

Aan Nelly, die bij het ziekbed zat, een wenk gevende om zich te verwijderen vatte hij de vermagerde hand van den zieke in de zijne en dien vriendelijk drukkende zeide hij:

«Van Hoogwegen, kameraad we moeten eens een ernstig woordje spreken. 't Gaat niet hard vooruit met u, of heb ik 't mis?»

«Zooals u zegt, niet hard Overste maar dank zij de hartelijke verzorging die ik van u en uwe lieve huisgenooten mag ondervinden, twijfel ik niet of ik zal herstellen, zij het ook langzaam.»

«Nu», hervatte de heer Campbell, «laat dat maar rusten, het doet mij genoeg dat ge den moed niet laat zinken, intusschen er moet raad geschapt worden; de ziekte waaraan gij lijdt is de nachtmerrie voor onze knapste geneesheeren terwijl onder de inlanders kruiden bekend zijn die meermalen gebleken zijn zulke afdoend-geneeskrachtige eigenschappen te bevatten dat daardoor de ziekte zelfs in haar laatste stadium tot staan gebracht werd. Florence en Nelly werden er door in het leven behouden. Hoe denkt ge er over? Als we de proef eens namen».

«Ik vrees», antwoordde Van Hoogwegen, «dat

de dokter er zich geducht door gekrenkt zou gevoelen en niet alleen hij maar de heele geneeskundige dienst; en wat, als die obat, zooals gij het noemt, de verwachte uitwerking eens niet mocht hebben?»

«Dan», hernam de overste, «zijt ge even ver als met de sumaruba, die de dokter u nu weer gaat voorschrijven, evenals bij het begin van uwe ziekte, ofschoon toen zonder eenig resultaat. Maar», ging hij voort, «volg uw eigen zin; wij blijven over u waken, beschik over ons».

Opstaande en na den zieke nogmaals de hand te hebben gedrukt, verliet de heer Campbell het vertrek.

Was het wederom slechts schijn of was het werkelijkheid, maar het kwam Van Hoogwegen voor dat de oogen van den grijzen krijgsman niet geheel droog gebleven waren toen hij de kamer verliet. Hij was er niet zeker van, maar hij was er niet geruster om.

Wel was het hem niet ontgaan dat hij van dag tot dag zwakker werd, dat zijne hand bijna de kracht niet meer had om het glas vast te houden waaruit hij nu en dan een teug wijn met Selters-water moest nemen, dat zijne diep in hunne kassen weggezonden oogen maar moeilijk het

daglicht meer konden verdragen, maar de hartelijke deelneming, de onafgebroken verzorging en attentie die hem door de Campbell's bewezen werden, hadden zijn lijden zoo zeer verzacht dat hij den voortdurenden teruggang niet al te duidelijk had opgemerkt.

Toen dan ook Florence aan zijn bed verscheen om hem wat in wijn gekookte sago te doen gebruiken was de opgekomen onrust als met een tooverslag verdwenen.

«Wel», zeide zij, «heeft papa u zijn meening meegedeeld omtrent de behandeling van uwe ziekte door inlandsche medicijnen?»

«Ja», antwoordde Van Hoogwegen, «en ik ben hem dankbaar voor zijne deëlneming en belangstelling; zijn persoonlijke ervaring boezemt mij het volste vertrouwen in. Maar de dokter, van wiens toewijding en hulpvaardigheid gij allen getuigen waart . . .

«Binnen», riep Florence onwillekeurig, toen er zacht aan de kamerdeur geklopt werd.

Een bediende trad binnen en reikte haar een boodschap-lei toe, zeggende:

«Voor mijnheer Van Hoogwegen».

Niet zonder inspanning gelukte het Van Hoogwegen het bericht te ontcijferen waardoor de hem

behandelende geneesheer hem liet weten dat hem bij het maken van zijne visites een, naar 't zich liet aanzien, vrij ernstig ongeluk was overkomen. Hij had namelijk, uit zijn rijtuig stappende, den voet verzwikt, waardoor hij minstens veertien dagen lang verhinderd zou worden zijn patienten te behandelen. Zijn praktijk zou door zijn collega Dr. Flux worden waargenomen ook bij Van Hoogwegen, tenzij deze de voorkeur mocht geven aan een der andere artsen.

De lei ontviel aan zijn bevende handen. Verschrikt vloog Florence op en vroeg wat hem deerde en of hij onaangename tijding ontvangen had.

«Integendeel», bracht Van Hoogwegen met moeite uit, «integendeel ik geloof dat het een uitkomst is» en hij wees op het schrift.

«Dus wilt gij den raad mijner ouders opvolgen?» vroeg zij, verheugd — men vergeve het haar — over hetgeen zij gelezen had.

«Als het ook uw raad is, gaarne», antwoordde de zieke.

Voor de eerste maal, sedert het uitbreken van zijne ziekte, bevond Van Hoogwegen zich alleen.

Zonder op zijn laatste woorden die blijkbaar een vraag inhielden te antwoorden, was Florence

de kamer uitgesneld om aan hare ouders Van Hoogwegen's toestemming mede te deelen.

«Bedaard, Florence», zei de heer Campbell, «de geneeskunde, uitgeoefend door gegradueerde blanken of ongegradueerde inlanders is een zeer de-bieuze wetenschap; 't is niet vooruit te zeggen hoe de afloop zal zijn, maar ook mij verheugd het dat het eenige struikelblok uit den weg geruimd is».

Geen kwartier daarna en het rijtuig, met Sidin naast den koetsier bracht mevrouw Campbell en Nelly naar Goenong-Saharie, de wijk waar nonna Brampeh woonde.

Zij vonden de merkbaar verouderde vrouw bezig haar kleinen tuin te verzorgen.

«Astaga-perlak» (1) riep het moedertje uit, van blijdschap de handen tot boven haar hoofd opheffende, «Slamat datang! (2) Mana toean? Mana nonna Florry?» (3).

«Allemaal gezond Brampeh, hoe maakt gij het? Maar wij hebben een ernstig-zieke in ons huis, lijdende aan dezelfde ziekte waarvan gij Florence en Nelly genezen hebt; kunt ge met ons gaan om hem te zien?»

(1) *Astaga-perlak*, nitroep van verwondering.

(2) *Slamat datang*, wees welkom.

(3) *Mana toean? Mana nonna Florry*, waar is mijnheer? Waar is juffrouw Florence?

«Jawel mevrouw,» antwoordde het oudje, «wacht, ik zal even mijn pajong (1) krijgen.»

«Hoeft niet,» zei mevrouw Campbell, «stap maar in.»

Nonna Brampeh nam plaats tegenover de dames en stond weldra aan het ziekbed.

Na eenige vragen te hebben gedaan beloofde zij 's namiddags terug te zullen komen en te beproeven wat hare kunst vermocht.

In de voorgalerij gekomen, zeide zij tot mevrouw Campbell: «die heer is zwaar ziek, maar ik zal doen al wat ik kan. Gods wil geschiede.»

Wij willen den lezer het verhaal besparen van de behandeling die de doekoen op den lijder toepaste en die grootendeels overeenkwam met de ook bij de kleine Campbells gevolgde methode. Genoeg zij het te vermelden, dat de patient reeds den eerstvolgenden nacht een paar uren in onafgebroken slaap mocht doorbrengen en vanaf den achtsten dag dagelijks een halfuur, en weldra langer in de voor het geopende venster zijner kamer geplaatste ziekenstoel kon zitten.

Ongeveer een maand daarna was Van Hoogwegen zoover hersteld dat hij de hem inmiddels

(1) Pajong, parapluie.

aangewezen officierswoning aan het Waterlooplein kon betrekken. Echter werd hij tot nader order van alle diensten vrijgesteld om de verloren krachten te herwinnen. Djonda, die hem gedurende zijn ziekte buiten noodzakelijkheid, geen oogenblik verlaten had, was rusteloos bezig het huis en den kleinen tuin in orde te brengen.

«Sapada (1),» klonk het op zekeren morgen in de voorgalerij van Van Hoogwegens woning.

«Toean,» antwoordde Zondag naar de voordeur gaande om te zien wie daar riep.

«Soerat perloeh deri toean Djindraal.» (Een spoedbrief van den generaal) voegde hem de ordonnance van den leger-commandant toe, want deze was het, en reikte hem een brief over.

Eenigszins ontroerd opende Van Hoogwegen den haastig door hem aangenomen en geopenden brief en las daarin de gelukwensch van den generaal met zijne benoeming tot ridder van de Militaire Willemsorde. «Wil uit mijn naam,» zoo luidde het slot van den brief, «ook uw bediende, den braven Djonda feliciteeren, met de hem ten deel gevallen eervolle vermelding.»

(1) *Sapada, sappa-ada*, wie is daar, de gewone aanroep wanneer men de voorgalerij van een Indisch huis binnen treedt en er niemand aanwezig is.

Over moed en nog wat.

Hoewel het voor iedereen duidelijk was dat de heer Campbell zich niet minder hartelijk verheugde over het volkomen herstel van zijn gast, die langzamerhand en naarmate hij hem meer had leeren kennen, ook zijn vriend geworden was, toch schenen de gesprekken waarvan nonna Brampeh en hare geneeswijze het onderwerp waren, hem maar half in den smaak te vallen.

Schaamde hij zich wellicht den raad te hebben gegeven, aan de opvolging waarvan VanHoogwegen zijn behoud te danken had? Verre van daar. Toen deze hem, bij zijn heengaan, zijn dank betuigde en hem zijn redder noemde, had hij dien blijkbaar met instemming aanvaard. Maar vanaf dat oogeblik had hij opnieuw en zwaarder dan ooit, den last gevoeld die hem drukte en had hij bij wijlen oogeblikken van afgetrokkenheid die zijne huisgenooten te voren nimmer van hem hadden opgemerkt.

Het was dan ook vooral voor de jonge dames een ware uitkomst, toen de oude heer, in den kring van zijne huisgenooten aan de theetafel

zittende en de juist ontvangen couranten doorlezende, die trouwens weinig nieuws of interessants schenen te bevatten, de heer Klink werd aangediend.

De heer Klink was een welkomen gast in de meeste Bataviasche gezelschappen. Redacteur van een der meest gelezen Indische dagbladen, lid van onderscheidene binnen- en buitenlandsche geleerde genootschappen, scherpzinnig opmerker, en *last not least* een aangenaam causeur en perfect gentleman.

Met de Campbells was hij in kennis gekomen op een bal in de societeit Harmonie, bij welke gelegenheid hij vooral met Florence veel gedanst had. De enkele visites die hij vervolgens was komen maken, waren dan ook aan allen, doch vooral mevrouw Campbell en hare dochters steeds welkom geweest. Minder sympathie scheen intuschen de heer Campbell voor hem te gevoelen. Zijn aan volslagen materialisme grenzende levensopvatting en zijn kwalijk verholen minachting voor alles wat niet uit de bekende natuurwetten te verklaren was, waren oorzaak, dat er tusschen hen slechts weinig geestverwantschap kon ontstaan.

Dr Kink had verstand van alles en nog wat, maar elke wetenschap die niet aan de Hoogeschool gedoceerd werd, was, naar zijn bescheiden

meening, niet veel meer dan beunhazerij. De beroemste werken over planten- en dier- kunde maakten geen gewag van visschen die leven in, aan zeer hooge boomen groeiende vruchten, dat was bijgeloof. Toen dan ook Dr Kink op zekeren avond op bezoek bij de familie Campbell deze laatste stelling uitvoerig en naar hij meende afdoend verdedigd had kon hij niet vermoed hebben dat zijn gastheer die als kaptein de Bandyarmasinsche krijg had meegemaakt, tijdens het maken van een patrouille in de binnenlanden van Borneo door een zijner soldaten een paar Cocosnooten had doen plukken, in een van welke, geopend zijnde, een levend vischje rondzwom, terwijl de vorm van het diertje dat ongeveer drie-en-een-halve centimeter lang was in de wand der noot, dus in het vruchtvliesch stond afgedrukt.

De inlandsche gidsen die er zich in 't minst niet over verwonderden, deswege ondervraagd, verzekerden van het feit meermalen getuige te zijn geweest; hoe intusschen die vischjes in de minstens zes meter hoog boven den grond groeienden Cocos-noot geraakten, wisten zij niet te verklaren.

Niettemin, zooals we reeds gezegd hebben Dr Kink was welkom, te meer zoo, wijl de Overste weer erg in zichzelf gekeerd was.

«Goeden avond, dames, goeden avond Overste» zei de heer Kink, «aangenaam u allen zoo wel te zien;» en op den aangeboden stoel plaats nemend ging hij voort, «goede tijding; zoo even ontvangen telegrammen vermelden de benoeming van uw vriend, de heer Van Hoogwegen tot ridder van de Militaire Willemsorde.

«Ons aller vriend, moogt u wel zeggen» zei de heer Campbell, «dank voor die goede tijding, zooals u ze terecht noemt. Weet u soms of er nog meer bekenden van mij zijn onder de benoemden?»

«Voor zoover ik weet niet,» antwoordde de heer Kink, «maar, wat mijn aandacht getrokken heeft bij het inzien van de telegrammen, is, dat een inlander, waarschijnlijk een Javaan, wacht eens, hoe heette hij ook weer, Djonda geloof ik, eervol vermeld is.»

«Zondag!» riepen Florence en Nelly uit en in de handen klappenden, «Zondag, Van Hoogwegen's bediende, eervol vermeld; dat heeft hij verdiend ook!»

«Ik heb het genoeg niet, meneer Van Hoogwegen te kennen, dan uit de gunstige opinie die Florence van hem heeft,» viel Nelly schertsend in.

«Die wij allen van hem hebben» verbeterde de heer Campbell, Florence te hulp komende, die zich moeite gaf haar blos te verbergen en haar zuster verwijtend aankeek.

Arme Nelly; had zij maar kunnen gissen hoeveel kwaad bloed, haar niets kwaads bedoelende uitval zou zetten, zeker zou zij zich wel tweemaal bedacht hebben.

Ook mevrouw Campbell wierp haar een bestraffenden blik toe en de heer Kink, die plotseling, als een bevaren zeeman begreep van koers te moeten veranderen, gluurde beurtelings naar mevrouw Campbell, naar Florence en naar haar vader.

Het stalen gelaat van den Overste was het eenige waarop geen ontevredenheid te lezen stond. Zijn best doende de conversatie, die niet erg vloten wilde, gaande te houden zeide hij: »Ja, die Zondag heeft de hem toegekende belooning wel verdiend; Van Hoogwegen deelde mij mede, en ik ben 't volkomen met hem eens, dat de aan de Mentjirim gebivakkeerde colonne haar behoud te danken had aan het kalm en toch voortvarend optreden van zijn trouwen bediende. Had deze zich niet overtuigd van het feit, dat er in het ravijn iets gaande was, dan was de ramp

niet te overzien geweest; had hij daarentegen alarm gemaakt dan hadden de muiters den aanval niet doorgezet en de onzen hun niet zulk een gevoelig verlies kunnen toebrengen.»

«Toean Pannoweehen,» meldde de javaansche bediende, die evenals al zijn landgenooten reeds lang den moed had opgegeven om lange Hollandsche namen duidelijk uit te spreken vooral wanneer er een «v» of «g» in voorkwam.

«Goeden avond mevrouw, dames, Overste,» sprak Van Hoogwegen binnentredende en Dr. Kink groetende, «hoe vaart U? Ik ben zoo vrij zelf de gelukwensch van U allen te komen in ontvangst nemen; U hebt waarschijnlijk het nieuws reeds vernomen.»

«Van harte kameraad» zeide de heer Campbell, hem op den schouder kloppende, «wel gefeliciteerd zeiden mevrouw en Nelly bijna gelijktijdig en hem de hand gevende. Ook Florence drukt hem de hand, doch hetzij tengevolge van Nelly's scherts van daareven hetzij van aandoening, te vergeefs trachtte zij woorden te vinden om hare deelneming uit te drukken. Haar hand druk intusschen, gepaard gaande met een licht blosje, zei meer dan de meest welsprekende lofreden hem had kunnen zeggen.

«Maar dat's waar ook» ging de heer Campbell voort, «de heeren kennen elkaar nog niet; meneer Van Hoogwegen, meneer Kink.» Met een sierlijke buiging verzekerde de heer Kink dat hem de kennismaking hoogst aangenaam was. «'t Doet me genoegen» sprak Van Hoogwegen, «onze kennismaking te hernieuwen, immers we hebben elkaar reeds meer ontmoet, een groot jaar geleden; 't was in de Harmonie als ik 't wel heb.

«Oh, tant mieux» hervatte D^r. Kink, «ja, nu herinner ik 't me, hoe vaart U en hoe is 't U sedert gegaan; mag ook ik U gelukwenschen met de U ten deel gevallen Koninklijke onderscheiding?»

«U allen hartelijk dank» zei Van Hoogwegen gevolg gevende aan de uitnoodiging van mevrouw Campbell om plaats te nemen en bij te schikken.

«De officieele uitreiking der eeretekenen zal niet lang op zich laten wachten» zei de Overste, «dat loopt tegenwoordig vrij wat vlugger van stapel dan vroeger. Ik b. v. en menigeen met mij, ontving de benoeming ongeveer drie jaren na den dag waarop wij het geluk hadden die te verdienen. 't Heugt mij nog dat ik de decoratie bijwoonde van den kapitein Benschop in het laatst van 1865 voor zijn heldhaftig gedrag tijdens den

Brandjarmasinschen krijg twee jaren te voren. Sommige der geridderden waren reeds sedert anderhalf jaar overleden en hunne namen werden ingeschreven in de registers der Militaire Willemsorde, hetgeen nog wel geshiedt met hen die kort na het door hen verrichtte wapenfeit overstappen, maar enfin 't gaat niet meer den slakkengang van vroeger.»

«Wanneer heeft de parade plaats?» vroeg Florence.

«Ik denk» antwoordde Van Hoogwegen «over een week of vijf, en wenschte wel dat die reeds achter den rug was.»

«Ik niet» zei Nelly, «ik vind het een indrukwekkende plechtigheid; al de troepen van Rijswijk, Weltevreden en Meester Cornelis gerangeerd op het Koningsplein, de wapenen presenterende voor de nieuw benoemde ridders die den ridder-slag ontvangen, terwijl de muziekkorpsen het Oud Wilhelmus spelen.»

«En 's avonds dans-receptie bij den Leger-Commandant,» vervolgde de heer Campbell schertsend, «en een dag of wat daarna bal in Concordia.»

«Nu ja» hervatte Nelly, «dat hoort er zoo bij, anders zou 't ook wel wat al te ernstig zijn voor een feestdag.»

«Ik ben het met juffrouw Nelly eens» zei de heer Kink, «en het levert mij weer stof genoeg voor een paar hoofdartikelen in mijn blad, waarvan ik de laatste weken geen overvloed gehad heb en van vrij wat degelijker aard dan waarmede zich het Dagblad en de Java-bode sedert eenigen tijd onledig houden, namelijk die grappenmaker in kampong Noordwijk die de heele buurt in opschudding brengt door zijn steenenwerpen, dat nu al een avond of vier duurt.»

«Weet U zeker dat het een grappenmaker is die de steenen werpt?» vroeg de heer Campbell, met een blik van verstandhouding zijn vrouw aanziende.

«Wat zou het anders zijn, tenzij iemand die zich tracht te wreken over 't een of ander.»

«Maar hoe verklaart U het dan, dat die grappenmaker of die wraakzuchtige noch door de politie noch door de brandweermannen is kunnen ontdekt worden, die toch het gebombardeerde huis geregeld in een kring van ruim tweehonderd meter middellijn omsingelen zoodra de rustverstoring begint en voortdurend het afgezette terrein doorzoeken?»

De heer Kink staarde den overste aan met oogen waarin verbazing en ongeloof om den voorrang streden.

«U hecht toch geen geloof» zeide hij «aan die dwaze geruchten van spokerij?»

«Wat ik er van gelooven moet,» hernam de heer Campbell, «weet ik niet, maar waarvan ik meen zeker te zijn is, dat de dader *niet* ontdekt zal worden. Een dergelijk geval deed zich voor in Den Haag, kort voor dat ik van verlof naar Indië terugkeerde, in de Van Hoogendorpstraat; daar was het een bovenhuis bewoond door een kapitein en zijn gezin. bij wien gedurende eenige dagen op klaarlicht dag en telkens gedurende dezelfde uren projectielen van verschillenden aard als steenen, kalkbrokken, steenkolen, koolstronken enz. door de ruiten naar binnen werden geworpen. Ook daar deden politie en brandweer al wat zij konden. Geen ruit, geen spiegel, geen schilderij bleef heel. Maar de dader moet nog ontdekt worden.»

«Maar U meent toch niet dat het een bovennatuurlijk verschijnsel is?» vroeg Dr. Kink spotachtig glimlachend.

«Wat ik meen is, dat het niet bovennatuurlijker is dan elk ander feit dat uit de *bekende* natuurwetten niet te verklaren is.»

«Maar dan is het ook niet als feit te accepteren» verklaarde de heer Kink.

«Mijnheer Kink,» zei de overste, «ik zelf was er tot tweemaal toe getuige van en in de archieven van het Ministerie van Koloniën berust nog ten huidigen dage het verslag van de regeerings-commissie die onder presidium van den generaal destijds luitant-kolonel Machiels indertijd een onderzoek instelde naar een volkomen overeenkomstig geval te Soemedang. De uitslag was als in Den Haag: dader onbekend, zelfs niet te vermoeden.»

«Dan begrijp ik er niets van» zei de heer Kink.

«Eerlijk gesproken meneer Kink,» hervatte de heer Campbell, hem de hand toestekende, «en 't ware te wenschen dat alle redacteurs van dagbladen en tijdschriften even openhartig hunne onwetendheid erkenden omtrent onverklaarbare feiten die door volkomen betrouwbare en intellectueel niet lager dan zij staande personen geconstateerd zijn geworden.»

«Toch blijf ik van gevoelen,» hervatte de heer Kink, blijkbaar slechts weinig gestreeld met de tevredenheids-betuiging van den overste, «dat de vorderingen der natuurwetenschappen in de negentiende eeuw ons voorgoed van alle bovennatuurlijke zaken verlost hebben.»

«'t Hangt er maar van af» sprak de heer

Campbell, «wat we voor bovennatuurlijk hebben te houden en wat niet. Toen Benjamin Franklin het onderwerp van bliksem-afleiders voor het Koninklijk Genootschap te Londen bracht werd hij uitgelachen als een droomer en zijn stuk werd niet opgenomen in de verslagen. Toen de eerste meteorsteenen gevonden waren, werden de vinders eenvoudig gek verklaard door de geleerden van hnn tijd, die beweerden: «in de lucht zitten geen steenen, ze kunnen er dus niet uitvallen. Er is al heel wat bovennatuurlijk genoemd, dat later bleek zeer natuurlijk te zijn. Mijn meening is dan ook dat er ten huidigen dage nog feiten plaatsgrijpen, door de geloovigen bovennatuurlijk door de ongeloovigen onmogelijk genoemd maar die misschien nog voor onze eeuw ten einde is, door allen volkomen natuurlijk zullen geacht worden.»

De woorden van den heer Campbell hadden blijkbaar op zijne hoorders onderling een zeer verschillende indruk gemaakt.

Mevrouw Campbell aanvankelijk met instemming luisterend deed vergeefsche pogingen haar ongeduld te verbergen toen zij bespeurde dat het onderwerp den heer Kink zichtbaar weinig in den smaak viel.

Van Florence en Nelly, die de denkbeelden

huns vaders op dat punt kenden en hem die meermalen hadden hooren ontwikkelen was 't niet te verwonderen dat zij niet met onverdeelde belangstelling geluisterd hadden.

Van Hoogweges was de eenige die, onafgebroken soms met bijna ingehouden adem den spreker gevolgd had.

Van den schier materialistische levensopvatting van den doctor in de letteren nog eenige herinnering hebbende, had hij zich gewacht aan het gesprek deel te nemen, maar zich tevens vast voorgenomen, later als de gelegenheid gunstig zou zijn nogmaals de ervaringen van zijn gastheer te raadplegen op een gebied dat hem, boven alles, gewichtig toescheen.

Aan den heer Campbell was een en ander niet ontgaan en met de gemakkelijkerheid die hem eigen was, van onderwerp veranderend zei hij: «vergeef mij jongelui dat ik onwillekeurig mijn stokpaardje weer eens bestegen en zoo ongemerkt een heel eind doorgedraafd heb.

Als Florence ons 't genoeg eens zou willen doen iets op de piano te laten hooren en wij allen gedurende de pauze een glas ledigden ter bekrachtiging van onze gelukwenschen aan den nieuwbenoemden ridder?"

Dit voorstel werd bij acclamatie aangenomen en weldra bewogen Florence's vlugge vingers zich over de toetsen van de door de familie zelve uit Europa medegebrachte Erard.

«Alla Stella Confidente» en «Stabat Mater», het laatste van Rossini, werden op wegslepende wijze gespeeld en toen Van Hoogweges het laatste muziekblad omsloeg was zijn hand op verre na zoo vast niet als toen hij de eerste was op de bres van Tembang Lankat.

Onder gezellige causerie was de avond spoedig voorbij; de heer Kink na allen gedankt te hebben voor de aangename uren in hun midden doorgebracht keerde huiswaarts, en Van Hoogweges maakte zich gereed zijn voorbeeld te volgen.

«Blijf nog een oogenblik Van Hoogweges» zei de heer Campbell, hem door een beweging met de hand uitnoodigend weder te gaan zitten, «'t is nog zoo laat niet en ik wenschte uw meening wel eens te hooren over een plan, dat ik reeds lang gekoesterd heb en dat eerst na al te lang beraad tot rijpheid gekomen is.»

«Gij hebt,» ging hij voort, «gedurende de troebelen in Deli ondervonden dat het leven van den Indischen soldaat te velde, onafgebroken, om zoo te zeggen, aan een zijden draad hangt, maar

ook hoe onze landaard ook daar getuigde van taaie volharding en onbezweken moed in 't nijpendst gevaar; kwam ieder onzer in de *gelegenheid* zich te onderscheiden, dan zouden weldra de statuten der Militaire Willemsorde eene wijziging dienen te ondergaan om het aantal decoratiën binnen zoodanige grenzen te beperken, dat zij niet al aantrekkelijke van het ongewone behoeften te verliezen. Genoeg, aan physieken moed ontbreekt het ons Nederlanders niet; maar van dien die noodig is om pal te staan voor zijne op goede gronden rustende overtuiging, ook dan wanneer die in botsing komt met de geliefkoosde denkbeelden en vooroordeelen der menigte vooral wanneer die gesteund worden door schijnbare verlichting of zooals men 't bij voorkeur noemt, wetenschappelijke ontwikkeling, hebben we, laat ons het erkennen, geen overvloed. Bij mijn bezoek aan Parijs, Londen en vooral New-York zijn mij de oogen opengegaan voor feiten die in Nederland nog altijd brutaal weg geloochend en naar het rijk der fabelen verwezen worden. Onze wetenschappelijke mannen dat wil zeggen de officiële geleerden geven daarvan een beschamend voorbeeld. Zoo heeft nu eenmaal onze geneeskunde uitgemaakt dat die inlandsche en

Chineesche dokters niet anders dan kwakzalvers zijn en het verlichte gedeelte van ons volk daarmede, zonder voorafgaand onderzoek instemmende, wordt het belachelijk als iemand beweert door een Chinees van diphteritis of door een inlander van dysenterie te zijn genezen, hoe talrijk de voorbeelden daarvan mogen zijn, en 't gevolg daarvan is dat de geredden den moed niet hebben voor de waarheid uit te komen.

Zulk een moreele lafaard was ook ik, tot op dit oogenblik. Slechts aan enkelen mijner intieme vrienden deelde ik mede aan welke behandeling het behoud mijner kinderen te danken was. Den geneesheer liet ik in den waan dat 't *zijn* werk was. Hoe menig lijder is wellicht bezweken tijdens het gebruik van zijn medicijnen, die naar hij, hoewel ten onrechte, meende, dat bij mijne kinderen zulk een heilzame uitwerking hadden gehad.

Dat zelfverwijt is de straf die ik gedragen heb voor mijn pseudo-verlichting. Hoe dikwerf heb ik in gezelschappen het verhaal moeten aanhooren, van een lijder die gestorven was na de inlandsche medicijnen van zoo'n kwakzalver, zoo'n doekoen te hebben gebruikt. Of de ziekte van dien lijder reeds het laatste stadium was ingetreden, waarin

geen genezing meer verwacht kan worden, of de Europeesche geneesheer nog hoop op herstel gekoesterd had, daarvan wist de verhaler veelal totaal niets.

Ik ken u te veel verstand toe, Van Hoogwegen, om ook maar een oogenblik te gelooven, dat ik onnoozel genoeg ben om de doekoens en hunne geneeskunst op één lijn met, laatstaan hooger te stellen dan onze artsen; hunne anatomische en physiologische kennis is nihil, hunne geneeswijze, zuiver empirisch en dat tijdvak hebben onze geneeskundigen gelukkig achter den rug; maar wat ik wensch en hun plicht acht, dat is niet hooghartig te verwerpen *wat ze niet onderzocht* hebben.

Morgen ga ik naar den chef van den geneeskundigen dienst en deel hem mijne ervaringen mede; die doekoen Brampeh heeft zich, echter niet zonder aanvankelijk tegenstribbelen, bereid verklaard, hare beroepsgeheimen aan de faculteit, tegen behoorlijke vergoeding, mede te deelen.

Aangenaam zou 't mij zijn indien ge mij derwaarts wildet vergezellen en ook uwe ervaring blootleggen».

«Gaarne», antwoordde Van Hoogwegen, «en ik onderstel daarmee niet meer dan mijn plicht te doen». En na van zijn vriendelijken gastheer en

diens lieve huisgenooten afscheid te hebben genomen keerde hij huiswaarts, nog nadenkende over die soort van moed die noodig is om storm te loopen tegen een batterij van eeuwen-oude en niet zelden door de wetenschap (?) gesteunde vooroordeelen, een moed die niet beloond wordt door openlijk eerbetoon maar toch ook vergolden wordt door den hoogsten menschelijken rechter, het innerlijk bewustzijn, zijn plicht te hebben gedaan.

VII.

Karakter.

»Kom binnen heeren» riep de kolonel Rombeek, chef van de geneeskundigen dienst hun toe, nadat de ordonnance de heeren Campbell en Van Hoogwegen den volgenden morgen omstreeks 11 uur, had aangediend, «wel, wat is er van uw verlangen?»

«Dat u ons een paar minuten gehoor wilt verleenen, kolonel» antwoordde de heer Campbell.

«Gaarne, neemt plaats.»

«Kolonel,» begon de heer Campbell, en zijn

stem verried verre van de gewone vastheid, «ik ben gekomen om een plicht te vervullen die ik maar al te laag verzuimd heb.»

«Als ge 't niet zelf waart die mij dat zegt,» hernam de kolonel, «zou 't mij moeite kosten dat te gelooven uw ernstig plichtbesef en voor niets terugdeinzende plichtsbetrachting zijn in het leger en bij allen die u kennen weinig minder dan spreekwoordelijk geworden; maar ge maaakt me waarlijk nieuwsgierig, ga voort.»

«Plichtsbesef en plichtsbetrachting zijn niet moeilijk,» hervatte de heer Campbell, »zels wanneer die niet worden opgemerkt door hen op wier achtig men prijs stelt, maar anders en moeilijker wordt het als men gevaar loopt zich daardoor den spot op den hals te halen van allen die tot het ontwikkelde of verlichte gedeelte der samenleving geacht worden te behooren. Maar waar ik toe komen wilde: u deelt natuurlijk het algemeene vooroordeel tegen doekens en hunne medicamenten». . . .

«Pardon» viel de heer Rombeek in, ik zelf ben tot tweemaal toe getuige geweest van een genezing van dyssenterie-lijders door zoo'n doekoen, nadat ik alles doch te vergeefs had aangewend, wat de wetenschap mij aan de hand deed. Welke

pogingen ik ook aanwendde om hem zijn beroepsgeheimen te ontfutselen of af te koopen, allen leden schipbreuk op zijn onveranderlijk: »tra boleh bilang,» (1) Later heb ik de ervaring opgedaan dat ook de doekoens en hunne medicijnen lang niet onfeilbaar zijn, zoodat het van een lijder die in de gelegenheid is een Europeesch arts te raadplegen altijd een gewaagde onderneming blijft zijn corpus aan een doekoen toe te vertrouwen. N'est pas doekoen qui veut, (2) en 't zal in den regel een lijder aan die gevaarlijke en uitputtende ziekte hoogst moeilijk zoo niet onmogelijk zijn zich vooraf te overtuigen of de medicijnmeester of meesteres de kunst verstaat of niet.»

De heer Campbell staarde den spreker aan met oogen waarin verrassing en verwondering om den voorrang streden; het onbevangen oordeel van den chef over de geneeskundige dienst, maakte hem gemakkelijk, dat waartegen hij jarenlang had opgezien. Zoo kort en bondig mogelijk deelde hij hem mede aan wie hij de redding zijner kinderen te danken had. «En» liet hij er op volgen, op Van Hoogweggen wijzende, «ziedaar

(1) Tra boleh bilang = Ik mag het niet zeggen.

(2) N'est pas doekoen qui veut = Om doekoen te zijn is 't niet genoeg zulks te willen.

nog een bewijs, dat die Brampeh iemand is wier geneeswijze meer kans geeft op gunstig resultaat, dan de ontwikkelden kunnen gelooven. Nog steeds spijt het mij, de waarheid voor mij te hebben gehouden en den geneesheer die de kinderen behandeld had, in den waan te hebben gelaten, dat hij ze genezen had.»

«Nu laat dat zelfverwijt voorbij zijn», sprak de chef lachende, «D. Kōbke wien ik, kort na het voorval ontmoette, toen hij overgeplaatst was geworden naar Batavia, deelde mij mede dat hij volkomen op de hoogte van de zaak was gebracht geworden door zijn eigen Amboneeschen oppasser, een bloedverwant van de doekoen. Ook Kōbke had na uw vertrek van Muntok, al het mogelijke gedaan om van haar te weten te komen van welke kruiden zij gebruik maakte; maar 't had hem niet mogen gelukken. Zijn vermoeden was en ik gevoel eveneens neiging dat te gelooven, dat zij vergiften of, wie weet, zulke griezelige bestanddeelen aanwendt. dat ze bang is er voor uit te komen. Intusschen, nu die wonderdoenster toch te Batavia is, wil ik nogmaals beproeven of zij, natuurlijk tegen ruime vergoeding, te bewegen is, ons hare kennis mede te deelen».

Of de chef daarin geslaagd is, is den heer

Campbell nimmer ter oore gekomen, doch later, gepensionneerd in Europa teruggekeerd, had hij meermalen 't genoegen te vernemen dat de nog altijd even gevreesde ziekte, op verre na zooveel slachtoffers niet meer maakte en het op welke wijze dan ook aan de Europeesche artsen gelukt was meer afdoende middelen daartegen te vinden.

«Kom Van Hoogwegen» zei de heer Campbell, in zijn huis teruggekeerd, «laat ons een oogenblik in de achtergalerij bij de dames gaan zitten en een glas port drinken; vooral mijn vrouw zal wel verlangend zijn te hooren hoe 't is afgelopen».

In de achtergalerij gekomen troffen zij de dames, bezig met het knippen van een paar peignoirs en kabaija's en het doen van aanwijzingen, aan een oude Javaansche naaister die bij het ineenzetten der kleedingstukken behulpzaam moest zijn.

«Wel» vroeg mevrouw Campbell na hunnen groet te hebben beantwoord, «wel is 't pak van 't hart? Ga zitten meneer Van Hoogwegen. Toe njait,» (1) tot de naaister, toe njait, loop eens even naar de binnengalerij en haal de sigarenkoker die daar op de tafel staat.»

Met den vluggen tred, den inlander eigen, spoedde het oude vrouwtje zich naar het aange-

(1) Njait of Toekang mendjahit, naaister.

duide vertrek en was weldra terug met den, met geurige manila's gevulden Japanschen koker dien zij vóór Van Hoogwegen op de tafel plaatste.

Plotseling Van Hoogwegen aanstarende en hare beide wijsvingers in de ooren stekende maakte ze met uitgestoken tong een diepe buiging voor hem, en nog vóór deze van zijn verbazing bekomen was, plaatste zij de beide handen met uitgespreide vingers voor haar neus . . .

«Foei, Florence», zei mevrouw Campbell op bestraffenden toon tot deze, die, achter Van Hoogwegen staande dezelfde grimassen tegen de naaister gemaakt had die het oudje zich gehaast had na te bootsen, «foei Florence, kassian (1) met de stakkert».

Florence schaterde van lachen doch de oude njait keerde weenende en met opgestoken hand dreigende, naar hare plaats terug.

Tot recht begrip van deze pantomime wete de lezer dat de Javaansche lijdende was aan eene in Indië niet zelden voorkomenden vorm van zenuwziekte «Lattah» genaamd; een dier zonderlinge abnormale toestanden waarvan het geschokte zenuwleven gewoonlijk als de oorzaak wordt beschouwd. Tot heden toe is het verschijnsel echter

(1) Kassian, medelijden.

totaal onverklaarbaar. Het bestaat in een onweersaanbaren aandrang om alle plotseling door anderen verrichte bewegingen of aangenomen houdingen na te bootsen, een neiging die zich veelal op een belachelijke doch ook meermalen op een ontzettende wijze openbaart.

Maleiers en Javanen ofschoon doorgaans van buitengewoon phlegmatisch temperament zijn zeer onderhevig aan zenuwoverspanning en de daaruit voortvloeiende verzwakking van het geheele zenuwstelsel. H. A. O'Brien deelt hieromtrent uit zijne ervaringen in Indië het volgende mede. Aan boord van een der Indische stoomers bevond zich een inlandsche kok die «lattah» was en daarom niet zelden de gewoonlijk nog al ruwe aardigheden van het scheepsvolk had te verduren. Op zekeren dag, op het dek met zijn kind op de armen heen en weer wandelende, werd zijn aandacht plotseling getrokken door een matroos die opzettelijk een blok hout, evenals hij zijn kind op de armen genomen had, dit onder het uiten van een gil in de hoogte wierp en weer opving. Zonder zich te bedenken wierp de ongelukkige nu ook zijn eigen kind omhoog en ving het behendig weer op. Tot zoover was het goed afgelopen doch toen de aardige matroos

de baldadigheid had het blok nogmaals omhoog te werpen en het op het dek te laten vallen bootste de arme latta-lijder de frats wederom na, met het te verwachten gevolg dat het kind eveneens op het dek viel en voor dood bleef liggen.

Dank zij de onmiddellijk aangewende geneeskundige hulp herstelde het kind, maar de Commandant van den stoomer had de aan voorzichtigheid gepaarde rechtvaardigheid, den aardigen matroos tot aan het einde der reis in arrest te stellen, daar de kok vast besloten had hem te vermoorden zoodra hij daartoe gelegenheid zou vinden.

Andere symptomen van krankzinnigheid worden bij latta-lijders niet waargenomen, evenmin als neiging tot zelfmoord; vóór den leeftijd der huwbaarheid doet het zich nimmer voor. De lijders zijn zich van hun toestand volkomen bewust en zeer geërgerd als hunne aanvallen door grappenmakers worden opgewekt.

Een andere vorm van *latta* is die welke zich voordoet op het hooren van een bepaald woord, b.v. *oelar* (slang) *njamog* (mug, muskiet) *menjangan* (hert) enz. Op het hooren daarvan springt de lijder op en zet het op een loopen of ver-

schuilt zich, sommigen zelfs zijn in hun angst over boord gesprongen.

Dat het *latta* een verschijnsel is van psychischen aard, daaraan valt niet te twifelen, maar de wetenschap geeft op de vraag om verklaring geen antwoord.

Van Hoogwegen die er voor het eerst in zijn leven getuige van was kon zijn oogen nauwelijks gelooven en luisterde met gespannen aandacht naar de beschrijving die mevrouw Campbell van de haar bekende gevallen van denzelfden aard gaf; terwijl Florence spijt gevoelende over hetgeen zij gedaan had de naaister weer tevreden trachtte te stellen, door haar bij haar werk behulpzaam te zijn en dat dan ook de beoogde uitwerking niet miste.

«Ik heb er gedurende ons verblijf in Holland slechts zelden over gesproken» zei, mevrouw Campbell; «een geneesheer, specialiteit voor zenuwzieken verklaarde nimmer iets dergelijks onder zijne behandeling te hebben gehad, ook dat hij in zijne studiën met dien vorm van zenuwlijden geen kennis had gemaakt en eindigde met zijn vermoeden uit te spreken dat de zoogenaamde lijders zelf grappenmakers konden zijn.

«Daar ziet ge alweer» zei de overste, «wat onze

westersche geleerden niet verklaren kunnen vindt geen geloof, ja wordt niet zelden brutaal weg ontkend; wees dus voorzichtig Van Hoogwegen als ge, in het vaderland teruggekeerd en uwe ervaringen verhalende daarbij iets zoudt willen vermelden waarvoor ge zoudt willen instaan, doch dat uit de tot nu toe bekende natuurwetten nog niet te verklaren is.

«Wel,» hervatte mevrouw Campbell, zich tot haar man wendende, «zijt ge nu gerust, nu de steen van het hart is?»

«Zeker,» antwoordde de overste, «zeker en te meer zoo omdat ik vernomen heb dat mijn geheimhouden niet de treurige gevolgen gehad heeft die ik ervan vermoed had, D^r. Köbke was er al vrij spoedig achter gekomen dat niet hij, maar de doekoen onze lievelingen gered had.»

«En wat zei de chef er wel van?»

«Hij dacht er over, zooals ik hoop dat weldra alle artsen er over zullen denken; hij erkende het er voor te houden dat wel niet alle, doch zeer zeker sommige inlandsche en chineesche kwakzalvers kennis bezitten van eenige geneeskrachtige kruiden die men in de pharmacopœa van de beschaafde volken te vergeefs zou zoeken en hij achtte het de plicht van elk geneesheer er

naar te streven zich die kennis te veroveren.»

«Amen» zei Florence, haar glas limonade beurtelings tegen de portglazen van Van Hoogwegen en hare ouders stootende.

«Accoord,» antwoordde de heer Campbell evenals de anderen, zijn glas ledigende «ja ik ben daar weer aan het preëken geraakt, moge mijn excuus zijn, het oude spreekwoord: waar 't hart vol van is, enz.»

»Moge dat nog dikwijls het geval zijn, als ik onder uw gehoor ben» zei Van Hoogwegen opstaande, en na afscheid genomen te hebben, keerde hij huiswaarts.

VIII.

Voor Moed, Beleid en Trouw.

De vier veld-bataljons de escadrons en de veld-batterijen alsmede de genie-troepen te Batavia in garnizoen stonden in groot tenu gerangeerd op het Waterlooplein te Weltevreden. De schutterij die op haar verzoek aan de parade deelnam op den rechtervleugel.

Het was de dag waarop het ridderkruis der Militaire Willemsorde op de borst gehecht zou worden van hen die zich bij de krijgsverrichtingen

in het rijk van Deli de onderscheiding hadden waardig gemaakt. Een drom van toeschouwers, te voet te paard en in rijtuigen omringde het plein als een golvende lijst.

Tromgeroffel en trompetgeschal verkondigden de nadering van den Gouverneur-Generaal en van den leger-commandant; de korpsen werden door beide autoriteiten, gevolgd door hun staf, geïnspecteerd. Daarna werd een vierkant, met het front binnenwaarts geformeerd, waarvan een der zijden gevormd werd door den staf en de nieuwbenoemde ridders, die voorgeroepen werden; de vaandel-dragers traden op een wenk van den parade-commandant uit de gelederen en plaatsten zich naast hen. De onderkoning van Neêrland-Indië nam plaats tegenover den staf.

De kapitein-adjutant van den leger-commandant las, nadat de tamboers, hoornblazer en trompetters «de ban» geslagen en geblazen hadden, met luider stem het Koninklijk besluit voor waarbij de kapitein van Hoogwegen en nog vier andere officieren en minderen benoemd werd tot ridders in de Militaire Willemsorde. Vervolgens luidde de mededeeling dat de Niasser Djonda, ingevolge Zijner Majesteits bevel bij het leger en op de vloot zoowel in Nederland als in de Koloniën

«eervol zou worden vermeld» ter zake van zijn moedig en beleidvol gedrag tijdens bovenvermelde krijgsverrichtingen.

Nu trad de legerbevelhebber voor en hechte de pasbenoemde ridders het eerekruis op de borst en werd aan Djonda eveneens het «eere-teeken voor bijgewoonde belangrijke krijgsbedrijven met gouden kroon» uitgereikt terwijl de stafmuziek het Wilhelmus deed hooren.

Vervolgens werden de ridders beurtelings uitgenoodigd het vaandel van hun korps bij een der hoeken met de linkerhand aan te vatten, de rechterhand met twee vingers gestrekt omhoog te steken en den riddereed af te leggen. Een plechtige stilte heerschte in den geheelen omtrek van het Waterlooplein. 't Was alsof de harten dier duizende toeschouwers opgehouden hadden te kloppen.

«Ik zweer, mij als een getrouw en wakker ridder te zullen gedragen, mijn leven, voor Koning en Vaderland, altijd te zullen veil hebben» sprak kapitein Van Hoogwegen.

Deze woorden werden door de andere ridders herhaald waarna allen van de oudere ridders de accolade (1) ontvingen. Wederom werd nu door

(1) Accolade, ridderslag.

al de muzikanten *en corps* het Wilhelmus gespeeld doch de tonen gingen verloren onder het als een bergstroom losbrekend *hoerah* der toeschouwers, waaraan geen eind scheen te zullen komen.

Nadat de vaandel dragers zich wederom bij hunne korpsen hadden gevoegd werden de colonnes geformeerd, en ving het defileeren langs de voor den staf staande ridders aan, waarna de troepen langs den kortsten weg naar hunne kwartieren terug keerden.

De Gouverneur-Generaal liet alvorens het terrein te verlaten, aan Djonda een geschenk terhand stellen bestaande in een met vijftig guldens gevulde en met gouden ringen gesloten beurs.

IX.

«Thé dansant» in Concordia.

Twee dagen nadat de plechtigheid in het vorige hoofdstuk voorschreven, had plaats gehad werd een «*thé dansant*» in de officiers-societeit Concordia gegeven. De naam Militaire Societeit draagt zij niet ten teeken dat zij alleen voor officieren bestemd is, integendeel het aantal bur-

gerleden overtreft niet zelden dat der militaire vooral dan wanneer een of meer der te Batavia garnizoenhoudende bataljons, wat nu juist geen uitzondering is, te velde is om een hier of daar uitgebroken of smeulenden opstand te bedwingen. Zij dankt haar naam eeniglijk aan het feit dat haar gebouw door het Indische Gouvernement in bruikleen is afgestaan aan de officieren als een plaats voor uitspanning en gezellige bijeenkomsten die anders slechts te verkrijgen zou zijn geweest op zoo grooten afstand van de officiers-woningen dat het bezoeken daarvan, in verband met het klimaat en de veelvuldige diensten die van de troepen gevegd worden aan te veel bezwaar onderhevig zou zijn geweest. Een andere reden voor haar naam is dat volgens het reglement een hoofd-officier president moet zijn en minstens de helft van het bestuur uit officieren moet bestaan. Elken Zaterdagavond van half negen tot half elf doet zich in de tuin van Concordia de met recht beroemde stafmuziek van het Indische leger hooren en ongeveer om de zes weken heeft er een *thé dansant* plaats, dat in trouwe opkomst en geanimeerdheid in Indië althans, eenig kan genoemd worden. De heerlijke, kwistig van tropische bloemen, planten en geboomte voorziene en a giorno

verlichte tuin biedt den verhitten of vermoeiden dansers en ook den minder ambulanten bezoekers ruimschoots gelegenheid om door een wandeling of eenige rust aan de ontelbare tuintafeltjes weer op adem te komen en nieuwe kracht te verzamelen.

Om een der gaz-lantaarn-palen is een kolossale ronde tafel aangebracht, gewoonlijk de *klets-tafel* geheeten, waaromheen gemakkelijk een twintigtal zitters kan plaats nemen en die dan ook bijna dagelijks, gedurende den vooravond van half zeven tot acht uur getrouwelijk bezocht wordt door vernieuwde of dorstige wandelaars, die de nieuwste nieuwtjes uit de Bataviasche dagbladen of de nieuwste *witzen* van jong Batavia komen genieten. Doch ook in den na-avond, die in Indië geacht wordt om negen uur aan te vangen, blijft althans gedurende de zuid-oost — of drooge — moesson, de kletstafel zelden geheel onbezet.

Evenals vele clubs, had ook de kletstafel hare stamgasten, of de zoodanigen die daarvoor wenschten door te gaan, waaronder tal van jonge officieren en dito ambtenaren. Onder deze mocht destijds wel in de eerste plaats genoemd worden luitenant Van den Broek die onlangs van Weltevreden was overgeplaatst geworden naar Meester-Cornelis, doch die geregeld minstens drie of vier

maal per week van af zijne nieuwe standplaats zijn middagwandeling tot Weltevreden uitstreckte en de welwillendheid had de stamgasten op zijne — het moet erkend — niet altijd nieuwe snake-rijen te onthalen.

Op den bovenbedoelden avond was wederom de kletstafel als naar gewoonte door een joviaal en tamelijk luidruchtig gezelschap in gebruik genomen. Daar waren boven en behalve eenige employés van Bataviaasche handelskantoren, waaronder de heeren Van Alphen en Boshart, ook nog te samen gekomen de heer Van Putten, controleur bij het binnenlandsch bestuur, de luitenant der cavalerie Van Woelderen vergezeld van zijn eeuwigen hond dien hij in tegenoverstelling van zijn rijpaard, Groote Piet, Kleine Piet gedoopt had. Verder de luitenants Van den Broek en Dolf Spijker, meer bekend onder den naam van Dolle Dries.

De balzaal vulde zich intusschen met danslustige dames en heeren, het eene rijtuig na het andere kwam voor om na deszelfs eleganten en vroolijk gestemden last aan de op den tuin uitziende voor-galerij te hebben afgezet, zijn plaats in te gaan nemen in de rij van landauers, américaines, vis-à-vis, mylords enz., die op elken feestavond bijna

het geheele emplacement van Concordia omlijst. Opmerkingen en critiek, gelukkig meestal van nog al goedaardig allooi namen daarmede hun aanvang, ook onder de *tuiniers*, zooals die bezoekers schertsenderwijze genoemd worden, die niet gekomen om aan den dans deel te nemen, den avond en veelal een deel van den nacht in den tuin blijven doorbrengen.

«Kijk, daar heb je Avondrood» sprak de heer Van Putten, ziende dat een der dames Campbell, door den redacteur van de Avondpost, uit het rijtuig geholpen en naar binnen geleid werd, «ik geloof dat hij goeie plannen heeft; je ziet hem in den laatsten tijd nog al druk om of nabij de Campbelletjes; geen slechte smaak, 't zijn allebei allerliefste figuurtjes en de ouë heer of, naar verluuid wordt, mevrouw Campbell moet een paar jaar geleden een heele bom geërfd hebben.»

«Gekheid», viel luitenant Spijker in, «hij heeft zooals ik een week geleden te Buitenzorg vernam, pas bot gevangen bij de rijke weduwe van het landgoed Dramira, mevrouw, hoe heet ze nu ook weer, Van Dorenbroek geloof ik.»

«Mevrouw Van Dorenbroek, onmogelijk,» hernam Van Putten, «eergisteravond, onder een whistpartijtje in de Harmonie vertelde Avondrood een

en ander van een feest bij den regent van Tjiandjoer dat hij had bijgewoond en de kluchten waarvan hij daar getuige was geweest. Zoo had hij er onder anderen ook mevrouw Van Dorenbroek aangetroffen die hij afschilderde als een driekwart javaansche, behaagzieke om alles gichelende malloot, die niet afkeerig zou zijn van een tweede huwelijk, als zij maar een *tottoq* (1) kon krijgen. Toen hij haar zijn vriend, den ingenieur Van Doorn had voorgesteld, was ze, zonder een woord te hebben geuit en na een plumpe buiging, hem blijven aanzien en in een zenuwachtig gelach uitgebarsten. Door een der dames gevraagd zijnde naar de reden had ze geantwoord: «wel om die meneer Van Doren . . . net as mijn man . . . zonder broek, astagah, wat gekke naam.»

«Nu, dan heeft Kink jelui aardig beetgenomen, of 't is een laffe wraakneming voor 't blaauwtje dat ze 'm heeft laten loopen», hernam Spijker, «k weet het van mijn neef De Raaf die administrateur op een harer landgoederen in het Djempangsche is; Kink heeft er zich niet weinig moeite voor gegeven en moet zelfs vrij veel kans gehad hebben de rijkste landheer in de Preanger regentschappen te worden, maar een liaison die hij in

(1) Tottoq, volbloed Europeaan.

Holland moet gehad hebben en waarvan het gerucht naar Tjian-djoer is overgewaaid, heeft al zijn plannen in duigen doen vallen.»

De lezer heeft zeker reeds vermoed dat de doctor in de letteren en Avondrood een en dezelfde waren; de redacteur van de Avondpost, wiens haar en bakkebaarden door de kwade wereld rood geacht werden doch die inderdaad niet meer dan brutaal blond waren, had daaraan en aan den naam van zijn blad, deze club-naam te danken.

In de zaal heerschte de gezellige toon en de ongedwongen vroolijkheid waardoor de bals in Concordia zich kenmerkten.

Florence Campbell aan den arm van Van Hoogwegen en haar zuster aan dien van den heer Kink namen deel aan de Polonaise.

Mevrouw Campbell was niet meegekomen. De Fransche mail had in den morgen van dien dag verschillende brieven meegebracht waaronder een van Van Hoogwegen's zuster Elise, waarin zij, onder anderen, meldde dat ze sedert eenigen tijd lijdende was aan lichte bronchitis. Haar oom, Dr. Flint, bij wien zij, na het vertrek van haar broer, haar intrek had genomen, had haar intuschen gerust gesteld door haar te verzekeren dat de ongesteldheid niet van ernstigen aard was.

Deze minder opwekkende tijding kon er dus niet de oorzaak van zijn geweest, dat mevrouw Campbell zich, kort nadat ze haar brieven gelezen had, minder wel gevoeld had en zich tegen den middag met hoofdpijn op de canapé in de achtergalerij ter ruste gelegd had. Het had weinig gescheeld of de overste en de jonge dames hadden van het thé-dansant afgezien, doch in den namiddag had mevrouw zich in zooverre hersteld gevoeld dat zij er op aandrong dat voornemen te laten varen; zij zelf wilde echter liever thuis blijven om, zoals zij zeide de brieven te beantwoorden.

Toen Florence en Nelly zich naar hare kamers hadden begeven om zich voor de soirée te kleeden reikte mevrouw Campbell, met een blik van verstandhouding, haar man den brief toe dien ze van Elise Van Hoogwegen ontvangen had.

Terwijl de heer Campbell van den inhoud kennis nam vertoonde zich een onheilspellende plooi op het anders zoo kalme en van vastberadenheid getuigende voorhoofd. Aan het einde gekomen, wierp hij den brief driftig op de tafel en mompelde onder zijn grijze knevels: «infame!» en na eenige oogenblikken gezwegen te hebben, liet hij er op volgen: «zijn bezoeken hier moeten uit zijn.»

«Als hij het is, zeker, maar Elise schrijft immers,

dat ze het slechts vermoedt, zij het ook op goede gronden; maar laat ons niet voorbarig zijn, we weten bovendien niet juist, wie zijne bezoeken het meest gelden, aanvankelijk was het Florence die hij de grootste attentie bewees, doch 't is mij voorgekomen alsof hij na de aankomst van Van Hoogwegen meer *égards* heeft voor onze oudste,» zei mevrouw Campbell.

«Goed gezien,» hernam de overste, «de tactiek van een fortuinzoeker, maar je hebt gelijk, Elise onderstelt slechts dat het Kink moet zijn en ik zal uw raad om niet voorbarig te zijn, in acht nemen; intusschen geloof ik dat ge goed zoudt doen met Nelly een wenk te geven om goed uit eigen oogen te zien.»

«De tijding heeft mij zoo ontroerd,» hervatte mevrouw Campbell, «dat ik er den geheelen dag door van streek geweest ben en ik, althans voor van avond een ontmoeting met hem wensch te vermijden.»

Wat er verder dien avond besproken werd, weten we voor 't oogenblik niet, doch we hebben reeds gezien, dat de jonge dames niet ontbraken op het bal in Concordia.

En het ging er lustig toe, maar daarvoor was

het dan ook fuif in Concordie, zooals de soirées gewoonlijk genoemd werden; de goed gecireerde marmeren vloer, noodigde als 't ware van zelve de trippelende voetjes der jeugdige schoonen ten dans, en als altijd, waren er in Concordia weinig of geen *muurbloemen*, door welke oneerbiedige benaming veelal de dames werden aangeduid die, hetzij uithoofde van haar leeftijd, hetzij door mindere talrijkheid van danslustige heeren, het grootste deel van den avond, zich met de rol van toeschouwster moesten tevreden stellen. Dansers waren er altijd in overvloed; de jonge officieren, wel wetende dat zij een goed deel van hun verblijf in Indië op de binnen- en buitenposten zouden moeten doorbrengen, stelden zich daarvoor schadeloos gedurende hunne aanwezigheid op de hoofdplaatsen.

«Ziet u dat bruintje daar?» vroeg de heer Kink aan Nelly met wie hij de wals gedanst had, toen ze even als de meesten nog een paar malen de zaal rondwandelden.

«Wie bedoelt u?» vroeg deze.

«Dat opgedirkte hobbelpaardje, daar twee paren voor ons uit; toen ik haar bij een vorige gelegenheid, na aan haar te zijn voorgesteld, verzocht haar voor een quadrille te mogen engageeren,

bloosde zij sterk en verklaarde dat ze al lang geëngageerd geweest en al vijf jaar getrouwd was; 't is potsierlijk, zoo'n dun tintje beschaving als er meestal over die nonna's ligt en met de sinjo's is 't al niet veel beter.»

«U schijnt met de beteren onder hen nog niet veel in aanraking te zijn gekomen,» sprak Nelly, «maar dat zal wel komen, ik heb er reeds velen ontmoet, die hoewel in Indië opgevoed in ontwikkeling en beschaving bij de besten onzer niet achterstonden en wat aan sommigen hunner, die het ongeluk, mag ik wel zeggen, gehad hebben, hun jeugd in de binnenlanden of op de buitenbezittingen te moeten doorbrengen, aan beschaafde of conventioneele vormen ontbreekt vergoeden zij niet zelden door hartelijkheid en behulpzaamheid. De dame die u bedoelt is mevrouw Gaels, de vrouw van een ambtenaar bij de posterijen, die toen papa nog majoor en commandant van de Palenbangsche bovenlanden was, te gelijk met ons te Lahat woonde. Ze was daar de toevlucht van ieder die hulp noodig had, vooral voor jonggetrouwde pas uit Europa gearriveerde dames, die dus aan het eigenaardig leven in de binnenlanden niet gewoon waren en nog maar weinig met de inlanders en hun taal overweg konden.»

«Daaraan herken ik uw goed hart,» sprak de heer Kink, «dat ter wille van de goede eigenschappen de gebreken over 't hoofd ziet, maar niettemin blijft 't mij een raadsel, dat zoo menig intelligent en beschaafd Europeaan zoo'n half-cast tot zijn tweede ik begeert,»

«Pas maar op, meneer Kink,» hervatte Nelly, «pas maar op, daar zijn er vele onder hen waarop wij wel wat jaloersch zijn; daar heb u, onder anderen mijn vriendin Corry Welters die de vorige maand getrouwd is, ik verzeker u dat zij in Holland, werwaarts ze nu op reis is, in de deftigste kringen geen slecht figuur zal maken.»

«De uitzonderingen bevestigen den regel,» zei de heer Kink, «mijn sympathie is meer voor de Européenne pur-sang.»

Na haar naar hare plaats te hebben teruggeleid, beijverde de heer Kink zich, zijne aanvallige partner van de vereischte verfrissingen als eau-de-Cologne en ijs-limonade te doen voorzien.

Intusschen had Florence de meeste dansen voor de pauze met Van Hoogwegen gedaan.

Ook deze had dienzelfden ochtend een brief van zijn zuster Elise ontvangen, hem berichtende dat hare gezondheid te wenschen overliet, doch ook hem verzekerde ze dat er geen reden was

om ongerust te zijn, «het volgend voorjaar zou wel volkomen herstel brengen,» schreef ze.

«God geve dat» sprak Florence, toen Van Hoogwegen haar het bovenstaande had medegedeeld, «ik ben innig verlangend haar weer te zien, we waren in Holland als zusters voor elkaar; ook mijn ouders en Nelly hebben haar lief en gaarne hadden ze haar meegenomen naar Indië, waartoe zij niet ongenegen scheen, Doch haar voogd Dr. Flint, ontried haar het verblijf in het tropische klimaat.»

«En daarin heeft hij naar mijn meening goed gezien» zei Van Hoogwegen, «de zeereis zou haar zeer zeker goed gedaan hebben, doch de snikheete temperatuur hier in Batavia, ik betwijfel of ze daar tegen bestand zou zijn gebleken.»

«Als ge in Holland teruggekeerd zijt,» ging Florence voort, nadat ze met Van Hoogwegen evenals vele andere gasten den tuin waren ingedwaald, «als ge in Holland teruggekeerd zijt komt Elise zeker weer bij U inwonen, om als vroeger uw kleine huishouding te besturen?»

Was het de arm van Van Hoogwegen of die van Florence die beefde, terwijl zij deze vraag deed?

Stilzwijgend wandelden ze eenige schreden ver-

der, toen staan blijvende en haar ernstig aansta- rende vroeg hij: «Florence moet ik daarop ant- woorden zooals mijn hart 't mij ingeeft?»

Verschrikt, zag zij hem aan en zeide: «Mocht ik onbescheiden geweest zijn, houdt het mij ten goede, mijnheer Van Hoogwegen, en schrijft het toe aan mijn innige deelneming in alles wat Elise betreft; zij is een wees en ik weet hoe zij aan U, haar broer, gehecht is; hoe goed uw oom en uwe tante voor haar zijn mogen, ik ben er zeker van dat zij hartelijk naar uw terugkomst verlangt.»

«Onbescheiden, volstrekt niet,» hervatte Van Hoogwegen, «maar 't zal grootendeels van U afhan- gen of ik al dan niet mijn zuster zal verzoeken wederom de zorg voor mijn huishouding op zich te nemen, ge weet mijn verblijf in Indië is van korten duur, over een paar jaren keer ik voor goed naar het koude vaderland terug om misschien nog jaren lang te vegeteeren in afgelegen garnizoens- plaatsen en» ging hij, nu en dan langzamer spre- kende voort, «en terug te denken aan het zonnige Java, onder welks blauwen hemel het geluk mij een oogenblik heeft toegelachen... Florence... zoudt gij *mijn* levensgezellin en Elise's zuster willen zijn?»

Wat zij antwoordde en *of* zij al of niet ant-

woordde, dat ontging Van Hoogwegen ten eenenmale, doch de vurige blos die zij uit de balzaal had medegebracht had plaats gemaakt voor eene doodelijke bleekheid en een vloed van tranen verduisterde de daareven nog zoo vroolijk schitterende ooggen, een zachte druk op zijn arm . . . en Van Hoogwegen verstond meer dan het meest welsprekende antwoord hem had kunnen doen verstaan

«Drommels 't is waar ook» sprak de heer Van Putten, «ik zou heelemaal vergeten dat ik gekomen ben om te dansen, daar gaat juist Florence Campbell weer naar binnen, ik ga eens hooren hoe ze 't maakt en vragen of ze nog een dansje voor me heeft; salut heeren. tot straks.»

«Van Putten die weet wel wat i doet!» sprak luitenant Van den Broek op plechtigen toon, wat beantwoord werd door een uitbundig gelach van al de habitué's aan de kletstafel.

Tot recht verstand van 's heeren Van den Broek's snedige opmerking, wete de lezer dat de heer Van Putten, die wel wat eigenzinnig en geen primus was in het in Indië veel gespeeld wordende quadrille en whist, eens aan laatst bedoeld spel deelnemende en de *invite* van zijn partner geheel

vergetende een verkeerde kaart uitgespeeld had, Toen zijn medespelers daarover hunne verwondering hadden te kennen gegeven had de heer Van Putten met het noodige aplomb verklaard, *zeer goed te weten wat hij deed* en vervolgens zoo meesterlijk slecht gespeeld dat de tegenpartij al de overige trekken maakte.

En daar het nu juist niet tot de uiterste zeldzaamheden behoorde dat de heer Van Putten een of andere onhandigheid beging gaf hij nog menigmaal gelegenheid om aan zijn rechtmatige verontwaardiging te worden herinnerd.

Aan de kletstafel was de conversatie in volle gang; een waar kruisvuur van geestigheden, dat zelfs niet gestaakt werd door de terugkomst van den heer Van Putten, die maar matig tevreden scheen over het feit dat hij, eerst na de pauze in de zaal verscheen, al de balboekjes der dames ingevuld had gevonden, en zich daarover troostte met een flink glas brandy-soda.

Luitenant Van den Broek was aan het woord, ja luitenant Van den Broek was, wat niet zelden het geval was, aan het woord. Onderwerp van het discours was een Engelsche goochelaar die twee dagen te voren een voorstelling gegeven had in het opera-gebouw te Batavia, die grootendeels

bestaan had in de uitvoering van eenige natuurkundige proeven en kunstjes met de kaarten.

De brutale dilettant die intusschen vrij hooge toegangsprijzen had laten betalen, had in zoo hooge mate de teleurstelling en daaruit voortvloeiende ontevredenheid van het publiek opgewekt en de bevolking van den engelenbak had dientengevolge zoo onstuimig geschreeuwd: «me geld terug» dat onze Brit aan het einde der voorstelling de wijsste partij kiezende «the ladies and gentlemen» van Batavia kwam mededeelen dat, aangezien het hem niet had mogen gelukken hun bijval in te oogsten, hij besloten had de recette, na aftrek der onvermijdelijke onkosten, te storten in de kas der algemeene armen van Batavia. Of de brokken kalk die van de galerij op het tooneel waren geworpen, hem tot het nemen van dit edelmoedig besluit hadden geroept, was niet vermeld geworden.

«Het bakken van dien pannekoek in een hoed dien hij van een heer uit het publiek geleend had» zei de heer Fliet, auditeur-militair bij den krijgsraad te Weltevreden, «hoewel een oud kunstje, bracht hij er vrij goed af.»

«'t Mocht wat,» zei de heer Van den Broek, «toen ik nog op 't Gymnasium was in den Bosch, als een jongen van zestien jaar, verstond ik die

kunst al en bracht het er heel wat handiger af ook.»

«O 't gaat zeker meet behulp van een blikken pannetje waarin een te voren gebakken koek ligt en dat in den hoed passende op behendige wijze daarin geplaatst wordt,» was de heer Fliet van meening.

«Volstrekt niet,» hervatte luitenant Van den Broek, «zonder eenig onzichtbaar hulpmiddel; 'k zou er nog best kans toe zien.»

«Nu» hernam de heer Fliet, «dat zou ik je wel eens willen zien doen, mijn hoed is er goed voor, of eischt het soms eenige voorbereiding?»

«Pardon, dadelijk als je wil.»

Het gesprek begon levendig te worden en de aandacht te trekken van de overige *tuiniers*.

«Wat verweidt je er onder?»

«Laat me eens zien, wat zeg je van een flesch chempy?»

«Aangenomen» zei luitenant Van den Broek, «laat me je hoed eens probeeren.» En den cylinder van den heer Fliet van de tafel nemende, zette hij dien op, dan eens recht dan eens scheef. «Da's een heele goeie hoed er voor,» ging hij voort, «de eieren komen voor *mijn* rekening» en zich tot den naastbijzijnden bediende wendende:

«Sidin bawah doewa blas telor. (Breng twaalf eieren).

«Wacht eens even,» sprak de heer Fliet, «'t moet een behoorlijk eetbare pannekoek worden of je heb 't verloren.»

«Zeker, zeker, een heerlijke pannekoek; de Gouverneur-Generaal krijgt ze niet beter.»

«Telòr apah, toewan,» (wat voor eieren) vroeg de bediende.

«Telòr mentàh dengan garpoeh doewa». (Versche eieren en twee vorken).

De bestelde ingrediënten werden onmiddellijk aangebracht.

«Ambil goelah-passier, satoe mangkoh sampèj.» (Haal wat witte suiker, een kopje vol is genoeg), beval de heer Van den Broek, en terwijl Sidin zich reeds verwijderde om het verlangde te gaan halen, riep hij hem na: «bawah kòmpor api djoe-ga». (Breng een theestoof ook).

Suiker en theestoof werden gebracht.

De heer Van den Broek plaatste de theestoof tusschen zijn voeten en daarboven, als om dien te verwarmen, den hoed tusschen zijn knieën. Vervolgens nam hij de eieren een voor een van het bord brak de schalen, door ze tegen den rand van het bord te stooten, liet het wit er van in

den hoed en de doiers in een glas vallen.

Aller oogen waren op het experiment gevestigd en reeds begon zich een kringetje van toeschouwers te vormen uit de bezoekers die aan de andere tafeltjes hadden gezeten. Het gelaat van luitenant Van den Broek stond ernstig als bij een zitting in een commissie voor een gerechtelijk onderzoek. De heer Van Putten, wien de toenemende spanning begon te benauwen, bestelde nog een glas brandy-soda. De heer Van den Broek nam daarop de beide vorken naast elkander in de rechterhand op een wijze die de handigste huisvrouw die advokaat gaat maken, hem niet had kunnen verbeteren en begon het eiwit te klutsen. Zoodra het schuim zich was begonnen te vormen, nam hij de suiker en strooide die zeer voorzichtig in den hoed, waarna hij opnieuw begon te klutsen. Het schuim verতোonde zich langzamerhand boven den hoed. De proefnemer nam het glas met eierdoiers en goot den inhoud met een phlegma, een ernstiger zaak waardig eveneens in het schuim. «Kromo» sprak hij tot den bediende van dien naam die achter zijn stoel staande, met zijn van verbazing wijd opengespalkte oogen elke beweging van den dillettant-goochelaar had gevolgd, misschien wel met het voornemen om te trachten

de kunst af te kijken, «Kromo, ambil kajoe-manis-tjina sedikit, jang aloes.» (Haal wat fijn gestampte kaneel).

Het klutsen werd voortgezet, de kaneel was spoedig gehaald en werd op de wijze als met de suiker had plaats gehad bij het mengsel gevoegd. Wederom werd de bewerking hervat en nog ernstiger werd de gelaatsuitdrukking van den heer Van den Broek.

Plotseling hield hij op, wreef met de hand langs het voorhoofd, toen als opeens zich herinnerende riep hij: «lakah-lakas, Kromo ambil satoe glas brandy poetih.» (Gauw Kromo, haal een glas brandewijn). Het bevel werd onmiddellijk uitgevoerd. Een plechtige stilte heerschte in den kring. En de brandewijn... Ook in den hoed,...

«'t Zal me benieuwen hoe die smaken zal,» hiermede brak Dolf Spijker de stilte af.

«Stil!» riep de heer Van den Broek, als van schrik, de vorken die hij nog steeds in de hand had gehouden, op den grond latende vallen... vervolgens, na zich wederom langs het voorhoofd te hebben gewreven, stond hij op en, den heer Fliet diens hoed waar ongeveer een halve voet schuim uitkeek over de tafel toeschuivende zei hij op een toon van innige teleurstelling: Nou ben

'k waarachtig de kluts kwijt, 't is beroerd, maar ik heb 't verloren.»

Een schaterend gelach en gejoel ging uit den groep op, dat nog toenam toen de heer Fliet, van zijn verbazing en ergernis bekomen, den hoed greep en dien luitenant Van den Broek op het hoofd zette, wiens witte jas en pantalon als in een oogwenk in een arlequins-pak veranderd scheen.

Het thé dansant was intusschen geëindigd, het geratel der laatste rijtuigen deed zich in de verte langs het Waterloo- en Koningsplein hooren en ook de meesten der tuinbezoekers keerden huiswaarts.

De heer Van den Broek, die zich, zoo goed en zoo kwaad als het gaan wilde met behulp van water en een paar handdoeken van den pannenkoek ontdaan had dronk met den heer Fliet op hunne wederkeerige welwillendheid nog een glas champagne, waarna de heer Van Putten die met een glas brandy-soda bescheid gedaan had, aanbod den heer Van den Broek in zijn dos-à-dos thuis te brengen.

Het afscheid aan de plakkers werd gedronken en de dos-à-dos reed heen, doch den grooten postweg bereikende die naar Meester-Cornelis voert,

scheen de heer Van Putten het oude kanon dat aan den hoek der beide zich kruisende wegen onder een hoek van 45° uit den grond stak, niet te hebben opgemerkt, althans een der raderen kwam er op zoo onzachte wijze mede in aanraking dat het voertuig onrustbarend begon over te hellen en niet in evenwicht kwam voor dat de heer Van Putten er uit en over den weg getuimeld was. Gelukkig had de heer Van den Broek de leisels gegrepen en was het paard dadelijk tot staan gebracht. De heer Van Putten die met den schrik en een paar schrammen in zijn gezicht was vrijgekomen werd met de inmiddels uit den tuin toegesnelde hulp weder in de dos-à-dos gezet en allen keerden huiswaarts na van luitenant Van den Broek nogmaals de verzekering te hebben gehoord dat «Van Putten wel wist wat hij deed.»

X.

Onverklaarbare feiten?

Onder het hoofd: «Ingezonden stukken» kwam in *De Avondpost* van den 5^{den} Januari 1873 het volgende voor.

»De heeren Duman en Haub zijn, natuurlijk met hunne erfgenamen, voor vijf en zeventig jaren de benijdenswaardige erfpachters geworden van een perceel woeste gronden in het district Djempang-Wettanresidentie Preanger Regentschappen, ter grootte van twaalf honderd bouws. Het perceel dat van den grooten postweg, die langs Soekaboemie en Tjitjoeroeq loopt, langs zacht hellende bergpaden bereikbaar is, ligt aan de Zuidkust van Java, in een der mildste klimaten van het eiland en is begroeid met de kostbaarste houtsoorten. Vruchtbaar als geen ander deel van den Indischen archipel is de grond met een laag humus ter dikte van minstens zes voet overdekt. Bijna alle tropische gewassen kunnen er met voordeel op gecultiveerd worden, als koffie, kina, djatie, thee enz terwijl de lager gelegen deelen zich bijzonder eigenen voor het planten van indigo, tabak en rijst. Water is in overvloed voorhanden en de bodem bevat petroleum en goud. Het zal den gelukkigen ondernemers weinig moeite kosten onder het goedaardig en werkzaam Preangervolkje werklieden in meer dan voldoende aantal voor hunne onderneming aan te werven en te behouden.

Het distrikt Djempang-Wettan gaat een schoone

toekomst te gemoet en zal niet nalaten de welvaart der Preanger Regentschappen in hooge mate te bevorderen.

Wij wenschen den koenen en energieken pioniers die op hunne jachten langs Java's Zuidkust dit Californië ontdekt hebben van harte geluk, ons verzekerd houdende dat zij binnen weinige jaren schatten aan den bodem zullen ontwoekerd hebben.

Naar verluidt is door een Engelsch handels-huis, den ondernemers reeds een bedrag van tweemaal honderd duizend gulden geboden voor de overname van het perceel in erfpacht.

(get.) SCHEELTENS.

Zooals 't meer gaat werd dit bericht in tal van Indische en Nederlandsche dagbladen en tijdschriften overgenomen.

Een week of zes later kon men weder in *De Avondpost* lezen:

«Het erfpachtperceel van de heeren Duman en Haub, groot twaalf honderd bouws, gelegen in het distrikt Djempang-Wettan, Preanger Regentschappen en waaraan door de koene ondernemers den juistgekozen naam van Inten (1) gegeven is, is reeds in exploitatie genomen.

(1) Inten, diamant.

Een voorloopige administrateurswoning en eenige loodsden voor werkvolk zijn reeds opgetrokken.

Met het vellen van hout en het aanleggen van kweekbeddingen werd reeds een aanvang gemaakt.

Door een commissie bestaande uit twee Fransche ingenieurs, uitgezonden door een Fransch syndicaat is aan de eigenaren het verzoek gedaan om vergunning tot het doen van boringen en mijnbouwkundige opsporingen, daar de bodem ondersteld wordt, rijk aan goud en petroleum te zijn.»

(get.) TELER.

Ook dit «*Ingezonden stuk*» deed de ronde in de meeste «veelgelezen dagbladen» en tijdschriften, zoowel in het vaderland als in de Koloniën. Sommige ondervindingrijke planters in de binnenlanden van Java, mochten er de schouders over ophalen; de dagbladpers, de Koningin der aarde, maar niet zelden de sleepdraagster der publieke opinie, miste ook hier haar invloed niet. Een der meest toongevende voegde er aan toe:

«Wat wij reeds lang vermoed en voorspeld hebben begint eindelijk in vervulling te komen, n.l. dat het reeds zoo rijk gezegend Java met behulp van kapitaal en energie tot een der rijkste

bronaderen van welvaart voor de Nederlanders en tot vulling van 's lands schatkist kan en moet ontwikkeld worden en Nederlansche kapitalisten zullen zich zeker niet te beklagen hebben wanneer ze, inplaats van hun geld te steken in problematieke Amerikaansche spoorwegondernemingen, het aanwenden tot ondersteuning en uitbreiding van cultuur- en mijnbouwkundige ondernemingen als het zoo enorm veel belovende land *Inten* in het vruchtbare distrikt Djempang-Wettan.»

Hetzelfde blad ontving kort daarna een ingezonden stuk van een *oud-planter* op Java, zich noemende Stims, waarin deze al de opgesomde goede hoedanigheden van het erfpachtperceel *Inten* bevestigde niet alleen, maar bovendien van oordeel was, dat een groot deel ervan uitmuntende gelegenheid aanbood tot het aanleggen van een stoeterij, waaraan op Java dringende behoefte bestond en die binnen weinige jaren in staat zou blijken de geheele Indische cavalerie en artillerie van rij- en trekpaarden te voorzien.

Indische officieren vooral die der cavalerie en artillerie zouden dit laatste niet grifweg hebben toegegeven, maar Amsterdamsche bladen en tijdschriften aan handel en landbouw gewijd,

zijn nu juist voor Indische officieren geen dagelijksche lectuur. Zij konden dus voorloopig nog van meening blijven dat de paardenfokkerij, althans wat de gewilde rassen betreft, op Java niet met kans op gunstige uitkomsten te ondernemen, was daar de Javaansche grassoorten arm aan voedende bestanddeelen zijn en de alleen daarmee gevoede paarden spoedig aan bloedarmoede en de daaruit voortvloeiende spierverswakking gaan lijden. De voeding met gaba (1) toch, zou de exploitatiekosten te hoog opvoeren om nog eenigszins beduidende winsten te mogen verwachten.

Dit laatste was ook de meening van den heer Campbell die met zijne huisgenooten en eenige bezoekers in de voorgalerij zijner woning zat. Onder laatstbedoelden bevonden zich ook D. Kink en de heeren Van Hoogwegen en Van Woelderen die voor ditmaal Kleine Piet had thuisgelaten.

«Drommels Kink,» zei luitenant Van Woelderen, «wie is die Stims, die in de Preanger terreinen heeft aangetroffen die geschikt zouden zijn voor de paardenfokkerij? Jammer dat hem die voor zijn neus zijn weggekaapt; had hij er de aandacht van de regeering maar op gevestigd, vóór dat

(1) Gaba, ongepelde rijst.

ze in erfpacht werden gegeven, dan was hem zeker een gratificatie, misschien wel een lintje op den koop toe, ten deel gevallen.»

«Stims, welke Stims bedoelt u» antwoordde de heer Kink, «ik herinner mij niemand van dien naam.»

»Wel,» hervatte de heer Van Woelderen, «de schrijver van dat ingezonden stuk in uw blad, waarin verklaard wordt dat er in de Preanger Regentschappen met kans op succes paardenfokkerijen voor de cavalerie en artillerie zouden kunnen aangelegd worden.»

»Een ingezonden stuk in *mijn* blad» hervatte de redacteur, «ge vergist u, ik heb van geen Stims iets ontvangen, veel minder opgenomen, maar wacht eens, daar valt mij iets in, in De Amsterdammer komt iets voor van dien aard, kan dat soms van dien Stims zijn?»

«Wel mogelijk dat 'k het daarin gelezen heb» sprak de heer Van Woelderen, «die ligt immers ook op de leestafel in de Harmonie?»

«Juist,» zei de heer Campbell, »ook ik heb 't daarin aangetroffen, het trok vooral daarom mijn aandacht, wijl als geschikte terreinen genoemd werden, een landstreek die ik in verschillende richtingen doorkruist heb, toen ik als luitenant

bij de topographische dienst en chef eener verkennings-brigade, belast was met het opnemen en in kaart brengen van een deel der Preanger-Regentschappen.»

Terwijl hij sprak, bemerkte de overste, doch ook hij alleen, dat de heer Kink een plotseling opgekomen bleekheid trachtte te verbergen door zich eenige groote druppels van het voorhoofd te wisschen; intusschen vervolgde hij: «het district Djempang-Wettan waarin dat Dorado zou gelegen zijn en waarvan ik onlangs ook in uw blad, *De Avondpost*, iets vermeen gelezen te hebben stond destijds in geen al te besten reuk; uit een groep steile kalkbergen bestaande en arm zijnde aan water, was de vegetatie er treurig om aan te zien en totaal ongeschikt voor eenigerhande winstgevende cultuur; het wemelde er van tijgers, zoodat geen landbouw-ondernemer er in geslaagd zou zijn er werkvolk heen te lokken. En de weinig vruchtbare aarde vereischende Ketellah(1) en obi,(2) kunnen er moeilijk verbouwd worden, daar de talrijke wilde varkens het

(1) Ketellah, langwerpige aardvrucht, waarvan het zetmeel de bekende tapioca of het arrowroot vormt; gekookt is het een smakelijke zoetachtige meelvrucht.

(2) Obi, een aardvrucht die eenige overeenkomst heeft met onzen aardappel.

rooien overbodig maken. Maar het schijnt er nu beter te zijn geworden.»

»Te oordeelen naar de ingezonden stukken die ik van bevoegde zijde ontving,» hernam de heer Kink, «moeten er echter ook sommige humusrijke plekken gevonden worden.»

«Daaraan twijfel ik volstrekt niet» zei de overste, «de vraag is maar, hoe groot ze zijn; eenige teelaarde vindt men in Indië zoowat overal, maar op dit gebied erken ik gaarne mijn onbevoegdheid.»

Van het fort Prins Frederik weergalmdde het avondschoot, gevolgd door dat van het ter reede liggende wachtschip; de heeren haalden hunne respectieve horloges voor den dag ter verificatie, en namen afscheid van de familie Campbell.

De heer en Mevrouw Campbell vertoefden na het vertrek hunner gasten nog eenige oogenblikken in de voorgalerij.

Florence en Van Hoogwegen hadden hoewel minder luid, een vrij geanimeerd gesprek gevoerd, doch Nelly kwam er rond vooruit, blij te zijn dat de vooravond om was; stoeterijen en landbouwondernemingen hadden voor haar weinig aantrekkelijks en de gesprekken daarover gevoerd hadden den heer Kink die anders vol attentie voor haar was, zoo geheel in beslag genomen, dat zij in

stille den heer Van Woelderen meermalen naar De Harmonie gewenscht had om daar verder uit te maken of hij uit de Preanger of van Sandelwood een nieuwe Groote Piet zou moeten bestellen als de tegenwoordige bijgeval onbruikbaar mocht worden.

Wij hebben den lezer niet willen vermoeien met het verhaal van Van Hoogwegens aanzoek om Florences hand bij hare ouders. Dat verzoek was met moeilijk te verbergen blijdschap ontvangen en verhoord geworden. Hoe kon het ook anders; Van Hoogwegen toch had niet alleen de liefde van Florence maar ook de vriendschap ja meer nog, de achting van hare ouders verworven. Een onbedorven eerlijk karakter een krachtigen mannelijken inborst had hij getoond te bezitten, onder het vuur des vijands in de vervulling van de plichten aan zijn rang verbonden en in den omgang met allen die in de samenleving met hem in aanraking kwamen. »Goed van hart en helder van hoofd,» had de overste hem in een gesprek met zijn vrouw en Florence, genoemd, »flink ontwikkeld en onbevooroordeeld, heeft de wetenschap hem niet doen verdwalen, als zoo menigeen onzer dagen, in een vernietigend troosteloos

materialisme, dien vloek onzer verlichte negentiende eeuw. De weg dien hij zich gekozen heeft is juist niet de gemakkelijkste; de gewichtige vorderingen der natuurwetenschap, heeft tot uitsluitend materialistisch denken gevoerd, de kracht- en stofgeleerden beheerschen het lager- middelbaar- hooger-onderwijs; de vruchten daarvan beginnen zich in Europa reeds te vertoonen, de Engelsche dichter heeft den spijker vrijwel op den kop geslagen, toen hij zeide: «*a little learning is a dangcrous thing.*» (1) En Van Hoogwegcn die gelooft — eerlang, hoop ik, te mogen zeggen, die weet — dat de mensch nog iets meer is dan «een zeltbewust chemisch preparaat» zal nog meermalen al zijn moed en energie noodig hebben om het hoofd te bieden, aan de wetenschappelijke zoowel als aan de religieuze dogma's waarmede de toongevenden elken pionnier eener nieuwe waarheid die hunne hypothesen bedreigt, trachten te steenigen. Dan zult gij, Florence» zoo was hij voortgegaan, de hand van zijn kind tusschen de zijnen nemende en haar bewogen aanstarende, «dan zult gij Florence als een zwakke vrouw maar ook als een sterke ziel zijn steun

(1) *A little learning is a dangerous thing*, d. i. een weinig wetenschap of geleerdheid is een gevaarlijk iets.

moeten zijn in lief en leed in voor- en in tegen-
spoed, zijn deelgenoot in lof en blaam.»

Enfin Florence en Van Hoogwegcn hadden het bezoek volstrekt niet ongezellig ja den voor-
avond bizonder kort gevonden, hoe weinig ze ook opgevangen hadden van het gesprek over de toekomstige stoeterij, koffie- thee-, kina-, en indigo-plantages in het district Djempang—Wettan. Hoofd-onderwerp van hun discours was geweest, de uitnoodiging die de familie Campbell ontvangen had van den ouden Regent (1) van Bandong wiens dochter in het huwelijk zou treden met een der Pangérans uit het huis van Soerakarta, om de feesten die ter eere van het vorstelijk bruidspaar zouden gegeven worden, te komen bijwonen.

Overste Campbell was een oud bekende, we mogen wel zeggen een oud vriend van den Regent. We hoorden reeds dat hij, nog luitenant zijnde, belast geweest was met de topographische opname van een deel der Preanger-Regentschap-
pen; de tegenwoordige Regent van Bandong was destijds Wedana (1) over een deel van dat gewest waartoe ook het district Djempang—Wettan

(1) Regent, inlandsch hoofd van aanzienlijken rang op Java, veelal met een vorstelijken titel.

(1) Wedana, inlandsch ambtenaar, districts-hoofd in West-Java. In Midden- en Oost-Java, wordt het uitgesproken: „Wedonnoh”.

hoorde; in die hoedanigheid had hij de opnemings-brigade waarvan luitenant Campbell chef was menige gewichtige dienst bewezen waarvan een oprechte vriendschap tusschen de beide landsdienaren, hoewel van verschillend ras, het gevolg was geweest.

De Regent had eigenhandig en in onberispelijk Hollandsch geschreven dat het hem innig genoegen zou doen de familie Campbell zijn gasten te mogen noemen; mocht de overste een of meer vrienden meëbrengen, ze zouden niet minder welkom zijn.

Het zal den lezer geen moeite kosten in te zien welke vriend daarvoor 't eerst in aanmerking zou komen ingeval de uitnoodiging werd aangenomen.

XI.

In de binnenlanden.

De politieke horizon, in Indië nimmer geheel onbewolkt, was in de laatste maanden, langzaam wel is waar, doch op onmiskenbare wijze donkerder geworden. Zee- en strandroof in de wateren van Atjeh, hoewel nimmer geheel onderdrukt, hadden in den jongsten tijd zoo herhaaldelijk van zich

doen hooren en klachten daarover waren van de Britsche regeering zoowel als van die der Vereenigde Staten van Noord-Amerika ingekomen dat ware het gouvernement niet de handen gebonden, door het in 1824 met Lord Channing uit naam van Zijn Britsche Majesteit gesloten tractaat, waarbij bepaald was dat door het Nederlandsch gezag zee- en strandroof in de Atjehsche watereu zouden worden uitgeroeid, zonder dat rijk iets van zijn onafhankelijkheid te doen verliezen, voorzeker had de Nederlandsche driekleur reeds lang boven den Atjehschen kraton gewapperd.

Dat er iets broeide was duidelijk; bij het legerbestuur viel intusschen niets ongewoons op te merken, althans er lekte niets uit. Chabar-angin (1) zeiden wel dat er een expeditie op til was, maar *De Avondpost* wist van «doorgaans wel-onderrichte zijde» dat het slechts uit de lucht gegrepen sensatie-nieuws was, misschien wel uit den koker van vechtlustige officieren.

Het zij zoo 't wil overste Campbell en luitenant Van Hoogwegen hadden verlof naar Bandong gevraagd en daarop een gunstige beschikking ontvangen.

De spoorweg van Batavia naar Buitenzorg was

(1) Chabar-angin, woordelijk *wind-boodschap* beteekent geruchten.

wel in aanleg doch nog niet voltooid; de reis moest dus per reiswagen gedaan worden.

De zoogenaamde Engelsche reiswagens behooren op Java eerst sedert ongeveer een twintigtal jaren tot het verleden. Het op stevige riemen rustende of beter, daarop schommelende voertuig bevatte twee van kussens voorziene banken op elk van welke twee of drie personen in gemakkelijke houding konden plaatsnemen terwijl het bovendien ruimte genoeg aanbood voor bagage en provisie. De bespanning bestond uit vier paarden, die na een traject van vier à vijf paal (1) te hebben afgelegd, door versche vervangen werden. Steeds in den snelsten gang gehouden konden ze ongeveer vier uren gaans in een uur afleggen.

De reiswagen dan stond gereed, de familie Campbell en Van Hoogwegen hadden plaats genomen, de provisie was in- en de bagage voor- en achter aan het rijtuig verbonden en voort ging het in vliegende vaart, langs Meester-Cornelis naar het 800 voet hoog gelegen Buitenzorg het buitenverblijf van den Gouverneur-Generaal tevens de hoofdplaats van de assistent-residentie van dien naam.

De groote, ook wel militairen postweg genoemd

(1) Een paal is op Java 1600 Meter.

was als altijd in goeden staat; binnen drie kwartier werd het eerste post-station bereikt; de paarden die, hijgende en snuivende er uitzagen als of ze zooeven een bad genomen hadden terwijl het schuim hen op de borst stond, waren spoedig voor een versche bespanning verwisseld, het geknal der lange zwepen, waarvan de koetsier en de achteropstaande looper voorzien waren weerklonk en voort ging het weer. Weldra bespeurden de reizigers dat zij de frissche berglucht te gemoet snelden en duidelijker begonnen zich Java's blauwe bergen die nu meer en meer bleken groene tot aan de toppen dichtbegroeide bergen te zijn, zich aan het oog te vertoonen. Een heerlijk panorama ontrolde zich voor hunne van bewondering schitterende blikken; de terrasvormig aangelegde rijstvelden, hier en daar nog kunstmatig onder water gezet, ginds reeds met een zachtgroen door de opkomende padih (1) overdekt, de donkergroene, regelmatig aangelegde koffietuinen, de over de rijstvelden verstrooide, onder palm- en andere boomen als verscholen kampongs, nu en dan het witte heerenhuis van een Europeesch planter, dan weer

(1) *Padih*, teveld staande rijst; gemaaid en van het stroo ontdaan heet zij *gabah*, ontbolsterd *bras* en gekookt *nasi*.

eenige inlanders hunne lichte door buffels getrokken ploegen door den akker drijvende en alles als ware het, overgoten met de gouden stralen der tropische zon. deed vooral de jonge dames meermalen een kreet slaken van bewondering en blijde verrassing.

Het vierde post-station was reeds bereikt en de paarden werden wederom verwisseld; evenals bij de vorige étappe-plaatsen werd het rijtuig onmiddelijk omringd door een troep nieuwsgierige inlanders, voor 't meerendeel kinderen die na de reizigers eerbiedig gegroet te hebben hen bleven aangapen in de meestal niet teleurgesteld wordende hoop dat hun van uit den reiswagen eenige versnapering, misschien wel een handvol koperen muntstukken zou worden toegeworpen.

Aan het vijfde post-station wederom vrijwel hetzelfde tooneel; doch hier werd aan het reisgezelschap bovendien een javaansch jongetje vertoond van ongeveer zes jaar, dat zonder armen geboren was doch dat het, in het gebruik van zijn welgevormde voeten die een beeldhouwer tot model hadden kunnen dienen, zoover gebracht had, dat hij met behulp van zijn teenen, mandjes en vogelkooitjes maken en tikars (ligmatjes) vlechten kon. Eenige door hem vervaardigde snuisterijen werden

gekocht en in den reiswagen geborgen. Later en lang nadat onze reizigers te Batavia waren teruggekeerd vernamen zij, dat hun wel is waar niet te veel verteld was geworden omtrent de bedrevenheid van het kereltje, doch dat de door hem te koop aangeboden mandjes, sigarenkokers enz meestal niet door *hem* maar door zijn kornuiten in den kampong vervaardigd waren en hij dus, om het debiet te bevorderen, slechts als makelaar gefungeerd had.

Aan een der volgende pleisterplaatsen aan een marktplein gelegen, werden behalve vruchten en vogels ook te koop aangeboden verschillende rariteiten uit de planten- en dierenwereld als onderscheiden exemplaren van de gendi-monjet, een plant die aan haar stengel een of meer van deksels voorziene kelkjes draagt; het deksel dat als om een scharnier beweegbaar is, opent zich na zonsondergang om zich bij het aanbreken van den dag wederom te sluiten; gedurende den nacht, verzamelde zich in het kelkje eenige dauw, die zich daarin tot water condenseert, wat den inlander aanleiding heeft gegeven aan deze plant den naam van gendi-monjet d. i. apen-waterkruikje te geven. Bij de natuurvorschers is het onder den naam van «*Nepentes*» bekend. Mevrouw Campbell kocht

een exemplaar van «het levende blad» en van «de levende tak» diertjes die een treffende gelijkens vertoonen met een blad en een takje, zoodat men ze, in staat van rust, ongetwijfeld daarvoor zou houden.

Maar de paarden waren verwisseld en de reis werd voortgezet. Om zes uur van Batavia vertrokken werd omstreeks tien uur Buitenzorg bereikt en aan het hotel van dien naam afgestapt. Besloten werd, dien dag niet verder te reizen, eensdeels om de jonge dames, en Van Hoogwegen die voor het eerst Buitenzorg bezocht, gelegenheid te geven de merkwaardigheden der plaats te gaan zien en ten andere, omdat het niet raadzaam geacht werd dien dag de reis tot Tjiandjoer voort te zetten wijl daartoe de Poentjaq moet doorgetrokken worden, een bergpas, op een hoogte van 4400 voet, boven het oppervlak der zee, en die met voertuigen slechts te bereiken is door er, op ongeveer een uur gaans van den pas, een viertal daar gestationeerde karbauwen (buffels) voor te doen spannen. Bovendien is in den namiddag de pas veelal in wolken gehuld, waardoor het uitzicht over de laaglanden gemist wordt.

Na zich in de badkamers van het hotel door een heerlijk stortbad te hebben verfrischt en zich

vervolgens aan de rijsttafel te hebben versterkt, werd een wandeling ondernomen door het park dat het paleis van den Gouverneur-Generaal omgeeft. Een bezoek werd gebracht aan den vijver waarin zwarte Australische zwanen zwommen en te midden waarvan de reusachtige bloem Victoria Regina bloeide. De waringinlaan doorgewandeld zijnde bereikten zij de in den hoek van het park gelegen oude begraafplaats, die keurig onderhouden, een der bekoorlijkste plekjes in den omtrek vormt.

Op een der banken plaats nemende en zich verlustigende in de beschouwing der van goeden smaak en plechtigen ernst getuigende grafmonumenten, klonk op eens van een der op de begraafplaats uitlopende paden, een zware basstem: «Zoo Campbell leef je nog; wel, hoe maak je het?» En tegelijkertijd trad een oudachtig heer, gekleed, als planters gewoon zijn, in witte pantalon, wit jasje en witten helmhoed, de lage witte schoenen niet uitgezonderd, uit het pad te voorschijn. En de toegestoken hand van dezen vattende en krachtig schuddende ging hij voort: «Hartelijk blij je eens weer te zien,» daarna zich tot mevrouw Campbell wendende: «en u mevrouw hoe gaat het u en de meisjes, allen gezond zie ik tot mijn

genoegen; waar is de reis naar toe? Jelui gaat natuurlijk met me mee naar huis, mijn tentwagen staat aan den anderen ingang van het park.»

«Mag ik eerst even de heeren met elkaar in kennis brengen» sprak de heer Campbell, en Van Hoogwegen voorstellende, ging hij voort: «mijn aanstaande schoonzoon Van Hoogwegen officier van het garnizoen te Batavia, sedert drie jaar gedetacheerd bij het Indisch leger,» daarna tot dezen: «mijn ouden vriend en voormalig chef de gepensioneerde kapitein Tailor (1) onder wiens bevel ik als tweede luitenant gediend en de 3de Balische expeditie heb meegemaakt.»

Een stevigen handdruk door beiden gewisseld zei meer dan de gewone verzekeringen die meestal bij voorstellingen worden cadeau gedaan.

Het doel der reis vernomen hebbende, zei de goedhartige heer Tailor «nu dan logeeren jelui bij mij, we zullen je koffers aan het hôtel afhalen en meteen je kamers afzeggen; we komen toch langs de paardenposterij en ik zal daar last geven den reiswagen morgen bij mij te doen voorkomen.»

«Wel» sprak de heer Campbell, «als we niet ongelegen komen, neem ik het uit aller naam dankbaar aan.»

(1) Tailor, een Engelsche naam wordt uitgesproken Teeler.

«Ongelegen komen, je weet wel beter, op de landerijen komen ouë vrienden,» en met een blik op Van Hoogwegen «en *hun* vrienden nooit ongelegen; een paar logeerkamers zijn altijd gereed en Constance zal niet minder verheugd zijn dan ik; ja ik weet al wat je vragen wou, ze is springlevend, en gezond als een visch, nu en dan klaagt ze wel eens over wat rhumatiek evenals ik, maar ziek zijn daar doen we op 't land niet aan, en dat is maar goed ook. de officieren van gezondheid op Buitenzorg mogen zich niet zoover van hunne standplaats verwijderen en de civiele geneeskundigen in de binnenlanden; nu laat dat maar; de dokter van Soekaboemi adviseerde onlangs de vrouw van een der landhuurders met den meesten spoed naar Holland te vertrekken, waar ze een levensgevaarlijke operatie zou hebben te ondergaan wegens discolatie van een der organen. Een maand na hare aankomst in Holland beviel ze van een welgeschapen zoon.»

Inmiddels was het gezelschap opgewandeld tot aan den ingang van het park waar de tentwagen van den heer Tailor stond; de Campbells moesten plaats nemen in het rijtuig, de gastheer en Van Hoogwegen op den bok de koetsier achterop. Binnen een kwartier was het landhuis van den

heer Tailor bereikt en werden allen door mevrouw Tailor hartelijk verwelkomd. De boodschap naar het hôtel en naar het poststation, had de heer Tailor onderweg tot Van Hoogwegen gezegd, kon wel door een der opzichters van de plantage derwaarts gebracht worden.

De voorstelling van laatstgenoemden aan de gastvrouw vorderde slechts eenige oogenblikken en weldra zaten allen in een recht gezelligen kring onder de verandah van het vriendelijke landhuis, uitziende op de hellingen van den Salak en den Pangerango.

«Ik kan u niet zeggen hoe gelukkig ik ben u allen weer eens om mij heen te hebben» sprak mevrouw Tailor, «laat eens zien hoe lang is 't reeds geleden, sedert ik u voor 't laatst zag; 't was vóór dat jelui naar Europa gingt; uit Holland ontving ik je laatsten brief en na uw terugkomst in Indië vernamen we uit de couranten dat Campbell te Batavia geplaatst was geworden, maar verder hebben we niet meer van jelui gehoord. Meermalen heb ik Tailor al voorgesteld voor een paar dagen naar Batavia over te wippen en hij had daar wel ooren naar ook, maar van uitstel kwam afstel, dan was het de koffieoogst die in aantocht of in vollen gang was, dan weer

de cacao, eindelijk kreeg Tailor last van rhumatiek en zoo is er tot nu toe niets van kunnen komen. Gisteren nog, sprekende over de geruchten die in omloop zijn omtrent een aanstaande expeditie naar Atjeh, zei ik tot Tailor: als Campbell er maar niet heen moet, wie weet of we hen dan nog wel ooit weer terugzien. Maar Tailor zei: als Campbell naar Atjeh of waarheen op expeditie moet, gaat er onmiddelijk een brief naar hem toe, waarin ik zal vragen wanneer ik zijn vrouw Nelly en Florence kan komen halen om ze hier zijn terugkomst te laten afwachten.»

«Dat kunnen we nu meteen wel afspreken,» viel de heer Tailor in, «mocht je nog eens moeten uitrukken Campbell dan reken ik er op dat zij bij ons komen en ons niet weer verlaten voor je terugkeert.»

«Bij voorbaat, dankbaar aangenomen, oude kameraad» antwoordde de overste, den gullen vriend, bewogen de hand drukkende,» bij voorbaat dank, maar God geve dat het niet noodig moge zijn; als plicht mij roept, zal ik dien vervullen en kan het . . . meer dan plicht; maar onder ons, mijn vechtlust is niet meer zoo groot als toen ik onder je bevelen deelnam aan de omtrekking van Djaraga.»

«En bij welke gelegenheid je de Willemsorde verdientet» hernam de heer Tailor,» ik herinner 't me alsof het gisteren was voorgevallen, hoe de generaal je den volgenden dag voor 't front riep, zich het kruis van de borst nam en je dat in het knoopsgat hing zeggende: luitenant Campbell, indien er één onder ons is, waardig dit onderscheidingsteeken te dragen, dan zijt gij het; uw benoeming kan niet uitblijven, gelukgewenscht kameraad! Leve de Koning! 't was een plechtig oogenblik en nooit heb ik onze soldaten, blanken en bruinen met meer geestdrift hoerah hooren roepen»

«Was dat niet het schitterend wapenfeit,» vroeg Van Hoogwegen, waarvoor het vaandel van het 7de bataljon met het Kruis der Militaire Willem-orde is versierd geworden?»

«Juist,» hervatte heer Tailor levendig «en» liet hij er min of meer haperend opvolgen «bij welke gelegenheid ook mijn eenige broeder sneuvelde»

Op dit oogenblik reed een ruiter het tuinhok binnen wierp voor het huis gekomen over het hoofd van zijn paard, de leisels toe aan een daar staanden bediende, sprong fluks uit den zadel en trad de voorgalerij binnen. Het was een jonge man van ongeveer vijf-en-twintig-jarigen leeftijd,

een krachtigen lichaamsbouw, helder blauwe oogen en donker blonde haren en bakkebaarden.

«Goeden avond dames, goeden avond heeren,» sprak de nieuw aangekomene die daarop aan de aanwezigen werd voorgesteld als de heer Cecil Tailor, administrateur van de onderneming van den heer Tailor.

Hoewel denzelfden naam dragende als zijn chef bestond er tusschen hen geen bloedverwantschap, niettemin was de verhouding van den administrateur tot zijn superieur en diens echtgenoot van zulk een vriendschappelijken ja hartelijken aard dat zij in den geheelen omtrek als onderlinge familieleden werden beschouwd. De heer en mevrouw Tailor noemden hem steeds bij zijn voor-naam Cecil.

Cecil Tailor was geboren te Brighton aan de zuidkust van Engeland, waar zijn vader Sir William Tailor, voormalig zeeofficier, den post van havenmeester vervulde. Als eenig kind eener liefderijke en zorgzame moeder had hij een gelukkige jeugd doorleefd tot hem omstreeks zijn twaalfde levensjaar de zwaarste slag trof die een kind van dien leeftijd treffen kan, namelijk het verlies zijner moeder. Dochter van een Britsch-Indisch bankier had zij hem meermalen bezig

gehouden met verhalen van hetgeen zij in hare jeugd in India had bijgewoond of gehoord. En zoo was al vroeg het verlangen in hem ontwaakt groote reizen te doen en verre, vooral tropische landen te gaan bezoeken. Zijn ouders hadden dan ook, in overeenstemming met zijn verlangen, besloten hem voor de zeedienst te doen opleiden en het was een der illussiën van zijn vader hem in de Britsche marine te zien opklimmen tot die rangen en waardigheden die hij zelf in zijn jeugd, gehoopt had eenmaal te zullen verwerven doch die hij, wegens een geringe verminking en daaruit voortvloeiende lichamelijke ongeschiktheid niet had mogen bereiken. De betrekking van havenmeester te Brighton waarin hij vervolgens geplaatst was geworden had aan zijn eerezucht een andere richting gegeven en niet lang daarna was hij in het huwelijk getreden met de eenige dochter van den voormaligen Indischen bankier, thans een der rijkste reeders dier havenstad, de vermoedeijke erfgename van een, naar gezegd werd, kolossaal vermogen; dan ook die hoop mocht niet verwezenlijkt worden; kort na Cecil's geboorte ging de firma waarvan zijn grootvader chef was, bankroet en bij zijn spoedig daarop gevolgd overlijden liet hij een niet onbelangrijk bedrag aan schulden achter.

Sir William, Tailor, ten tweede male, zijn droomen van macht en rijkdom in rook hebbende zien verdwijnen, was sedert een norsch in zichzelf gekeerd man geworden. Voor vrouw en kind was hij gewoon niet meer belangstelling te toonen dan het allerdagsch fatsoen, van een gentleman vordert.

Zwaar drukte dan ook het verlies zijner lieve moeder op den jongen Cecil; de oude huishoudster, een nicht zijner moeder mocht doen wat zij wilde om hem uit zijne neerslachtigheid op te beuren of zijn nurksche buien te verdrijven, het gelukte haar niet, hem evenals voorheen te doen deelnemen aan de luidruchtige jongensspelen waarbij hij gewoon was de luidruchtigste te zijn.

Aan zijn vader betoonde hij slechts weinig gehechtheid; geen wonder, van hem had hij niet veel liefde ontvangen en uit het kindergemoed kan niet geogst worden wat men er niet zelf in gezaaid heeft.

Toen dan ook ongeveer een jaar na het overlijden zijner moeder, zijn vader opnieuw in het huwelijk trad, ditmaal met een schatrijke Amerikaanse, die zijn vurig verlangen naar rijkdom bevredigde doch die ook niets dan haar geld mede ten huwelijk bracht en voor wie Cecil weldra bleek

niet anders te zijn dan een lastige bengel die hoe eer hoe liever moest opgeruimd worden, was hij volstrekt niet onaangenaam getroffen, toen zijn vader hem op zekeren morgen mededeelde dat hij besloten was hem op Eton-college in Middlesex te plaatsen.

Het huis dat geheel gerestaureerd en waaruit alles was verwijderd geworden wat hem aan de gelukkige kinderjaren en aan zijne lieve moeder kon herinneren had alle aantrekkelijkheid voor hem verloren. Veertien dagen daarna, vertrok hij, zonder eenig leedwezen bij het verlaten van de ouderlijke woning te gevoelen, naar Eton, voorzien van een kostbare uitrusting en ruim zakgeld. Dit laatste verschaftte hem vrij wel dadelijk een tal van kameraden en aanvankelijk scheen het er hem wel te zullen bevallen, doch het geheele opvoedingssysteem in Eton-college dat hoofdzakelijk bezocht werd door de verwaten telgen der Engelsche aristocratie en die, althans voor het meeren-deel, opgeleid werden voor de universiteit te Oxford en Cambridge en dan dat, in zijne oogen, bespottelijke costuum bestaande uit witte pantalon, zwart buis, waarop een breede witte halskraag en dat alles bekroond door een hoogen zwarten cylinderhoed, het meest idiote hoofddekseel dat

hij zich kon voorstellen, vooral voor een jongen van dertien jaar, waren weldra voor hem zulk een geduchte teleurstelling, dat hij op een goeden morgen zijn biezen pakte per spoor naar Londen reisde en zich als scheepsjongen liet aanwerven op een zeilschip dat gereed lag om naar Australië te vertrekken.

Met den loods die het schip naar buiten gebracht had, gaf hij een brief aan zijn vader mede, waarin hij hem vergiffenis vroeg voor zijn handelwijze en beloofde zich zoo te zullen gedragen, dat deze zich nimmer voor zijn zoon zou behoeven te schamen.

De reis was niet onvoorspoedig en zijn plaatsing als kajuitsjongen die hem vrijstelde van de voortdurende aanraking met het ruwe scheepsvolk deed hem spoedig aan de nieuwe leefwijze gewennen.

De kapitein, zelf een beschaafd man, had weldra opgemerkt, dat er van «de boy» iets gemaakt kon worden en liet hem bijna dagelijks als beider werkzaamheden verricht waren, bij zich in de hut komen om hem te onderwijzen in hetgeen hij diende te weten en te kunnen, om als stuurmansleerling geplaatst te worden.

Op zekeren morgen, nadat hij de gewone lessen

ontvangen had gaf hij den kapitein zijn verwondering te kennen over de grove bijgeloovigheid waarin al het scheepsvolk scheen te deelen.

Het geloof aan bovenaardsche verschijningen toch, had hij, als een kind van zes jaar tegelijk met de Fröbelschool vaarwel gezegd en hartelijk had hij met zijn kornuiten meegelachen als soms een enkele hunner eenige spokenvrees aan den dag gelegd had. En nu had hij den bootsman gisterenavond in vollen ernst hooren vertellen dat deze op een zijner reizen met een oorlogschip aan boord waarvan zich de prins van Wales bevond, met eigen oogen, het spookschip «de vliegende Hollander» gezien had. Het zou gezien zijn door de geheele état-major, de Prins niet uitgezonderd en door de helft der equipage, die de «wacht aan dek» hadden.

Een schriftelijke verklaring door den Prins en al de officieren onderteekend, zou na afloop der reis, aan het Ministerie van Marine zijn overgelegd geworden.

En de stuurman had verteld dat hij eens, onder de linie, windstille hebbende, met eigen oogen «de groote zeeslang» gezien had, die langer dan het geheele schip was en de dikte van een ronde tafel zou gehad hebben.

«Zouden ze het werkelijk gelooven?» vroeg de knaap.

«My boy» antwoordde de kapitein «er zijn tusschen hemel en aarde meer dingen dan waarvan de filosofen ooit gedroomd hebben» en na eenige oogeblikken had hij er op laten volgen: «geloof niet alle wonderverhalen, er loopt veel onder wat geen geloof verdient, maar wacht er u voor te spotten met dingen die ge voor onmogelijk houdt, alleen omdat ge ze niet kunt verklaren.»

Wat Cecil nu te denken had van «de vliegende Hollander» en «de groote zeeslang» begreep hij nog wel niet doch hij besloot den kapitein daarover nog wel eens te polsen als de gelegenheid zich daartoe aanbood.

De reis werd onmiddellijk voortgezet, weer en wind waren meestal gunstig; de kaap «De Goede Hoop» werd rondgezeild, doch niet dan nadat een storm die bijna drie dagen aanhield, was doorstaan en waarin de kluiverboom en een paar zeilen verloren gingen.

Nog dertig dagen en het schip passeerde Straat Sunda, tusschen Java en Sumatra gelegen. ging rakelings langs het eiland Krakatau een tot aan den top dicht begroeide, naar men destijds nog meende, uitgebrande vulkaan die sedert het jaar

1681 niet meer gewerkt had, doch die in 1882 vaneen barstte en zijn eene helft in zee wierp. Ter reede van Batavia kwam het schip voor anker om een gedeelte der lading te lossen en vier dagen daarna werd de reis naar Soerabaia voortgezet. Tot hiertoe had Cecil het, wat zijne gezondheid betrof, uitstekend gemaakt, doch toen tegen den avond het anker gelicht werd, gevoelde hij zich plotseling door een hevige koorts aangetast, die wel is waar, binnen eenige uren afnam doch den volgenden ochtend met verdubbelde hevigheid kwam opzetten. Gelukkig werd in drie dagen de reede van Soerabaia bereikt doch nu ook baarde de toestand van den jongen lijder den kapitein zulk een ernstige ongerustheid dat hij het geraden oordeelde hem daar aan wal te zetten en in het militair hospitaal te doen opnemen, waarin ook burgerpersonen ter verpleging opgenomen kunnen worden.

In een gloeiende malaria-koorts werd hij te bed gelegd; de officier van gezondheid constateerde 40 graden; doch ijscompressen op het hoofd en warme voetbaden deden weldra huune heilzame uitwerking gevoelen; den volgenden dag steeg de aangelegde thermometer niet hooger dan 38,5°. Doch aan den kapitein die hem dagelijks kwam bezoe-

ken werd door den behandelenden geneesheer, medegedeeld, dat er in het gunstigste geval minstens veertien dagen zouden voorbijgaan voor hij volkomen hersteld het hospitaal zou kunnen verlaten.

Goede raad was duur; het schip moest binnen acht dagen de reis naar Melbourne voortzetten en dus besloot de kapitein zich te wenden tot den Britschen consul te Soerabaia en hem dringend te verzoeken zich het lot van den armen kajuitsjongen aan te trekken. Daar het volstrekt niet zeker was dat het schip op de thuisreis wederom Soerabaia zou aandoen deponeerde hij bij den consul een som gelds, groot genoeg om de verpleegkosten in het hospitaal en de passage naar Engeland te voldoen.

«Wat gij aan den jongen doet» zei hij tot den consul, «wil ik beschouwen als aan mijn eigen kind gedaan; 't is een brave borst en ik vermoed dat hij na den dood zijner moeder thuis meer geleden heeft dan hij mij heeft willen vertellen.»

De consul beloofde alles voor hem te zullen doen wat noodig zou zijn.

Tot daags voor de afreis kwam de kapitein geregeld elken dag minstens een uur aan het ziekbed van den jongen patient doorbrengen en had het

genoegen hem voor zijn vertrek in zoover hersteld te zien dat hij hem bij zijn laatste bezoek in een ziekenstoel in den tuin van het hospitaal aantrof.

«Cecil, mijn jongen,» zei hij, hem de hand drukkende, «houdt moed, blijf je gedragen, zooals je tot nu toe gedaan hebt en bidt God, je op den goeden weg te houden. Waar we elkaar mogen weerzien, kan je op mijn steun rekenen. Vaarwel Cecil, God behoede je.»

Nog een handdruk en met afgewend gelaat als schaamde hij zich over zijn aandoening herhaalde hij: «God behoede je.»

Den knaap stonden de tranen in de oogen, maar spreken kon hij niet; alleen in een vreemd land achter te blijven was iets waaraan de gedachte nooit in hem was opgekomen.

De Britsche consul was bij dit afscheid tegenwoordig geweest en had Cecil beloofd, hem nu en dan te komen bezoeken.

De «Eagle» zoo heette het schip waarmede Cecil de reis tot Soerabaia gedaan had, ging nog denzelfden dag onder zeil naar Melbourne en kapitein Wood rekende er op, weer en wind van het jaargetijde in aanmerking nemende, dat het in ongeveer een maand, zijn bestemming zou bereiken.

Het herstel van Cecil Tailor was weldra volkomen,

de malaria-koorts bleef weg, maar met het terugwinnen zijner krachten ging het minder voorspoedig. De dokter oordeelde het daarom noodzakelijk voor hem eenigen tijd in het koeler en versterkende bergklimaat te gaan doorbrengen. De Britsche Consul stemde er in toe en beloofde van de hem door kapitein Wood ter hand gestelde fondsen, de kosten te zullen vergoeden en zoo bevond de knaap zich, na drie weken in het hospitaal te hebben doorgebracht, op zekeren dag in het gezondheids-établissement te Malang, onder de daar, tot hetzelfde doeleinde verblijf houdende militairen en zeelieden.

In het hôtél dat eveneens grootendeels door herstellende zieken bewoond werd bevonden zich op dat oogenblik ook de gepensioneerde kapitein Tailor en echtgenoot die van een vermoeiende reis door oost-Java terugkeerende besloten hadden eenige weken in het hotel Malang te blijven vertoeven ten einde eenige overeenkomsten die hij met planters in den oosthoek omtrent de levering van koffiezaden gesloten had nader te regelen en tegelijkertijd nu en dan een uitstapje te doen in de bekoorlijke omstreken van het Tenger-gebergte.

Op zekeren avond van een rijtoer, in het hôtél terugkomende vernam hij van den geneesheer dat

zich in het établissement een Engelsche knaap van dertien- of veertienjarigen leeftijd bevond, die denzelfden naam droeg als hij, Tailor, geen woord Hollandsch verstond en zich blijkbaar zeer verlaten gevoelde; hij was van een koopvaardijschip, te Soerabaia ziek achtergebleven. «Zou hij wellicht nog een verre bloedverwanz van u kunnen zijn?» vroeg de dokter.

«Wie weet,» sprak de heer Tailor, «mijn grootvader die zich in Holland vestigde, kwam uit Engeland; 't is dus niet onmogelijk dat ik daar nog familie heb: morgen wil ik den jongen wel eens gaan opzoeken; hoe ziet hij er zoo wat uit?»

«'t Is een hupsch kereltje» antwoordde de dokter, en hij heeft niets van een scheepsjongen; de Britsche consul te Soerabaia van wien hij een brief voor me meebracht, zegt daarin dat hij de zoon is van een Engelsch zeeofficier en dat hij, volgens verklaring van zijn kapitein gedurende de reis, zich uitstekend heeft gedragen.»

Den volgenden dag, in den voormiddag vervoegde de heer Tailor zich aan het établissement en ontmoette Cecil die onder de andere reconvallescenten in den tuin wandelde. Uitgezonderd een paar matrozen, die een mondvol Engelsch spraken, had niemand van den knaap notitie genomen.

Uit de ingewonnen informatie viel niet af te of Cecil al of niet verwant was aan den heer Tailor; doch de indruk die deze van hem ontvangen had was zoo gunstig dat hij zich onwillekeurig tot hem voelde aangetrokken en hij meermalen, zelfs zonder daartoe het bepaalde voornemen te hebben, gedurende zijn ochtendwandelingen zijn schreden naar het établissement richtte en zich verheugde telkens wanneer hij bespeurde hoe de jonge patient in krachten toenam.

Ook mevrouw Tailor begon meer en meer belang te stellen in den knaap en stopte hem meermalen versnaperingen toe die ze daartoe opzettelijk van de tafel in het hôtél had medegenomen.

Ongeveer veertien dagen na Cecil's aankomst te Malang, in de voorgalerij van het hotel de couranten zittende te lezen, stond de heer Tailor, zichtbaar getroffen, van zijn stoel op en vroeg aan zijn vrouw die tegenover hem zat, bezig met eenige illustraties in zien: «de Eagle, kapitein Wood waren dat niet het schip en de gezagvoerder waarmede Cecil uit Engeland gekomen is?»

«Als ik het wel heb, ja; hoe zoo?»

«Lees» zeide hij zacht, haar de scheepstijdingen

voorleggende. Zij las: «op de noordkust van Nieuw Holland is in den jongsten storm met man en muis vergaan de Engelsche bark De Eagle, gezagvoerder Wood, op reis van Soerabaia naar Melbourne.»

«Arme jongen» zuchtte mevrouw Tailor, hare aandoening vergeefs trachtende te bedwingen, «daar staat hij nu alleen in den vreemde; wie zal hem nu verder helpen?»

«Wacht eens,» sprak de heer Tailor, «de consul heeft op zich genomen hem, zoo noodig, naar Engeland te zullen terugzenden, en eenmaal daar, is het voor hem vroeg genoeg de treurige tijding te vernemen; zijn ouders, althans zijn vader is nog in leven en zal zich wel verder met de zorg voor hem belasten.»

«Zijn ouderlijk huis schijnt voor hem niet veel aantrekkelijks te hebben en wie weet welken kant hij dan gaat.»

«Ge hebt gelijk,» hervatte de heer Tailor, «wat zegt ge er van, als ik hem eens voorstelde, met ons naar de Preanger te gaan; op de plantage is er voor hem geschikt werk genoeg te vinden en misschien, als hij wil, groeit er een goed planter uit.»

We zullen de beraadslaging en de maatregelen die tengevolge daarvan genomen werden niet nader vermelden en er ons toe bepalen te zeggen dat

een maand daarna Cecil Tailor, zeer tot zijn genoegen een kamer betrok in het landhuis van den heer Tailor; de consul had hem doen weten dat de Eagle op de thuisreis Java niet zou aandoen en had het aan zijn keus overgelaten, met een ander schip naar Engeland terug te keeren of het voorstel van den heer Tailor aan te nemen.

De hartelijke deelneming hem door dezen en zijn echtgenoot betoond, het heerlijke en voor hem geheel nieuwe natuurschoon van het eenige Java en om den doorslag te geven, de mededeeling die hij van een der in het etablissement verpleegde zeelieden, die het in de couranten hadden vermeld gevonden, opgevangen had, namelijk dat zijn schip en zijn vaderlijke vriend Wood in den storm gebleven waren had hem doen besluiten tot het laatste. De lust voor het scheepsleven had een geduchten knak gekregen, daarentegen beviel hem dat op de plantage heel goed; om kort te gaan, zijn ijver, zijn langzamerhand verworven kennis van tropische cultures, zijn goedaardigen inborst en takt om met de inlandsche werklieden om te gaan hadden hem in zulk een mate de tevredenheid van zijn chef doen winnen, dat deze hem op zijn drie en twintigste verjaardag benoemde tot administrateur van zijne onderneming waaraan hij,

de lezer vermoedt wel waarom, den naam van Djagaraga gegeven had.

«Nu Cecil,» zoo begon de heer Tailor nadat de administrateur, daartoe uitgenoodigd, plaats genomen had in den kring, «wat dacht de wedana er van?»

De lezer herinnere zich, dat de aangesprokene een oogenblik te voren, de familie Campbell en Van Hoogwegen ten huize van zijn chef aantreffende, van een tocht te paard, was teruggekeerd.

«De wedana die evenals wij gehoord had van dat veel belovende erfpachts-perceel in Djempang-Wettan dat in de Avondpost zoo opgehemeld is geworden door een zekeren Tailor, ondersteld dat er een kolossale zwendelarij op touw gezet is.

«Het land Inten dat, alles en alles geen pikol (1) rijst waard is, ligt aan de zuidkust, dat is de eenige waarheid in alles wat er van geschreven is; het is van den grooten postweg in één dag niet te bereiken, bestaat uit volkomen onvruchtbare kalkaarde, waarop niets anders dan kreupelhout voorkomt. De nieuwe pachters, Duman en Haub heeten ze in de courant, moeten een paar Bataviaasche sinjo-klerken zijn bij de redactie van de Avondpost, misschien wel reporters, die het land van den oor-

(1) Een pikol = 125 Amsterdamsche ponden.

spronkelijken pachter voor ongeveer twee honderd gulden hebben overgenomen. Enfin we zullen er wel meer van hooren.»

Gedurende dit gesprek had de heer Campbell meer dan eens een blik van verstandhouding met zijn vrouw en Van Hoogwegen gewisseld.

«Wie de schrijver van dat ingezonden stuk, Tailor, is wist de wedana niet te zeggen, maar hij en de assistent-residentie hadden wel begrepen dat het noch van u noch van mij kon gekomen zijn.»

«Zooals je zegt, Cecil,» hernam de heer Tailor, «we zullen er nog wel meer van hooren. Wat nieuws breng je nog meer mee?»

«De wedana verzocht mij u mee te deelen dat hier morgen een gezelschap *Sintrens* (1) langs komt dat op weg is naar Bandong om voorstellingen te geven bij gelegenheid van het feest bij den Regent. Hij raadde u aan, hen een dag aan te houden, ze zouden misschien hier wel het een en ander willen laten zien dat ze bij den Regent, wiens feest natuurlijk door tal van Europeanen en Hollandsche ambtenaren bijgewoond wordt, niet zullen durven vertoonen.

«Nu dat kunnen we wel eens hebben» zei de

(1) *Sintrens*, lieden op Java die goochelkunsten vertoonen, bewerende daarbij door geesten te worden geholpen.

heer Tailor, «althans zoo onze vrienden besluiten willen het voortzetten van hunne reis een dag uit te stellen.»

Het kostte niet veel moeite de Campbells en Van Hoogwegen daartoe over te halen, vooral nadat hun gastheer hun verhaald had dat de kunststukken die de *Sintrens* gewoon waren te verrichtten van geheel anderen aard waren dan die welke de Europeesche goochelaars te zien gaven.» Ik heb hen eens aan 't werk gezien,» zeide hij, «in tegenwoordigheid van den algemeen bekenden Amerikaanschen goochelaar Kellar, die destijds een reis om de wereld deed, doch deze verklaarde openlijk dat wat de *Sintrens* verrichtten niet tot zijne kunst behoorde en zijn begrip te boven ging.»

De avond werd verder in het landhuis allergezelligst doorgebracht; de oude wapenbroeders doorliepen nogmaals het samen doorleefde, de oudere dames hadden elkaar natuurlijk niet minder te vertellen terwijl Nelly en Florence zich beurtelings aan de piano plaatsten om het geheele gezelschap te doen genieten van de welluidende toonen van de prachtige Erard.

Het «Ständchen» van Schubert en, «Stabat Mater» van Rossini werden wegslepend gespeeld.

Op algemeen verlangen liet mevrouw Campbell

zich bewegen een paar dansjes te spelen die door de jongeren met entrain werden uitgevoerd; kortom de uren vlogen voorbij en allen verklaarden gulweg een genotvollen avond te hebben doorgebracht.

Den volgenden dag omstreeks tien uur in den voormiddag arriveerden de *Sintrens*, twaalf in getal en gevolgd door een drom nieuwsgierigen, mannen, vrouwen en kinderen, zoowel van de onderneming als uit de naburige kampongs. Over 't geheel genomen zagen ze er uit als gewone javanen, wat ze dan ook werkelijk waren; hunne kleederen badjoe, broek en hoofddoek, alles van donkerblauw linnen met roode streepen onderscheidden zich verder in niets van die der overige inlanders. Een buitengewone magerheid bij allen bewees — en zulks werd ook door den heer Tailor, die hen meer ontmoet had, bevestigd — dat zij gewoon waren een leven van onthouding te leiden, in tegenstelling met hunne mohammedaansche landgenooten die zich Allah's stoffelijke gaven heel goed laten smaken, vooral wanneer die op gemakkelijke wijze te bereiken zijn.

Het hoofd van den troep, een man met een somber uiterlijk en diep in hunne kassen weggezonden oogen trad naar voren, en een eerbiedige

buiging makende voor den landheer en de overige blanken, verzocht hij vergunning om met *zijne broeders* den dag op het landgoed te mogen doorbrengen en des avonds eenige bewijzen van hunne bovenaardsche krachten te mogen geven. «Het was dien dag juist volle maan» voegde hij er bij, «zijnde het dus het gunstige oogenblik voor hunne oefeningen» zooals hij de voorstellingen noemde.

De heer Tailor gaf gaarne zijn toestemming en wetende dat de *Sintrens* zich onderscheiden door stipte, onkreukbare eerlijkheid vergunde hij hun vrij op de onderneming rond te wandelen den volgenden nacht in een der droogschuren door te brengen en gebruik te maken van de daar aanwezige baleh-baleh's. (1)

Ziende dat zij eenig kookgereedschap bij zich hadden gaf hij last hun een voldoende hoeveelheid rijst, cocosnoten, groenten en den-deng (2) te verstrekken, welk een en ander dankbaar werd aangenomen met uitzondering van het vleesch waarvan zij verklaarden geen gebruik te mogen maken.

Daarnaar gevraagd deelden zij verder mede dat zij behoorden tot de in het Bantamsche gebergte

(1) Baleh-baleh, rustbank samengesteld uit bamboe en rottan.

(2) Den-deng, veelal verkeerkelijk ding-ding uitgesproken zijn lappen sterk gekruid en daarna gedroogd vleesch.

wonende Badoewi's; dat zij eenige oefeningen wenschten te houden op het feest bij den Regent van Bandong en dan verder door wilden reizen naar Oost-Java om hun geloofsgenooten op het Tengersche gebergte te gaan bezoeken en te bidden op den heiligen berg Bromo.

Nelly, Florence en Van Hoogwegen met Cecil als cicerone deden dien dag nog een rijtoertje, waartoe de gastheer eenige Preanger telgangers beschikbaar stelde. De plantage van den heer Tailor die ongeveer 800 bouws in uitgestrektheid besloeg werd in alle richtingen doorkruist. Voor het kleine onvermoeide Javaansche bergpaard toch is geen pad te smal of te steil. Een bezoek werd gebracht aan een der grotten in het gebergte waarin zich nog een afgodsbeeld bevond uit het Hindoe-tijdperk en waarvoor de inlanders een bijgeloovige vrees koesterden. Dat beeld toch zou, volgens hen, op sommige tijden allerzonderlingste geluiden doen hooren; in de grot voor het beeld was de grond met een dikke laag fijn wit zaud bedekt en in de nabijheid van het beeld lag een stok ter lengte en dikte van een gewonen wandelstok. Het bijgeloof weet te verhalen dat die stok zich meermalen in tegenwoordigheid van bezoekers van zelf oprichtte en woorden in het zand

schreef. Jaren, vele jaren geleden zou deze grot eens bezocht zijn geworden door den Resident der Preanger-regentschappen en den Regent van Tjiandjoer. De Resident had een blad uit zijn notitieboek gescheurd en dat met een potlood er op, voor de voeten van het beeld neergelegd en jawel daar had het potlood zich opgericht en op het papier woorden geschreven die den Resident hadden doen verbleeken. Niemand was ooit te weten gekomen wat het bericht behelsde, want de Resident had het papier zorgvuldig weggeborgen, maar bij zijn tehuiskomst te Bandung twee dagen daarna had de Resident op zijn bureau een chabar-perloeh (1) gevonden behelzende een ontevredenheidsbetuiging van den Toewan-besar-Betawie (2) en zijn ongevraagd ontslag uit 's lands dienst met behoud van recht op pensioen, een en ander wegens zijne willekeurige handelingen, onder anderen, het in strijd met het advies van den ouden Regent van Bandung, doen opruimen van een inlandsche begraafplaats om een moestuin te doen aanleggen. Wat daarvan zij, Cecil die de grot meermalen bezocht had, had nimmer iets van dien aard bijge-

(1) Chabar-perloeh, spoedbericht.

(2) Toewan-besar-Betawie, Groote Heer te Batavia d. i. Gouverneur-Generaal.

woond en de stok steeds in ongestoorde rust aan de voeten van het beeld vinden liggen.

In het landhuis teruggekeerd vonden ze de Indische rijsttafel gereed, niet minder overvloedig dan in de laaglanden en waarvan we alleen willen zeggen dat al de ingrediënten op de landerijen van den heer Tailor zelf verbouwd waren. De siesta (middagslaap) in de laaglanden vrij algemeen, bleek en het koele bergklimaat geheel overbodig.

Onder een kop thee en het inzien der in den loop van den morgen aangebrachte dagbladen en tijdschriften was de namiddag spoedig voorbij; nog een bad in het frissche kristalheldere bergwater, en de hooger en hooger stijgende schaduw op de berghellingen bewees dat het verleden wederom weldra een dag, met al zijn lief en leed rijker zou zijn.

Op het voor het landhuis gelegen en door Tjemara-boomen omgeven grasveld had zich reeds een talrijke menigte inlanders van de plantage en uit de kampongs verzameld in afwachting van de vertooningen der Sintrens, die door hen eenstemmig aan de hulp van den sètan (1) werden toegeschreven; wel een bewijs dat de javaan meer dan één punt van overeenkomst aanbiedt met

(1) Sètan, duivel.

zijn meer beschaafden westerschen natuurgenoot die helaas nog al te vaak het onverklaarbare op die eenvoudige manier vermeent te kunnen oplossen.

Het wat in den vooravond omstreeks zeven uur; de volle maan verlichtte het landschap op een wijze die het lezen van gewoon schrift voor normale oogen zeer wel mogelijk maakte.

De familie Tailor en hunne gasten hadden plaatsgenomen op de rij stoelen die voor hen gereed gezet was op de aloon-aloon, zooals het grasveld voor het landhuis genoemd werd. De Sintrens kwamen en hurkten, na het gezelschap eerbiedig gegroet te hebben, op het midden van de aloon-aloon neer en prevelden een gebed. Het hoofd van den troep verzocht daarop den landheer hem en zijn volgelingen te willen doen onderzoeken, met welke taak Cecil en Van Hoogwegen zich gaarne belastten. De kleeding der Sintrens bestond, zooals we reeds vermeld hebben, uit badjoe (buisje) broek en hoofddoek. Daarin werd niets verborgen aangetroffen hoe gestreng zij ook gefouilleerd werden.

Op verzoek van den hoofdman werden een paar rijstblokken gebracht zijnde boomstammen van hard hout, lang ongeveer twee en in omtrek zoowat een meter; de drie à vier daarin aange-

brachte uithollingen dienen om daarin rijst te stampen. Tot het optillen en vervoeren er van worden minstens twee mannen vereischt.

Gedurende eenige minuten werden de blokken, het eene door den hoofdman zelve, het andere door een zijner volgers, met de handen bestreken, waarna ze op ongeveer drie meters van elkaar neergelegd werden.

Zes der Sintrens plaatsten zich achter het eene en de overigen achter het andere blok; onder de omstanders heerschte een door niets afgebroken stilte. Ongeveer tien minuten zal dit geduurd hebben toen opeens de beide rijstblokken zonder eenige zichtbare aanraking van wien of wat hoegenaamd, zich oprichtten, zich naar elkaar toe bewogen en tegen elkaar bonsden met zulk een kracht dat de splinters er afvlogen; vervolgens verwijderden de blokken zich weer van elkaar en vielen elkaar opnieuw aan, ditmaal met zulk een geweld dat het eene volkomen in tweën gespleten werd.

Een kreet van verbazing rees uit de met ingehouden adem toeziende omstanders op. De Sintrens zaten roerloos als standbeelden en naar het scheen bewusteloos.

Een der europeesche opzichters van de onder-

neming verklaarde dat al de toeschouwers, hij zelf niet uitgezonderd, zich slechts verbeeldden te zien wat zij zagen «en dat» voegde hij er bij «zij allen gehyponotiseerd waren.» Hij had een boek over hypnotisme en daar stonden meer van die stukken in, «heel eenvoudig dus.»

«Ga er dan eens dicht bij staan» zei de heer Tailor, «en overtuig u of het rijstblok al dan niet vaneen gespleten is.»

«Nu dat wil ik wel doen» hervatte de opzichter, «en dan zal ik mij nog wel verbeelden dat het zoo is, maar morgen zullen we wel beter weten; tenminste als we de blokken opbergen en goed wegsluiten anders zullen de Sintrens ze van nacht wel de vereischte bewerking doen ondergaan.»

De niet bijgeloovige en onversaagde opzichter begaf zich intusschen eenige schreden voorwaarts en bevond zich aldra tusschen de beide rijstblokken die wederom op elkaar toe huppelden. Het eene stampte bij ongeluk op den met een zeildoekschen schoen bekleeden voet van den koenen onderzoeker, die een schreeuw uitstiet van schrik en van pijn, en naar zijn zitplaats terugsnelde, «as fast as his legs could carry him» (1) zooals Cecil

(1) Zoo snel als zijn beenen hem dragen konden.

later verhaalde. Of de voet van den opzichter al of niet gehyponotiseerd was, kon voor het oogenblik niemand uitmaken, doch toen de dames Campbell veertien dagen daarna bij de familie Tailor kwamen logeeren wyl de overste intusschen naar Atjeh vertrokken was, vernamen ze van den opzichter zelve, dat hij gedurende acht dagen genoodzaakt geweest was den voet rustig en in een verband te houden, en daarin zelfs toen nog nu en dan pijn gevoelde. De heer Tailor liet het gespleten rijstblok nog denzelfden avond onder zijn toezicht en dat van de heeren Campbell en Van Hoogwegen overbrengen naar zijn kantoor, een kamer in het landhuis, sloot de deur en verzocht den heer Campbell den sleutel daarvan tot den volgenden ochtend bij zich te houden.

Een even zonderling gevecht lieten de Sintrens ook nog uitvoeren door twee krissen, (1) dat eerst eindigde nadat een ervan in twee stukken gebroken op den grond viel.

Eindelijk verzocht en verkreeg de hoofdman een koeroengan-ajam of hoenderkooi, zijnde een bamboe-vlechtwerk in den vorm van een halven bol van ongeveer 80 centimeter middellijn en aan

(1) Kris, javaansche dolk.

den onderkant open. Zooals de naam aanduidt dient het om kippen of kuikens onder te bewaren.

Een der Sintrens nam, 't spreekt van zelve in ineengedoken en zeer ongemakkelijke houding, plaats vlak tegenover het Europeesch gezelschap en de hoofdman zette de koeroengan-ajam over hem heen. Vervolgens verzocht hij te mogen weten welke vrucht, bloem of plant de dames en heeren verlangden te ontvangen; het moest echter een in de vrije natuur groeiende, dus geen gekweekte of veredelde zijn.

Na eenige beraadslaging over het te kiezen natuurproduct vroeg de heer Tailor of het een Indisch voortbrengsel moest zijn dan of het ook iets wezen mocht dat alleen in de gematigde luchtstreek groeide.

«Sama djoega,» (Dat is 't zelfde) luidde het antwoord.

«Nu dan maar een wilde kastanje» verzocht mevrouw Campbell, juist omdat die in Indië niet groeien en tot niets nuttig zijnde er ook niet worden ingevoerd.

De hand van den Sintren kwam na ongeveer vijf minuten door een der mazen van het vlechtwerk te voorschijn en bood het gezelschap een groote volkomen gave wilde kastanje aan.

«Nu een eikel asjeblieft,» sprak de heer Tailor, «die heb ik in Indië nog nooit gezien.»

Wederom verliep een vijftal minuten en wederom vertoonde zich de hand van den Sintren, ditmaal een eikel aanbiedende.

Nelly verzocht en ontving op dezelfde wijze een spar-appel; Florence een aard-aker.

«Voor mij een jutte peer,» grinnikte de opzichter die waarschijnlijk door de gevoelige hypnose van zijn voet, de voorwaarden vergeten had.

Niettemin bood de hand wederom iets aan; de opzichter greep lachende toe doch ontving een stuk klei dat wel eenigszins den vorm van een peer had.

De afkeurende blik, dien zijn chef hem toewierp scheen hij niet op te merken, doch het algemeen gelach en gejoel der omstanders, zoo erkende hij later, had hem den geheelen daarop volgende nacht den slaap uit de oogen gehouden.

Toen de Sintrens op het punt stonden hun nachtkwartier te betrekken en Van Hoogwegen den hoofdman vroeg waarom alleen in het wild groeiende vruchten of bloemen enz. mochten verlangd worden en geen gekweekte of zoogenaamd veredelde, antwoordde deze: «omdat de laatsten allen in het bezit of het eigendom van menschen

zijn en zij dus slechts door diefstal zouden kunnen weggenomen worden.»

Het vertrek van de logé's op den volgenden ochtend zes uren vastgesteld zijnde, werd besloten dien avond vroegtijdig ter ruste te gaan en daarom na het diner dat in Indië eerst tegen acht ure gebruikt wordt niet veel langer dan een goed uur in de voorgalerij te vertoeven.

Onwillekeurig kwam het gesprek op Cecil en daartoe door mevrouw Tailor uitgenoodigd, verhaalde hij zelf zijne levensgeschiedenis.

Door allen met blijkbaar belangstelling aangehoord scheen toch het verhaal op Nelly den diepsten indruk te maken en meermalen trachtte zij ongemerkt een opkomende traan weg te pinken.

Eindelijk vroeg zij, op deelnemenden toon: «En gevoelt ge u nu niet erg verlaten, zoo alleen in den vreemde?»

«Verlaten, volstrekt niet, dank zij mijnheer en mevrouw Tailor, die als het ware mijn ouders zijn geworden, en,» liet hij er als in gedachten verzonken, op volgen «wellicht nu minder dan ooit.»

Een licht bosje kleurde de wangen der vriendelijke vraagster die het poogde te verbergen achter haar waaier, dat verfrisschings-instrument dat in de laaglanden onmisbaar, echter in de koele

bergstreken vrij wel overbodig kan geacht worden doch dat, zij het dan ook meer uit gewoonte dan uit behoefte, de Indische dames, overal vergezelt en waarmede zij niet minder behendig en verleidelijk dan de Spaansche weten te manoeuvreeren.

Wat er achter den waaier en in de ziel van het meisje omging werd intusschen alleen vermoed door hare moeder en Cecil. Geen van beiden gevoelde zich echter door die ontdekking teleurgesteld. Doch het was inmiddels later geworden dan afgesproken was en allen begaven zich ter rust.

Den volgenden ochtend om zes uur stond de reiswagen voor, die de familie Campbell en Van Hoogwegen naar Tjiandjoer en van daar naar Bandung zou voeren; een kort maar hartelijk afscheid een welgemeend, «tot weerziens!» en voort ging het.

Tot Tjiserowa kwam de tocht en de doorreisde streek vrij wel overeen met het twee dagen te voren ondervondene, doch niet ver voorbij het laatstgenoemde landgoed begonnen de hellingen van weg steiler en steiler te worden en eindelijk aan den voet van den Poentjaq gekomen werden de paarden vervangen door een zestal karbouwen.

Langzaam, ongeveer met de snelheid van een voetganger ging het nu bergopwaarts en eindelijk werd de op een hoogte van 4400 voet gelegen berg-

pas bereikt. Als een onvergelykelyk schoon panorama strekten de laaglanden zich voor hunne voeten uit. Door de medegenomen veldkijkers van den overste en Van Hoogwegen waren zelfs de ter reede van Batavia liggende schepen duidelyk te zien; doch nadat de reizigers zich ongeveer een half uur in dit onvergetelyke schouwspel verlustigd hadden, daalde van de bergtoppen een wolkenmassa omlaag en overdekte de lager gelegen gedeelten zoo volkomen dat het hun toescheen alsof de zee plotseling de laaglanden overstroomd en zich tot aan hunne voeten uitgestrekt had. Dan ook dit tafreel duurde hoogstens een kwartieruurs; donkerder wolken begonnen zich boven het gebergte samen te pakken, en gehoor gevende aan den raad van den nabij den Poentjaq wonenden karbauwendrijver werd de reis voortgezet. Een bezoek aan het Telaga-Warna (1) werd om die reden niet raadzaam geacht.

De bergpas achter den rug hebbende ging het in matigen draf berg-afwaarts. De passar (2) Tjimatjan, het buiten Soekah-dingin, het gezondheids-établissement Sindanglaja en het buitenverblijf van

(1) Telaga-Warna, kleurenmeer.

(2) Passar, marktplaats.

den Gouverneur-Generaal Tji-panas (1) werden gepasseerd en omstreeks een ure stapten de reizigers af aan het hôtél te Tjandjoer. Primitiever hôtél, we zullen het maar zoo blijven noemen, dan het hôtél Tjandjoer, kan de lezer zich moeilyk voorstellen. Het bestond uit een planken gebouwtje, waarvan de vloer, op palen rustende, ongeveer een meter boven den grond lag. Het bevatte als alle woonhuizen in Indië een vóór- een achter en een binnengalerij en bovendien vier logeerkamer-tjes; onder den wijschen naam van *bijgebouwen* behoorde er nog toe een lange houten schuur in appartementen afgedeeld die dienst deden als keuken, badkamer, dispens (2) bedienden-kamers, stal, remise enz.

Eigenaar van het hôtél was de heer Hommes: voormalig onderofficier, daarna klerk op het kantoor van den assistent-resident te Tjandjoer was hij opgeklimmen tot den rang van commies. Gehuwd met een half Javaansche half Afrikaansche kleur-ling, de eigenlijke hôtélhoudster die de affaire dreef, en die daarvoor eene gouvernements:subsidie van vijftig gulden 's maands genoot, hadden de heer Hommes en zijn kachelkleurige echtgenoot

(1) Tji-panas, heet water, naar de warme bronnen die men er aantreft.

(2) Dispens, provisiekamer.

beiden zich zoo uitmuntend van hun resp. taak gekweten dat hij, van een tweejarig verlof, uit Holland teruggekeerd, onmiddelijk weer geplaatst was geworden als commies op het assistent-residentie-kantoor te Tjiandjoer en zijn echtgenoot op nieuw erkend werd als gesubsidiëerd hôtelhoudster.

De heer Hommes had dus, op den keper beschouwd, weinig of niets met de hôtelzaken te maken niettemin beijverde hij zich de logeergasten zooveel mogelijk van dienst te zijn of den tijd te helpen korten door 's avonds heel gezellig in slaapbroek en kabaai 's Zondags echter in zijn overhemd bij hen in de voorgalerij plaats te nemen en te vertellen van de door hem meegemaakte expeditie in het landschap Pasoemah of «in het Palembangse» «zooals hij het bij voorkeur noemde. Verder was de heer Hommes onuitputtelijk in het aanhalen van citaten uit het Humoristisch album dat in geen Indisch leesgezelschap ontbreekt. En dan zijn verhalen van het geen hij alzoo onderzonden had gedurende zijn verlof in Europa dat hij grootendeels in Drenthe had doorgebracht, neen maar die waren koddig, koddiger dikwijls dan heer Hommes zelf beoogde. Op zijn reis door Frankrijk en België naar Am-

sterdam had het, om maar iets te noemen, zijn aandacht getrokken dat hij in die landen zooveel naamgenooten had, waaruit hij de niet al te gewaagde conclusie getrokken had dat hij wellicht van Fransche afkomst was; bijna bij elk station waar hij langs gekomen was, had hij op een bord of op een deur den naam «*hommes*» gelezen.

Onze reizigers dan stapten af aan het hôtel Tjiandjoer, en daar het gelukkig Zondag was, werden ze door den heer Hommes in hoogst eigen persoon welkom geheeten. Drie van de vier »appartementen,» zoo noemde de heer Hommes de kamertjes, waren onmiddellijk ter beschikking; een, dus het vierde moest steeds gereserveerd blijven voor in-dienst-reizende gouvernements-dienaren, doch de kwaliteit vernemende van de heeren Campbell en Van Hoogwegen was hij, zoo verklaarde hij, gaarne bereid ook het eenige nog overblijvende appartement af te staan; «militairen» zei hij, »hebben bij mij altijd een streepje voor; in de geheele Preanger is geen enkel garnizoen en dus een saaie boel; als hier heeren officieren komen logeeren of zoodra ik de uniform zie die ik twaalf jaar gedragen heb, gaat mijn soldatenhart weer open.» Met verlof in Europa zijnde en te Gasselternyveen in Drenthe verblijf houdende

had hij meer dan eens een wandeling van drie uren gemaakt om te Assen waar een «compie» van het 8ste lag, de parade voor den slag van Waterloo bij te wonen; «natuurlijk was de schutterij er ook bij, ja de schutterij was er ook bij; ook zoowat een compie.»

Kennelijk was het doel van den heer Hommes zijn hôtêlgasten den tijd te korten dien zijn vrouw noodig had om, geholpen door de *kokki*, de rijst-tafel gereed te maken.

Maar die was dan ook in het Hôtêl Tjiandjoer, in een woord, uitstekend en liet zich na de tamelijk vermoeiende reis door den Poentjaq zeer goed smaken.

De zware tropische regenbuien in den namiddag deden de reizigers afzien van het voornemen dat ze hadden opgevat, namelijk een wandeling te doen door en om het plaatsje Tjiandjoer.

De avond werd dan ook maar doorgebracht in de voorgalerij van het Hôtêl Tjiandjoer, waar de consumtie, de thee niet uitgezonderd, voortreffelijk bleek. In den naavond voegde zich de heer Hommes bij het gezelschap; wel is waar, heel familair in slaapbroek en kabaai, doch hetzij *uit respect voor 't militair* hetzij uit *égards* voor de dames ditmaal had hij, in strijd met zijn gewoonte

heel décent een zwart lustre kantoorjasje over zijn kabaai aangeschoten. Wel had hij veel «stukken» van het kantoor meegebracht die «afgedaan» moesten worden, maar die zou hij den volgenden ochtend wel behandelen; er kwamen niet iederen dag militairen in het Hôtêl, dat wist de assistent-resident ook wel. Hij was nog militair in zijn hart en had het *wat* betreurd met paspoort te zijn gegaan; aanvankelijk was hij opzichter bij een hout-aankap geworden; hij had toen zes maanden lang geleefd «nezzen Amerikaan» en in zijn vrijen tijd niets anders gedaan dan «jagen en de krant lezen» en nadat hij eens een koningstijger gedood had, «hadde z'ëm in de krant genoemd, de koningstijger-jager-dooder.»

Ook om den heer Hommes, niet te lang op te houden en hem gelegenheid te geven de «stukken af te doen,» begaven de reizigers zich vroegtijdig ter rust.

Den volgenden ochtend om zes ure kwam wederom de reiswagen voor en werd onmiddellijk de bagage voor en achter aan het rijtuig gesjord. De heer Hommes presenteerde zelf de hotelrekening die, misschien wel uit respect voor 't militair, zulk een respectabel debet aanwees, dat de voor-naamste hôtels van Batavia waarschijnlijk met

minder zouden zijn tevreden geweest. Van Hoogwegen herinnerde zich, iets van Multatuli gelezen te hebben, waarin, onder meer, beweerd werd:

Kameraadschap is een schoone zaak
En geeft soms 't menschdom.....

Enfin het stuk werd «afgedaan,» het soldatenhart van den heer Hommes ging nogmaals open, en weg reed het gezelschap naar Bandong.

XII.

Een Inlandsch Hoofd, een Indische dame en een verlicht Europeaan.

De reis van Tjandjoer naar Bandong was zonder ongevallen afgeloopen; de Tji-taroem was per vlot overgetrokken sommige steile gedeelten van den weg zooals bij Radjà-mendala en bij den Goenoeng: missigit (Tempelberg) waren met behulp van karbauwen gepasseerd en des namiddags omstreeks twee ure werden de reizigers door den Regent in zijn Pendoppo ontvangen en verwelkomd.

Een vreemden doch hoogst aangename indruk maakte het vooral op Van Hoogwegen, dit inlandsch hoofd volmaakt zuiver Hollandsch te hooren

spreken. Die verwondering nam nog toe, toen hij in den loop van den avond tot de ontdekking kwam dat de Regent zich, hoewel minder vloeiend ook in het Fransch wist uit te drukken. Zijn vrouw de Raden-ajoe sprak slechts de landstaal, het Soendaneesch en het Maleisch, hoewel zij meermalen blijken gaf het Hollandsch vrij goed te verstaan.

Toen de Regent vernam dat zijn gasten de vertooningen van de Sintrens reeds op het landgoed van hun vriend Tailor hadden bijgewoond, zeide hij lachende:

«Nu daar wensch ik u geluk mede; wat ze *hier* te zien zullen geven, zal niet meer zijn dan wat in Europa elke goochelaar kan doen. Handelingen als waarvan gijlieden getuigen geweest zijt laten zij hier zorgvuldig achterwege omdat natuurlijk de Resident en tal van ambtenaren onder de toeschouwers zullen zijn.»

«Wat kunnen die daartegen hebben?» vroeg Van Hoogwegen.

«Deze zouden waarschijnlijk spoedig de Sintrens of minstens hun hoofdman achter 't slot zetten.»

«Maar wat voor kwaad zien die er dan in?» vroeg Van Hoogwegen.

«In de feiten zelf, zien ze nu juist geen kwaad,» antwoordde de Regent, «de meesten hunner, zoo

niet allen, houden het voor behendige goochelarij, maar zij weten dat de bevolking in de Sintrens wezens ziet, met bovennatuurlijke krachten begaafd, en die dus vrij wel bij machte zouden zijn, als zij het verkozen, maatschappelijke omkeeringen te bewerken. Nu zijn er natuurlijk altijd en overal ontevreden en heethoofden die zich in de bestaande toestanden niet of moeilijk kunnen schikken. Ook ik en de mindere hoofden zijn verplicht hunne gangen na te gaan; politieke raddraaiers heb ik echter nimmer onder hen aangetroffen. De hadji's (1) die veelal de aanstokers van opstootjes zijn, maken gewoonlijk hun domme volgelingen wijs, dat ook zij kunnen wat de Sintrens doen; maar bij nader onderzoek blijkt steeds dat ze er totaal niets van begrijpen hoewel het hun meermalen gelukt de kunststukken der Sintrens na te bootsen.»

«En wat is uw meening omtrent het middel of de kracht die zij aanwenden tot het verrichten van hun verbazingwekkende kunsten die mij, ronduit gezegd, onverklaarbaar voorkomen?»

De Regent zag eerst Van Hoogweg en daarna zijn ouden vriend, den overste, aan, met een onder-

(1) Hadji, mohammedaantch priester, die om dat te worden een tocht naar Mekka gemaakt heeft.

zoekenden waaruit blik, onmiskenbaar wantrouwen straalde.

«Spreek maar ronduit» zei de heer Campbell, «de kapitein is mijn aanstaande schoonzoon en het zal u dus niet verwonderen als ik u zeg dat ik zijn karakter en denkwijze een weinig bestudeerd heb, hij is op religieus zoowel als op wetenschappelijk terrein vrij van alle dogmatiek.»

«Als de Resident of een ander verlicht European mij die vraag deed,» sprak de regent met een ironisch glimlachje, «zou ik antwoorden: goochelarij met behulp van maats, mijn meening is echter, dat er in die menschen krachten sluimeren, of dat zij bekend zijn met krachten, die de verlichte Europeanen wel zouden doen te onderzoeken, met terzijdestelling van alle vooropgezette denkbeelden omtrent wat mogelijk is en wat niet.»

Een rijtuig kwam het erf van den Regent oprijden en hield stil voor de pendoppo. De Resident, diens echtgenoot en nog een dame, stegen uit en werden door den Regent aan den ingang der pendoppo verwelkomt en daarna aan zijne gasten voorgesteld.

«Wel mevrouw Van Dorenbroek» zoo begon de Regent «u hier, dat doet mij genoegen en, ik ben er zeker van, de Raden-ajoe niet minder; hoe

lang reeds hebben we u niet gezien; we vernamen dat u dikwijls te Tjiandjoer kwam; ongesteldheid was dus de oorzaak niet, wat heeft u toch zoo lang weerhouden naar ons toe te komen, wetende dat u ons altijd welkom zijt?»

«Ik erken mijn schuld,» sprak mevrouw Van Dorenbroek, «ik had reeds lang, de hartelijke ontvangst die mij steeds van u en de raden-ajoe ten deel valt moeten beantwoorden, maar zooals het meestal gaat, van uitstel komt afstel; vergeef het mij, ik heb intusschen ook wel iets tot mijne verontschuldiging in te brengen. Eerstens ben ik pas de vorige week er in geslaagd te Batavia een uitgever te vinden voor het werk over de jute-spinnerij dat ik uit het Engelsch vertaald heb en waarvan ik de drukproeven liefst zelf corrigeer, u weet ik ben een Indische en taalfoutjes zouden mij als doodzonde worden aangerekend. Ten tweede het schooltje voor vrouwelijke handwerken dat ik te Tjipanas voor inlandsche meisjes gesticht heb, geeft mij bezigheid genoeg te meer daar de onderwijzeres, een bejaarde weduwe, in den laatsten tijd nog al eens ongesteld is geweest, waarom ik mij nu en dan genoodzaakt zag hare taak over te nemen en alsof dat nog niet genoeg was, werd een paar weken geleden mijn administrateur ziek;

gelukkig is hij nu weer volkomen hersteld; maar toch heb ik gedurende zijn ongesteldheid de correspondentie zelf moeten voeren en ik verzeker u dat 't mij heel wat hoofdbrekens gekost heeft om het weinigje Duitsch dat ik me nog van de kostschool te Zeist herinnerde bijeen te krabbelen voor een paar brieven aan een firma te Hamburg.»

«Genoeg mevrouw» hernam de Regent, «zaken gaan voor, maar nu ge toch eenmaal weer eens te Bandong zijt, blijft ge zeker het feest mijner dochter bijwonen?»

«Heel gaarne heer Regent,» antwoordde mevrouw Van Dorenbroek, «en ik neem de uitnoodiging nog te liever aan, wijl ik met de Raden-ajoe nog het een en ander te bedistelen heb.»

De Raden-ajoe, die zich tot op dit oogenblik, hoofdzakelijk met de dames Campbell had onderhouden stond op en verzocht de dames haar naar hare appartementen te willen volgen ten einde de kostbare bruidsgeschenken van hare dochter te gaan zien.

Menige uitroep van bewondering ontlokte het gezicht der heerlijke op artistieke wijze met goud doorweven zijden sarongs en slendangs vooral aan Nelly en Florence.

Niet minder aandacht en belangstelling trokken

de diamanten parures, een geschenk van den Sultan van Djocdjakarta en een dozijn paren Chineesche fluweelen, met gouddraad geborduurde muiltjes, aangeboden door den majoor der Chinezen te Batavia. Eindelijk een prachtig tapijt, van den Regent van Cheribon, door dezen opzettelijk uit Frankrijk besteld.

Intusschen werden suikerwerk, sorbets en limonade rondgediend, terwijl de heeren in de pendoppo de conversatie voortzettende, van port, sherry, vermouthe en manila's voorzien werden.

«Naar ik hoor,» sprak de Resident tot Van Hoogwegen, «zijt u van het leger in Nederland gedetacheerd en dus nog niet lang tusschen de keerkriegen; hoe is u de reis naar het binnenland befallen?»

«Die heeft mijne verwachting verre overtroffen; vergeleken bij die in het landschap Deli op Sumatra's oostkust is de natuur op Java oneindig rijker en het hinnenland een waar Paradijs.»

«En u blijft zeker tot dat het feest achter den rug is?» vervolgde de Resident, zich tot den overste wendende.

«Dat was de naaste aanleiding tot ons bezoek.»

«U hebt natuurlijk meer in de binnenlanden gereisd en als een gevolg van de voortdurende ver-

plaatsingen waaraan de officieren blootstaan waarschijnlijk al heel wat meer van den archipel gezien, dan ik die mijn geheelen dienstdag op Java heb doorgebracht.»

«Nu» zei de heer Campbell, «daarvan heb ik mijn deel wel gehad, soms meer dan mij lief was, doch 't heeft mij volop gelegenheid gegeven kennis van landen en volken op te doen.»

«Met uw verlof,» hervatte de Resident, van de landen, dat geef ik toe maar met de bevolking komen de heeren officieren minder in contact dan de ambtenaren die voortdurend hun studie maken van de volks-eigenaardigheden en den adat.» (1)

«Over 't algemeen genomen moge dat zoo zijn» zei de overste, «niettemin is dat ook voor den officier, die er het nut van inziet, zeer wel bereikbaar; in de groote garnizoensplaatsen natuurlijk veel minder, maar op de binnen- en buitenposten, waar de besturende ambtenaar en de postcommandant veelal de eenige vertegenwoordigers zijn van het meer ontwikkeld intellect is voor hem ook op dit gebied een schat van kennis op te doen.»

«Och zij zien de zaken toch gewoonlijk alleen aan den buitenkant,» hernam droogjes de resident,

(1) Adat, door gewoonte tot *wel* geworden gebruiken.

die min of meer op een wederkeerig compliment scheen gerekend te hebben.

De Regent aan wien de overste gedurende een reeks van jaren menige voorlichting op dit terrein te danken had, zag den laatstbedoelden even veelbeteekenend aan, doch staarde onmiddelijk weer naar buiten met de onverschilligheid die zelfs de minste javaan zoo meestelijk weet voor te wenden, zelfs dan wanneer daar binnen een storm broeit.

Bij een paar volkstammen op Java vervolgde de heer Campbell, «heb ik maar zelden gelegenheid gevonden een, zij het maar een vluchtigen, blik te slaan in hun innerlijk gemoedsleven en mij een juist denkbeeld te vormen van hunne levensbeschouwing; het zijn de Badoewi's in Bantam en de zoogenaamde Heidenen van het Tenger gebergte.»

«Een goedaardig volkje,» sprak de Resident, «bij wie nog veel is overgebleven van het Bramaïsme en Buddisme, godsdienststelsels die op Java hebben plaatsgemaakt voor den Islam. Ze zijn erg bijgeloovig en doen aan geestklopperij en dergelijke boerenbedriegerij; of ze er zelf aan gelooven betwijfel ik, maar al was dat zoo, dan staan ze in dat opzicht niet lager dan menig Europeaan. Niet lang geleden reisde hier in de binnenlanden een Engelsche planten-

zoeker, laat eens zien, hoe heette hij ook weer, Wallace (1) meen ik, die geloofde er ook aan. Ik ben het geheel eens met D^r. Hennekaler, de redacteur van «*De Natuur*,» die 't warhoofden noemt.»

«Eergisteravond,» hernam de heer Campbell, «heb ik er eenige van hen bezig gezien op het erf van mijn vriend Tailor te Buitenzorg; maar drommels 't is waar ook, daar schiet me te binnen dat ik den sleutel van zijn kantoor waarin we het rijstblok gedeponeerd hebben, nog in mijn vestzak heb.»

«Geef mij die maar» sprak de Regent «de postkar naar Batavia vertrekt om 8 ure en morgenochtend heeft de heer Tailor zijn sleutel weer.»

«Oh, u bedoelt zeker die Sintrens, die hier van ochtend zijn aangekomen, de djaksa, (2) heeft er mij natuurlijk dadelijk kennis van gegeven; die snuiters moeten in het oog gehouden worden.»

«U acht ze toch zeker niet gevaarlijk voor de rust onder de bevolking?» vroeg de heer Campbell.

«Voor 't oogenblik niet, maar ze zoudeu gevaarlijk kunnen zijn als ze wilden; de bevolking ziet in hen wezens van een hoogere orde en het is dus de taak van het bestuur te waken, dat daarvan geen misbruik gemaakt wordt.»

(1) Alfred Russel Wallace, de groote natuurvorscher.

(2) Djaksa, inlandsch politie-hoofd.

«Dat beaam ik volkomen,» sprak de heer Campbell, «maar heeft het bestuur wel eens gepoogd, te weten te komen, door welke middelen zij die vreemde verschijnselen te voorschijn roepen.»

«Vreemde verschijnselen» zei de Resident in een lach schietende, «ik heb hun nog nimmer iets zien doen wat niet ieder Europeesch goochelaar hen zou nadoen, en het ligt natuurlijk niet op den weg van het gezag de middelen te bestudeeren waarvan rondreizende goochelaars gebruik maken.»

Dat was afdoend en de overste begreep dat het nutteloos zou zijn er verder op in te gaan. Bovendien keerden juist de dames in de Pendoppo terug nog vol van de kostbare en niet minder smaakvolle bruidsgeschenken die de Raden-ajoe haar had laten zien.

«Wat ik nog vragen wilde» sprak de Regent, zich tot mevrouw Van Dorenbroek richtende, krijgt u bij voortdoring, goede berichten van uw kinderen, uw beide pleegzonen bedoel ik, in Holland?» «Beiden zijn op reis naar Indië met het schip Kosmopoliet, kapitein Bouten en kunnen over een maand te Batavia aankomen; de oudste, zooals ik Frits gewoonlijk noem, ofschoon ze zooals u weet

tweelingen zijn, heeft een uitmuntend examen afgelegd en komt uit als genie-officier; maar uit de jongste, Karel, is helaas niet veel gegroeid, *wat* ik ook met hem geprobeerd heb,»

«Dan is er misschien in Holland door zijn onderwijzers, leeraren of wien u met zijn verdere opleiding belast hebt, van hem wat minder werk gemaakt dan van Frits» merkte de Resident op, «u waart altijd nogal tevreden over beiden, en ontvingt, toen ze nog te Batavia op school lagen steeds bevredigende rapporten zoowel omtrent hun gedrag als wegens hunne vorderingen.»

«Dat is zoo,» zei mevrouw Van Doreubroek, «en zoo ging het ook gedurende de eerste twee jaren die ze in Holland doorbrachten, maar terwijl Frits doorwerkte en zich regelmatig ontwikkelde begon zich van Karel meer en meer een rekere graad van lusteloosheid meester te maken die een noodlottigen invloed op zijn vorderingen gehad heeft. Mijn zwager Van Dorenbroek in Amsterdam bij wien ze thuis waren gevoelde en gevoelt nog voor hem niet minder sympathie dan voor zijn broer en noemt hem in zijn brieven steeds een goedhartigen jongen met een uitstekend karakter, maar helaas ten eenenmale ongeschikt voor intellectuelen arbeid van iets meer dan gewone beteekenis.»

«Dan moet het toch aan leiding gehaperd hebben,» meende de Resident, «als twee jongens, van goed gedrag, beiden met vrucht de lagere school doorloopen hebben en een van hen begint te broddelen dan moet het aan de leiding liggen, anders begrijp ik er niets van. Mijn oudste zoon is advocaat en de tweede komt denkelijk 't volgend jaar uit, als ambtenaar ter beschikking; ze hebben zoolang mogelijk hetzelfde onderwijs en dezelfde leiding genoten en dus zijn ook de resultaten ongeveer dezelfde geweest.»

«Dan hebt u meer vrucht van uw arbeid gehad dan ik,» hernam mevrouw Van Dorenbroek, «dat is al wat ik er van kan zeggen en ik zal mij maar troosten met de gedachte dat zelfs een meesterhand uit een keisteen geen diamant kan slijpen.»

«Ik kan mij bijna niet voorstellen dat u al zulke groote kinderen hebt» zei de heer Campbell, «waarlijk mevrouw, 't is niet mijn bedoeling u een compliment te maken, maar men zou 't u niet aanzien.»

«k Wil het wel gelooven» zei mevrouw Van Dorenbroek, hartelijk lachende en daarbij twee rijen parelwitte tanden vertoonende, die met het licht Indische tintje van haar vriendelijk gelaat een betooverend effect maakten, «'k wil het wel

gelooven, zij zijn ook maar veerïen jaar jonger dan ik en zoo vroeg ben ik niet in het huwelijksbootje gestapt; maar 't zijn mijn pleegkinderen, die mij man en ik tot ons genomen hebben toen zij vijf jaar oud zijnde hunne ouders verloren die door de destijds heerschende cholera werden weggerukt.»

«Een moeilijke en niet minder edele taak,» zei Van Hoogwegen, «die gij zoo vrijwillig en belangloos op u genomeu hebt.»

«Wie had in onze plaats anders kunnen handelen; hun vader was administrateur op een onzer landen, hunne moeder was mijn liefste vriendin en mijne voormalige onderwijzeres op de kostschool te Zeist; zij stierven acht dagen na elkander.»

«Allah loont den weldadige,» zei de Regent.

«Oh» hervatte mevrouw Van Dorenbroek, «ik acht mij reeds ruimschoots beloond, wat Frits aangaat door zijn tot nu toe voorspoedige carrière en wat Karel betreft, hem dank ik misschien het behoud van mijn leven.»

«Als 't niet onbescheiden is» sprak de heer Campbell, «wenschte ik daar nog wel iets meer van te hooren.»

«O gaarne; hoewel ik 't misschien reeds voor de honderste maal vertel. 't Zal ongeveer een jaar

na den dood hunner ouders zijn geweest, dat de dreumissen, toen zes jaar oud, in de nabijheid der badkamer aan het spelen waren met hun vliegers.

Terwijl ik de badkamer binnentrad begon Karel te huilen omdat zijn vliegertouw vasthaakte aan de dakgoot der bijgebouwen en verzocht mij dat even voor hem te willen lostrekken; ik antwoordde: «roep Sidin de tuinman maar, die zal 't wel voor je doen» en ging de badkamer in; ik trok mijn kabaija uit en wilde die aan den kapstok hangen, toen mijn oog viel op iets dat ineengefrommeld over een der pinnen hing en dat ik aanzag voor een vuile doek of zoo iets dat daar door de baboe of de kokkin was achtergelaten; eenigszins ontevreden daarover, wilde ik het er afnemen en naar buiten werpen. Daar zette Karel een keel op dat ik er van schrok, uitroepende: «Tante, gauw tante!» In een wip, had ik mijn kabaya die ik nog in de hand hield weer aantrokken en snelde de badkamer uit om te zien wat hem scheelde. Zijn vliegertouw was gebroken en 't ongeluk dus nog al zoo groot niet en ik beknorde hem over zijn gedwing. Maar toen ik wederom de badkamer binnentrad ging me een koude rilling over 't lijf; het bleek namelijk op dat oogenblik, dat de vuile doek op den

kapstok een *oelar walang* (1) was, die, ontwaakt door het herhaalde openen en sluiten der deur, zich oprichtte, siste en zich langs de onder den kapstok geplaatste stoel omlaag liet glijden, waarschijnlijk om de deur waarin ik stond, te bereiken. Met schrik trad ik terug, sloot onmiddellijk de deur en snelde, Karel met mij meesleurende, den tuin in. De tuinman hoorende wat er gaande was begaf zich met den staljongen, elk van een stevigen rottan voorzien, naar de badkamer en maakte het ondiep af.

«En dus» sprak de Resident lachende, «was het Kareltje die onwillekeurig het onheil afwendde.»

«Ja Resident» zei mevrouw Van Dorenbroek hartelijk meelachende, »u hebt meer verlichte denkbeelden maar wij, op de landerijen, zijn alle een beetje bijgeloovig en wat meer zegt ik schaam er mij volstrekt niet over.»

Een goedkeurend, doch nauw merkbaar glimlachje zweefde om de lippen van den ouden Regent, die eveneens minder verlichte denkbeelden koesterde.

De Resident gaf zijn koetsier die met het rijtuig op de aloon-aloon wachtte een wenk, het

(1) *Oelar walang*, een der meest vergiftige slangen in Indië.

rijtuig reed voor en hij en zijne dames namen afscheid van den Regent, de Raden-ajoe en hunne gasten. De Resident had nog «stukken af te doen» en moest daarom zijn bezoek bekorten.

De Regent, mevrouw Campbell een arm biedende verzocht de overigen hem naar de eetzaal te willen volgen waar een keurig diner hen wachtte.

Het ongewone uur van dineeren, half zeven, dus in Indië, na zons-ondergang, was voor de gasten, die na het ontbijt te Tjiandjoer weinig meer gebruikt hadden dan de manisans ¹⁾ die hun bij hun aankomst waren aangeboden, geen beletsel om zich de heerlijke gerechten ter dege te laten smaken. Reeds was het dessert rondgediend en bijna geëindigd toen een bediende den heeren Campbell en Van Hoogwegen een telegram bracht, daar juist van Batavia ontvangen.

Mevrouw Campbell verbleekte terwijl Nelly en Florence haar vader en Van Hoogwegen beurtelings uitvorschend aankeken; dan, het gelaat der officieren verried geenerlei aandoening.

«Nu dat is een koopje» ⁽²⁾ sprak de overste schamper glimlachende; «ik geloof dat er te Batavia en Meester Cornelis een groote overplaatsing

⁽¹⁾ Manisans, confituren.

⁽²⁾ Een koopje is in Indië de gewone benaming voor iets dat tegenvalt.

op til of dat een of ander vorstelijk persoon aangekomen is, voor wien groote revue of manoeuvres moeten gehouden worden; althans wij worden verzocht om uiterlijk overmorgen avond terug te zijn.»

Mevrouw Campbell slaakte een zucht van verlichting en de jonge dames schoten onwillekeurig in een lach over het plotseling in rook verdwijnen van de gedroomde festiviteiten bij den Regent van Bandung.

De Raden-ajoe verwonderde het dat de meisjes deze treurige tijding zoo welgemoed konden opnemen; haar stonden de tranen in de oogen; was dat een behandeling die de Generaal of misschien wel de Gouverneur-Generaal hunne vrienden aandeed; als er oorlog was, zou 't nog wat zijn, maar voor een parade; eens toen ze te Batavia was en naar de parade zou gaan kijken, was die eenvoudig afgezegd omdat 't regende; en nu den Overste en den Kapitein zoo maar in eens terug te laten komen voor een parade; «Toewan besar korang adjar.» ⁽¹⁾

Met het oog op de vermoeyenis van de reis en die welke hun den volgenden dag wederom wachtte gingen de dames vroeg ter rust; de

⁽¹⁾ Korang adjar, onbeschaamd, onbeschoft.

heeren wenschten intusschen onder het rooken hunner manila's nog wat in de pendoppo te vertoeven ook om met den Regent de maatregelen te bespreken voor de afreis die voorloopig op den volgenden ochtend zes ure werd vastgesteld.

Daar gekomen deelde de Overste zijn gastheer mede wat hij voor de dames verzwegen had namelijk, dat de regeering besloten had tot den oorlog met Atjeh en dat hij en Van Hoogwegen wellicht deel zouden moeten nemen aan de expeditie derwaarts; zeker was dit nog wel niet, althans het telegram maakte er geen melding van, maar zelfs indien ze daartoe niet aan de beurt mochten blijken werd hunne aanwezigheid te Batavia niet minder dringend gevorderd bij de mobilisatie der expeditieonnaire korpsen.

«Het doet mij innig leed, mijn oude vriend,» sprak de Regent zichtbaar bewogen, «dat wij ons zoo kort in uw bijzijn mogen verheugen. Allah zij dank, dat ik u en de uwen nog eens heb mogen weerzien zij het misschien in dit leven voor de laatste maal; doch wat u ook boven het hoofd hange, deel dit ook uw vrouw en kinderen mede, zij kunnen op mij rekenen en zij zullen er mij niet aan behoeven te herinneren dat ik eens, assisten-wedana zijnde en op jacht van een rots-

blok in den snel vlietenden Tji-Taroem gestort met den dood worstelende, gered ben geworden door luitenant Campbell. Dat we elkaar eenmaal zullen weerzien in een gelukkiger levens-sfeer weet gij even zeker als ik, al werden al de korans en bijbels van den aardbol verbrand.»

«Een krachtigen handdruk was al het antwoord dat de Overste zijn bruinen vriend geven kon, maar het zei genoeg; 't was een indrukwekkend oogenblik, de beide mannen, over wier hoofd zoo menige storm was heen gegaan, hand in hand elkaar in de oogen starende alsof het verledene, het tesamen doorleefde als een cyclorama aan hun blik voorbij zweefde en in de onwrikbare overtuiging dat dat verleden en het tegenwoordige slechts de eerste stappen zijn op den eindeloozen levensweg waarop zij reeds het stadium bereikt hadden, waar alle verdeeldheid brengende benamingen als christen, mohammedaan, buddist en anderen uit het levensboek worden weggewischt om plaats te maken voor dien van: broeders of zusters, kinderen van dezelfde ouders.

«Blijf nog wat zitten en laat ons een glas wijn drinken,» sprak de Regent, «'t is reeds lang geleden sinds ik het genoeg had u onder mijn dak te zien en wie weet hoe lang 't weer duren

zal voor ik mij daarin weer zal mogen verheugen. Steek nog eens op meneer Van Hoogwegen. Ja kapitein» vervolgde hij, «de vriendschap tusschen den Overste en mij is van ouden datum en 't gaat met vriendschap als met wijn, hoe ouder hoe beter. Toen we elkaar pas leerden kennen waren we beiden jong en zorgeloos, beiden vol illusies; onze karakters hadden nog wel meer punten van overeenkomst; maar op één punt verschilden we als wit en zwart; hij volslagen materialist, zonder eenige notie van een voortleven in de voor ons nog onzichtbare wereld, noch van een Opperwezen, Schepper en Onderhouder van alles wat is; dood is dood, dead man tells no tale,⁽¹⁾ en kracht-en-stof zijn allen uitdrukkingen die mij later wanneer ik ze uit den mond van anderen hoorde steeds herinnerden aan mijn vriend Campbell; ook hij had er mee geschermd. Ik daarentegen was opgegroeid onder mijn ras en landgenooten en mij kleefde al het bijgeloof aan dat nog heden onder hen zoo welig tiert. Het onderwijs op de scholen te Batavia en de lessen van mijn Hollandschen gouverneur hadden daarin weinig of geen verandering gebracht. Het eenige wat die hadden uitgewerkt was, dat ik er

(1) Dead man tells no tale, de dooden klappen niet.

mij in tegenwoordigheid van Europeanen over schaamde als het mij soms niet geheel en al gelukte, mij als «verlicht» voor te doen. Al de spookgeschiedenissen die ik van mijn moeder en hare bedienden gehoord had, van Pontianaks, Gonderoeoehs enz waren voor mij heilige waarheid. Is er grooter contrast denkbaar? En toch had op hem het ongelooft en op mij het bijgeloof ongeveer dezelfde uitwerking gehad. Tot op den tijd toen ik Campbell leerde kennen was een materialist in mijn oog, kortom een slecht mensch, en voor hem was een geloovige of een bijgeloovige, wat voor hem woorden van eenerlei beteekenis waren, een huichelaar en dus iemand waar men niet te voorzichtig mee kon wezen.

Wie onzer had kunnen vermoeden dat de kloof die, niettegenstaande onze vriendschap tusschen ons bleef gapen, zoo spoedig zoo volkomen zou gedempt worden.

Door zijne werkzaamheden bij de terrein-opname waarmede hij belast was, was hij meermalen genoodzaakt den nacht, zoal niet onder blooten hemel, dan toch in een of andere armzalige hut door te brengen wier bewoners hem geen andere diensten konden bewijzen dan het koken van de rijst en andere levensmiddelen die hij en zijn

mannen zelf hadden medegebracht. Ik liet hem dikwijls door mijn heerendienstplichtigen uren ver, hoog noodige geriefelijkheden en versnaperingen brengen. Eens op een avond werd hij in een tandoe, door zijn mannen gedragen, bij mij binnengebracht; zij deelden mij mede dat de luitenant van een der hellingen van den Salak was uitgeleden en daarbij zijn knie bezeerd had, die geweldig gezwollen was. Hij had er een natten zakdoek om gebonden en zijn werk voortgezet, doch in den loop van den dag was de pijn toenomen en eindelijk was er koorts bijgekomen en waren zij er met zijn toestemming toe overgegaan hem naar mijne woning te vervoeren. Bij zijn aankomst lag hij in een hevige koorts die echter nadat hij te bed gelegd was weldra afnam. Gelukkig was ik in het bezit van een kleine ijs-machine die wel is waar geen ijs doch wel ijskoud water leverde, met behulp waarvan de knie nat gehouden werd en binnen een dag of vier volkomen genezen was. Ook de koorts bleef weg dank zij de rust die de lijder genoot en de quinine-pillen die ik bij den dokter te Tjiandjoer had laten halen. Binnen acht dagen was hij hersteld en besloten den volgenden dag wederom het gebergte in te gaan en zijn werkzaamheden

te hervatten. Het was den laatsten avond voor zijn vertrek en wij zaten tegenover elkaar aan een zelfde tafel in de voorgalerij mijner woning, hij bezig een brief te schrijven aan zijn chef te Batavia om kennis te geven van zijn herstel en van de door het ongeval veroorzaakte vertraging in de terreinopname; ik de politierol voor den volgenden dag inziende. Campbell die zijn missive geëindigd had zat, nog met de pas in de inkt gedoopte pen in de hand die op een schoon vel papier rustte en dacht er over na, zooals hij mij later mededeelde, hoe hij mij de verleende hulp en de betoonde vriendschap vergelden zou. Op eens gevoelde hij in den rechter arm een siddering en begon zijn hand zonder dat hij de kracht had het te beletten, met de pen krullen te trekken op het papier en schreef vervolgens: «binnen een maand zal hij u meer te danken hebben dan gij hem.» Op hetzelfde oogenblik kwam het mij voor alsof mijn vriend door een wolk omgeven werd of liever alsof zich een wolk tusschen ons bevond; in hooger gelegen streken had ik meermalen gezien dat laag bij den grond drijvende wolken door openstaande huizen zweefden; in zooverre had het verschijnsel dan ook niets vreemds voor mij, maar door de wolk

heen zag ik dat mijn vriend, hoewel mij vlak in het gezicht sturende, voortging met schrijven. Op eens was de wolk verdwenen en bekeek Campbell, als uit een droom ontwakende, wat zijn hand geschreven had en mij het papier toeschuivende zeide hij: «begrijpt gij daar iets van? 't is het antwoord op een vraag die mij een oogenblik te voren in de gedachten gekomen was; 't schrift lijkt sprekend op dat van mijn overleden vader, gij hebt gezien, vermeen ik, dat ik het schreef, maar ik verzeker u, dat wat ik ook deed om mijn hand stil te houden, het mocht mij niet gelukken de hand schreef voort zonder dat ik vermoeden kon wat er geschreven werd; immers ik keek naar u?»

Ik antwoordde: «wat ik er van denk, zult gij toch niet gelooven,»

«Zonderling,» zei Campbell, «ik heb 't toch zelf gedaan, ofschoon ik er mij tegen meende te verzetten,»

«En hoe verklaart ge de treffende overeenkomst met het schrift van uw vader?»

«Raadselachtig, ik begrijp er niets van,» zeide hij, en wij stapten van het onderwerp af.

Juist dertig dagen daarna redde hij mij uit de Tji Taroem, waarbij ik nog te vermelden heb,

eat ik, die anders als de meesten mijner landgenooten, zwemmen kan kan als een rat, door den val van de rots het bewustzijn verloren had en dus geen hand kon uitslaan en dat mijn vriend die *niet* zwemmen kon en toevallig zich met zijn opnemings-brigade in de nabijheid ophield wel van een zijner mannen vernam dat er *iemand*, maar niet *wie* in de rivier gevallen was. Hij had zich daarop onmiddellijk het eene einde van het meetkoord om het lijf gebonden, het andere eind aan een opnemer toegeworpen en zich te water begeven juist aan een kromming van den stroom waar het hem gelukte mij te grijpen, waarna wij door den man die het koord hield aan land werden getrokken.

Eerst toen bemerkte hij wien hij gered had.»

Van Hoogwegen had beurtelings den Regent en den Overste aanstarende met oprechte belangstelling toegeluisterd.

De Regent vervolgde: «dat was de eerste knak die zijn ongeloof kreeg en tesamen begonnen we een onderzoek waarvan het resultaat was, dat ik heel wat bijgeloof heb moeten opgeven en mijn vriend Campbell voor goed van zijn materialisme genezen werd.»

De heer Campbell voor wien natuurlijk niets

nieuws in het verhaal was voorgekomen klopte lachende den Regent op den schouder zeggende: «tot mijn genoegen bemerk ik dat onder onze grijze haren een nog frisch geheugen woont; uw verslag was accuraat als een proces-verbaal.»

«Als het niet indiscreet is,» zei Van Hoogwegen, «wenschte ik nog wel iets te vernemen omtrent de resultaten van het onderzoek door u bedoeld.»

«Dat onderzoek,» antwoordde de Regent strekte zich uit over een tijdsverloop van drie jaren, waarbij zelfs mijn javaansch geduld op een harden proef werd gesteld; maar het zou te laat worden als ik er nu nog meer van vertelde; bovendien zal mijn, — ik mag zeker wel zeggen ons beider vriend Campbell u daarvan wel eens op de hoogte brengen.»

«Daar zullen we,» sprak de Overste «ook nog wel eens tijd en gelegenheid toe vinden; wat dunkt u zouden we niet wat rust gaan nemen?»

Hiertoe werd besloten; de reiswagen was door de zorg van den Regent, besteld geworden en de gasten betrokken de voor hen in gereedheid gebrachte logeerkamers.

XIII.

Een misverstand.

Het rijtuig stond gereed voor de afreis, de reizigers hadden plaats genomen, de bagage was vastgesjord, een kort doch hartelijk afscheid werd genomen en reeds zou de koetsier de zweep over het vierspan leggen toen de victoria van den Resident het erf opkwam.

«Zoo vroeg? Wat mag er aan de hand zijn?» sprak de Regent.

Gelukkig was er niets aan de hand. Het was mevrouw van Dorenbroek die den vorigen avond, het plotseling terugroepen der beide officieren vernomen had en die, haar leedwezen daarover betuigende, allen nog even vaarwel kwam zeggen.

De Raden-ajoe vroeg intusschen of er nog een klein plaatsje in den reiswagen over was voor een pakje waarin zich, zooals zij zeide, een paar souvenir-tjes voor de dames bevonden; »djahoe deri mata, dekat hati», (1) zeide ze zacht tot mevrouw Campbell.

(1) Djahoe deri mata, dekat hati, uit het oog maar niet uit het hart.

Nog eenige handdrukken werden gewisseld en de thuisreis werd aangevangen.

Besloten was, dien dag de reis tot Buitenzorg voort te zetten; de Regent had op zich genomen den heer Tailor per draad bericht te zenden dat hij zijne vrienden in den loop van den namiddag omsteeks vier ure nogmaals ten zijnent zou zien.

De reis was zeer voorspoedig; geen ander oponthoud, dan het verwisselen der paarden aan de opvolgende poststations werd ondervonden en omstreeks elf uur werd Tjiandjoer bereikt; bij aankomst aan het poststation aldaar, dat niet ver van het «*Hôtel Tjiandjoer*» gelegen was, stond «het militaire hart» van den hotelhouder die juist even van het bureau van den assistent-resident naar huis gegaan was, op het punt nogmaals «open te gaan» maar bespeurende dat niet aan het «hotel» zou worden afgestapt, bleef het gesloten als de poorten der Bastille.

Op aanraden van den Regent werd nu niet de weg over den Poentjak doch die over Tjitjoer-oeg en Soekaboemi gevolgd die om den Salak en den Pangerango heengaande regelmatig tot aan Buitenzorg afhelt en daardoor oneindig minder vermoeiend is.

Om half vijf rolde de reiswagen het voorplein op van het landhuis Djagaraga.

De landheer, mevrouw Tailor en Cecil stonden de gasten reeds voor het huis op te wachten. De heer Tailor was mevrouw Campbell en Cecil Nelly behulpzaam bij het uitstijgen, de zorg voor Florence aan Van Hoogwegen overlatende.

«Wel Campbell» zei de heer Tailor na allen hartelijk verwelkomd te hebben, «ofschoon we ons verheugen jelui weer in ons midden te zien, deed het mij leed te vernemen dat je verlof en dat van mijnheer Van Hoogwegen op zoo'n brusque wijze is ingetrokken; er moet natuurlijk wel gegronde reden voor zijn; zou er weer werk aan den winkel zijn?»

«Daarover straks maar», haastte mevrouw Tailor zich, het onderwerp af te breken, «laat ze zich eerst wat gemakkelijk maken en dan zoo gauw mogelijk aan tafel; alles is gereed.»

Die raad werd opgevolgd; aan een frisch bad gevoelde ieder, na een reis van ruim tien uren, niet weinig behoefte.

Na afloop van het diner, wederom in de voor-galerij bijeenzittende vroeg de heer Tailor nogmaals: «maar wat is toch de aanleiding tot uw beider plotselinge oproeping.»

«Nu, ik zal er dan maar voor uitkomen,» antwoordde de Overste, «Van Hoogwegen en ik zullen er wellicht niet aan deelnemen, maar er gaat een expeditie naar Atjeh en er valt dus te Batavia, ook voor hen die niet meegaan heel te beredderen.»

«Oorlog dus,» sprak Mevrouw Campbell, «en gisteravond zeidet ge dat 't wel zou zijn om parade te maken en bij de ontvangst tegenwoordig te zijn van een of ander vorstelijk persoon.»

«Ja lieve» hervatte de heer Campbell, «en dat zult ge mij wel willen vergeven, want had ik dadelijk de volle waarheid gezegd dan hadt gij den geheelen nacht geen oog toe gedaan, wat u, in verband met de reis van heden zeker kwaad zou gedaan hebben.

Mevrouw Campbell scheen met deze oplossing maar matig tevreden of was het wellicht vrees dat de waarheid morgen nog aanvulling zou behoeven.

Peinzend staarde zij voor zich uit en hare vriendelijke oogen dreigden vochtig te worden, doch op dat oogenblik diende de bediende den opzichter aan; de opzichter «die een boek had over hypnotisme» en die zich herhaaldelijk geïnfor-

meerd had of de heer Campbell nog niet terug was dan of de door hem naar Bandong mede genomen sleutel soms per post teruggezonden was.

«Kom binnen Kras» sprak de heer Taylor, «de familie is terug en ik denk de sleutel ook; neen,» ging hij voort zich tot den Overste wendende, «verontschuldiging is niet noodig; mijn vrouw en ik hadden U den ochtend van uw vertrek nog zooveel te vertellen en te vragen dat niemand onzer er aan gedacht zou hebben al had ge 'm in uw knoopsgat gedragen,» en den sleutel dien de heer Campbell hem toereikte, aannemende, gaf hij dien aan den opzichter, zeggende: «daar Kras ga je maar zelf overtuigen; voor ons is 't niet noodig, maar pas op, dat 't blok je niet weer hypnotiseert.»

De opzichter nam den sleutel en begaf zich naar het kantoor waarvan de deur in de voor-galerij uitkwam. Ongeveer tien minuten daarna keerde hij terug.

«En,» vroeg de heer Taylor, «was het gespleten of niet?»

«Gespleten is het,» antwoordde de opzichter, blijkbaar met tegenzin bekennende.

«Dan zult ge nu toch wel overtuigd zijn.»

«Dat 't gespleten is, zeker» antwoordde de

scepticus, «maar weet u wel zeker of 't niet al gespleten was, vóór het kunststuk vertoond werd?»

«Neen» zei de heer Taylor, «daarvan ben ik niet zeker, en daaromtrent verlang ik geen zekerheid, omdat het al of niet gespleten zijn van het blok, hetzij vóór hetzij na de vertooning, van niet den minsten invloed is op hetgeen we allen gezien hebben.»

«U neemt 't mij immers niet kwalijk; is 't wel meneer?» vroeg de opzichter deemoedig.

«Volstrekt niet Kras,» sprak de heer Taylor, «je kunt het immers niet helpen dat je niet bijgeloovig ben.»

Of de heer Kras, den steek voelde is niet zeker, doch hij dankte zijn chef voor de genomen moeite en nam afscheid.

«Nu kan ik toch mijn nieuwsgierigheid niet langer bedwingen» zei Florence, «en zou ik graag de souvenirs eens even zien die de Raden-ajoe ons gegeven heeft.»

«Ook ik was onderweg al verlangend het pakje te openen, maar 't was met de andere bundeltjes zoover onder de zitplaatsen wéggeborgen dat 't heel wat moeite zou gekost hebben er bij te komen. Wacht, ik ga 't even halen.» Dit zeggende verwijderde Nelly zich en was weldra terug

met het bewuste pak, dat haar, zooals ze verklaarde, erg zwaar voorkwam.

Een kreet van bewondering en opgetogenheid ontsnapte de dames bij het zien van den inhoud, drie zijden met goud doorweven sarongs ongevenaard in kleurenmengeling en fijnheid van bewerking. Mevrouw Taylor verklaarde de wedergade dier kunstproducten nimmer te hebben gezien; meermalen had ze gehoord van de bedrevenheid der Raden-ajoe van Bandong in het vervaardigen van kostbare sarongs en slendangs, maar dit overtrof alles wat haar van dien aard ooit onder de oogen was gekomen.

Doch de zwaarte van het pakket was niet veroorzaakt door de zijden kleedingstukken; in stevig papier gewikkeld kwamen nog te voorschijn twee keurige, geheel verzilverde, van ivoeren kolven voorziene revolvers. Deze zoowel als de sarongs waren onderling volkomen gelijk, zoodat de verdeling uiterst gemakkelijk viel.

Nog sprekende over de hartelijke ontvangst, bij den Regent van Bandong ondervonden, kwam het gesprek natuurlijk ook op de familie van den Resident en op mevrouw van Dorenbroek met wie ze daar kennis gemaakt hadden, Met laatstbedoelde dame waren allen blijkbaar zeer ingenomen.

«Geen wonder:» zei de heer Tailor, »het is een voortreffelijke vrouw, met onwaardeerbare gaven naar verstand en hart, de bevolking in den omtrek dweept met haar; overal waar hulp noodig is of waar geleden wordt verschijnt zij als een reddende engel; en hare ruime middelen stellen haar in staat veel te doen, wat anders, hoe weldadig zij ook zij, ongedaan zou moeten blijven.»

«'t Bevreemdt me» sprak de overste, »dat ze zoolang weduwe blijft, ik hoorde van den Regent dat haar man reeds zes jaar dood is; aan candidaten zal het, dunkt me, niet ontbreken.»

«Natuurlijk niet,» zei mevrouw Tailor, «maar ze verzekerde mij eens ernstig dat, als ze ooit weer zou besluiten in het huwelijk te treden het niet zou zijn vóór dat haare beide pleegkinderen hunne bestemming zouden hebben bereikt.»

«Juist wat zich van haar liet verwachten,» merkte de heer Tailor op, »aan candidaten voor de hand der mooie rijke weduwe geen gebrek; ze is zelfs voor menig van Batavia komend toerist de hoofdaanleiding tot zijn bezoek aan de omstreken van Tjiandjoer. Een zekere heer Kink, doctor in de letteren en redacteur van de Bataviaansche Avondpost behoorde nog kort geleden tot haar vurigste vereerders, maar laat Cecil

dat maar eens vertellen die weet meer van 't geval; hij is er bij geweest.»

«Ja, toe vertel u ons dat eens» zei Nelly tot Cecil.

«O,» zei deze, «U bedoelt dat geval met Kink; Kinkel noemen ze hem hier sedert, onder de jongelui. Nu dat verhaal is niet lang. Een maand of zes geleden gaf de Wedana van Tji-beber een fuif in zijn woning te Tjiandjoer waarop onder anderen verschenen de heer en mevrouw Hommes en tal van anderen; onder de overige gasten behoorde ook de ingenieur bij den aanleg der spoorwegen Van Doorn, die door zijne werkzaamheden daartoe gedwongen, acht palen van Tjiandjoer woont en dus daar slechts nu en dan komt, zoodat hij er slechts weinig bekenden heeft. Hij bracht zijn vriend Kink mede die voor een paar dagen bij hem logeerde. 't Was een zeer geanimeerde partij bij den Wedana; zijn huis was dan ook shop-vol. Ook mevrouw Van Dorenbroek was gekomen en zat juist te praten met mevrouw Hommes, toen de Wedana op de beide dames toetraden verzocht, haar den heer Kink te mogen voorstellen. Of de Wedana zich vergist heeft, wat zeer wel mogelijk is, want 't hoofd liep hem om van de drukte, dan wel of Kink hem verkeerd verstond, is niet uitgemaakt kunnen worden,

maar de heer Kink maakte den geheelen avond bijzonder veel werk van mevrouw Hommes die hij nu en dan mevrouw van Dorenbroek noemde. Deze liet zich de promotie heel leuk welgevallen en wist gelegenheid te vinden dit ongemerkt aan mevrouw Van Dorenbroek mede te deelen, die besloot zich dan ook maar den geheelen avond met den naam van «mevrouw Hommes» tevreden te stellen, wijl de heer Kink haar zoo geliefde te noemen.

De heer Kink moet in den loop van den avond, aan het einde van een galop infernal met de logementhoudster, aan deze weinig minder dan een formeele liefdesverklaring gedaan hebben; de heer Hommes die «nog stukken had af te doen» had zich slechts kort in de nabijheid van zijn eechtgenootte opgehouden en was naar huis gegaan belovende haar voor den afloop van de partij te zullen komen afhalen.

Kink gaf haar zijn afkeer te kennen van Hollandsche dames, die, zoo beweerde hij, allen, misschien op een enkele uitzondering na, wufte mode-zieke wezens waren, kwaadsprekende blauwkousen en zoo meer; hij was daarom besloten zich uit de Indische dames een levensgezellin te kiezen, geen Bataviaansche natuurlijk

want die maakten er zich een *fort* van de Europeesche ook in hare gebreken na te apen. Neen liefst een eenvoudig natuurkind uit de binnenlanden, zooals zij.

Ook presenteerde hij haar zijn vriend Van Doorn, maar wat zich bij die gelegenheid voor deed weet ik niet juist; genoeg het moet een kluchtige scène geweest zijn. Niettemin verzocht hij verlof haar den volgenden dag een bezoek te mogen brengen dat gereedelijk werd toegestaan.

Wat er bij het bezoek, dat hij des anderen daags op haar landgoed aan de ware mevrouw Van Dorenbroek bracht, is voorgevallen weet ik niet, maar hij moet er woedend vandaan gekomen zijn, bewerende dat dat domme bruine volk sluer was dan hij ooit gedacht had.

«En» vroeg Nelly, «weet hij nu welke van beiden mevrouw Van Dorenbroek is en welke mevrouw Hommes?»

«Daar ben ik niet zeker van; hij moet er niet over te spreken zijn.»

«Hij heeft wat hij verdiend heeft» zei mevrouw Campbell ernstig, terwijl Nelly en Florence beurtelings het uitschaterden bij de gedachte aan de rol die mevrouw Hommes gespeeld had.

Evenals den vorigen avond begaven de dames,

vermoeid van de reis, zich vroegtijdig ter rust, welk voorbeeld weldra door de heeren gevolgd werd.

Nelly en Florence, die den slaap nog maar niet dadelijk konden vatten keuvelden nog eenigen tijd over het malle figuur dat de heer Kink gemaakt had, en over zijn gemaakte afkeer van Indische dames die hij tijdens het thé-dansant in Concordia had voorgewend en Nelly verklaarde, onder voorwaarde dat Florence het voor zich zou houden, dat zij Cecil de gezelligste en meest sympathieke persoonlijkheid vond die zij gedurende de reis ontmoet had.

XIV.

Jacht op fortuin.

Den volgenden ochtend werd de reis naar Batavia voortgezet, doch niet dan nadat de heer Campbell zijn ouden vriend en diens echtgenoot beloofd had, dat in geval hij aan den oorlog tegen Atjeh moest deelnemen, zijn vrouw en dochters op Djagaraga zijne terugkomst zouden komen afwachten.

Beide heeren nogmaals de hand drukkende had de gastheer afscheid genomen zeggende:

«En nu kameraden, als 't er soms weer oplos

mocht gaan, God behoede U; raad heb ik u niet te geven, ik weet dat gij uw plicht zult doen. Tot weerziens!»

Bergafwaarts gaande duurde de reis niet langer dan drie uren. Te Batavia, vooral in de kampe-menten heerschte een buitengewone drukte; ordonnances te voet en te paard snelden van het Militair Departement naar den Legercom-mandant en andere militaire en civiele authori-teiten en terug.

In het kleeding- en oorlogsmagazijn, in het artilleriepark was het een en al bedrijvigheid.

Onder de troepen heerschte vroolijke opge-wondenheid; alles werd in gereedheid gebracht voor de aanstaande expeditie tegen Atjeh.

Bij hunne thuiskomst vernamen de heeren Campbell en Van Hoogwegen dat zij bestemd waren, aan de krijgsoperatiën deel te nemen.

In het gezin van den Overste heerschte als een gevolg daarvan, een allesbehalve opgewekte stemming, wel hadden mevrouw Campbell en hare dochters de handen vol met het in orde brengen, gereed leggen en inpakken van al dat-gene wat de Overste alzoo gedurende de reis en den veldtocht zou kunnen noodig hebben, doch het levendige gesprek, de voortdurende

gedachtenwisseling die anders gewoonlijk de bedrijvigheid van de dames die tot een zelfde doel meêwerken, vergezelt, ontbrak ten eenenmale en toen dan ook eenige licht te pas komende medicijnen en verbandmiddelen aan de de beurt kwamen, gaf zich het overkropte gemoed van moeder en dochters in een stroom van tranen lucht.

Wat zou de toekomst brengen; wat verborgen die wolken die zich dreigend boven haar hoofd samenpakten. Zij, de moeder wist het dat haar echtvriend, anders de goedheid zelve, wanneer zijn plicht hem riep, zijn leven als niets tellende steeds daar was waar het gevaar het dreigendst was; zij wist dat hij zich nogmaals zou onderscheiden, dat hij zijne officieren en soldaten ter overwinning zou voeren, daar waar die onmogelijk mocht schijnen, maar zij wist ook dat oorlogsgeesel geen echtgenoot of vader spaart; om niet te spreken van de doodelijke ziekten, dien somberen nasleep van elken krijg.

«Hola,» sprak de Overste, de kamer binnentredende, «voor vandaag genoeg gepakt, we hebben er nog tijd genoeg voor; ik verneem daar juist, dat 't nog wel een veertien dagen zal aalloopen voor we embarkeeren. En niet bedroefd

zijn hoor! 't Zal niet veel om 't lijf hebben, binnen een maand zijn we terug; de troep die gereed gemaakt wordt is verbazend sterk en de Atjehers zullen wel gauw bakzeil halen.» En na zijn vrouw en dochters beurtelings omhelsd te hebben vervolgde hij: «kom laat ons een glas port drinken op den goeden afloop, ons aller gezondheid en een spoedige terugkomst.»

Daartoe werd besloten; als de Overste in den kring zijner huisgenooten was, had droefheid geen toegang. Het inpakken werd gestaakt en uitgesteld tot den volgenden dag.

In den vooravond bracht de mail brieven uit Holland en daaronder een van Elise Van Hoogwegen aan mevrouw Campbell. Na dien gelezen te hebben reikte zij hem met het daarbijgevoegde portret aan haar man toe. Met onafgebroken aandacht doorliep de heer Campbell den langen dicht ineengeschreven brief en beschouwde vervolgens het portret. Meer en meer betrok zijn gelaat; eindelijk mompelde hij, nauwelijks verstaanbaar: «stakkert, gelukkig dat 't geleden is.»

De beide meisjes wisselden meermalen een veelbetekenden blik doch waagden het niet hun vader in zijne overpeinzing te storen.

«'t Is toch maar beter dat ze 't weten» zei de

heer Campbell, zijn vrouw aanzierende, «wat menschenkennis zal hun niet schaden. Lees dien brief maar eens voor en sla maar over wat overbodig is.» Met een oog knippende gaf hij den brief en het portret terug.

Mevrouw Campbell las.

Lieve vriendin.

Uw antwoord op mijn vorigen heb ik ontvangen, ondermeer, bevattende uw verzoek om nadere inlichtingen vooral wat aangaat de indenditeit van hem die de oorzaak was van al het lijden der diep ongelukkige Marie.

Acht dagen geleden overleed zij; ik stond aan haar sterfbed en ving hare laatste woorden op: «vergeving . . . ik vergeef hem . . .»

Kalm en berustend was haar heengaan; ik gevoelde mij diep geschokt en toch zoo te sterven is geen sterven, het is inslapen om te ontwaken in een wereld waar voor bedrog, voorzonde geen plaats is.

Het gewichtigste uit haar levensgeschiedenis, die ze mij zelf verhaald heeft, laat ik hier volgen.

Zij was het eenige kind van arme, doch eerlijke ouders; haar vader geëmployeerde bij de

gemeente-werken in de academiestad U. trachtte, daarin geholpen door zijn vrouw en zijn dochter, het sobere inkomen eenigzins te stijven, door het verhuren en onderhouden van gemeubileerde kamers.

Voor hare opvoeding hadden hare ouders gedaan wat hunne schrale middelen gedoogden. Kort na het intreden van haar negentiende jaar legde zij, en met goed gevolg, haar examen af als hulponderwijzeres. Omstreeks dien tijd waren hunne bovenkamers betrokken geworden door een student in de letteren, Johan Kink genaamd een jongmensch van goed uiterlijk en aangename manieren, ijverig studeerende, maar bij al dat goede en hoezeer hij het trachtte te verbergen, hooghartig en gierig. De beide laatste minder lofw aardige eigenschappen werden echter door hare ouders zooveel mogelijk vergoelijkt; haar vader beweerde dat het een zoon van deftige ouders niet kwalijk te nemen was, als hij een gepast gevoel van eigenwaarde toonde en hare moeder vond zijn gierigheid of zuinigheid zooals zij ze noemde, eer een deugd dan een ondeugd, die hem gunstig onderscheidde van zijn mede-studenten.

Voor Marie was hij steeds voorkomend,

Ware het daarbij maar gebleven.

Op zekeren dag was haar vader thuis gekomen met het heugelijk bericht dat zijn oudere en eenige broeder mede te U. wonende, tijding uit Amerika ontvangen had van het overlijden van hun oom die zijn vermogen bedragende ruim veertig duizend dollars aan de beide broeders had nagelaten.

Den brief, die dit blijde nieuws behelsde en die natuurlijk in het engelsch geschreven was had hij medegebracht, voornemens den heer Kink te verzoeken dien voor hem in het hollandsch te vertalen en een antwoord daarop in het engelsch te willen schrijven.

De heer Kink werd daartoe onmiddellijk bereid bevonden en eerst toen het te laat was, herinnerde Marie zich dat juist van dien dag af aan zijn hooghartigheid, althans tegenover haar en hare ouders, had plaats gemaakt voor eene aller innemendste bescheidenheid. Geheel belangeloos en met de meeste bereidwilligheid was hij haar vader behulpzaam geweest in het opmaken en verzenden der vereischte bescheiden, zoodat zij zoowel als hare ouders zich ten zeerste aan hem verplicht achtten.

Verder had hij haar vader, eenmaal in het bezit der erfenis, den weg gewezen, hoe hij het

geld op de meest winstgevende wijze kon beleggen.

Intusschen waren zijne attentien ook voor haar verdubbeld. De cadeaux op haar verjaardag en bij gelegenheid van het Sint Nicolaas en de eerste lentebloemen die hij voor haar thuisbracht getuigden eer voor zijn gulheid dan van gierigheid. Kortom zij gevoelde dat ze hem vroeger verkeerd geheel verkeerd beoordeeld had en eindelijk, eindelijk had zij hem lief gekregen en niet geweigerd toen hij aanzoek deed om haar hand.

Op haar vader had inmiddels het geld een noodlottigen invloed uitgeoefend; zijne betrekking in dienst der gemeente had hij al spoedig neergelegd, als niet strookende met den voet waarop zijn fortuin hem in staat stelde te leven. De schade die hij daardoor leed trachtte hij te herstellen door het spelen in buitenlandsche loterijen en het deelnemen in gewaagde speculatiën. Binnen een jaar was de laatste gulden verspeeld en had het ongelukkige slachtoffer van den speelduivel door vergif een einde aan zijn leven gemaakt.

De heer Kink was omstreeks dien tijd gepromoveerd tot doctor in de letteren, doch tegelijk met haars vaders fortuin was ook de liefde van den verleider verdwenen. Het huwelijk, aanvankelijk vastgesteld op een maand na zijn eventueele

promotie en dat dank zij het onbegrensd vertrouwen dat zij hem verleend had, nu hoog noodzakelijk was geworden, werd door hem, onder allerlei voorwendsels uitgesteld en op een goeden morgen, kwam de ellendeling haar mededeelen dat hij een hem aangeboden betrekking aan een gymnasium in Duitschland had aangenomen waarwaarts hij den volgenden dag vertrekken moest; het huwelijk zou binnen een paar maanden voltrokken worden, als wanneer hij zich voldoende in zijn nieuwen werkkring zou georiënteerd hebben.

Hoe gevoelig die slag haar ook mocht treffen, verdenken wilde zij hem niet; uog niet zelfs toen zij twee maanden daarna moeder was geworden van een knaapje dat twee dagen na de geboorte overleed; doch de eene dag na den anderen verstreek zonder dat hij iets van zich liet hooren. Op zekeren dag eindelijk las zij zijn naam onder de per fransche mail naar Indië vertrokken passagiers. Dien dag dacht zij niet te zullen overleven, doch haar lijdensbeker was nog niet gevuld; den daaraanvolgenden dag overleed hare moeder met een vloek over den verleider, op de lippen.

Door de welwillende tusschenkomst van een der professoren aan de hoogeschool te U. werd zij geplaatst als verpleegster in het vrouwen-

ziekenhuis hier in Den Haag onder directie van mijn oom Dr. Flint, doch hare gezondheid was geknakt, het leven had voor haar alle waarde verloren en weldra moest zij in de inrichting worden opgenomen als lijderees aan de gevreesde tering die, zooals oom Flint nog gisteren verklaarde, alleen in ons land, jaarlijks ruim acht duizend menschenlevens afsnijdt.

Met zijne toestemming bracht ik haar een bezoek, dat ik kort daarop herhaalde en weldra vatte ik een oprechte en innige belangstelling op voor de eenzame lijderees die door niemand bezocht werd. Haar oom en diens huisgenooten in U. allen vrome orthodoxe christenen gevoelden niets dan minachting voor de arme misleide zondares. Zij behoorde immers blijkbaar, niet tot de uitverkorenen.

Met den dag nam zij af en meer en meer gevoelden wij ons tot elkander aangetrokken. Op zekeren middag kort voor haar sterven schonk zij mij haar portret en vertelde mij wat ik hierboven heb medegedeeld. Ik voeg het hierbij, wil het mij terugzenden.»

Het overige van haar schrijven, over haar eigen gezondheidstoestand, die ook niet rooskleurig schijnt te zijn, en over andere onderwerpen kunt

gij beiden zelf wel eens lezen,» zei mevrouw Campbell, aan wien het vooriezen nu en dan, blijkbaar moeite gekost had.

Nelly en Florence waren zichtbaar geroerd.

«De ellendeling!» barstte Nelly eindelijk uit, en een vloed van tranen vertolkte haar medelijden zoowel als hare verontwaardiging, »hoe heeft hij nog de brutaliteit kunnen hebben zich bij ons te doen introduceeren?»

»t Gaat meer zoo,» sprak de heer Campbell wrevelig, «onze landgenooten in Holland weten dat wij in Indië omtrent fatsoenlijkheid en moraliteit eenige andere begrippen hebben dan zij; dat jongelui wien de wilde haren daar maar niet wilde uitvallen doch die hier tot kalmte komen en zich blijven goedhouden daarvan geen grief gemaakt wordt en nu zijn er onder die landgenooten die zich niet ontzien, aanbevelings- en introductiebrieven uit te reiken aan naar Indië vertrekkende individu's wien ze den toegang tot hun eigen huis zouden ontzeggen; dat noemen ze misschien daar «hoogere moraliteit.» »

In den vooravond van den volgenden dag terwijl de heer Campbell en zijn gezin bijeen zaten werd de heer Kink aangediend.

«De onbeschaamde,» mompelde de Overste.

De redacteur van de Avondpost die natuurlijk vernomen had, dat de heer Campbell behoorde tot de voor de expeditie aangewezen officieren en dus binnen weinige dagen Batavia zou verlaten, misschien wel om daar niet meer terug te keeren, had besloten den tijd die nog overbleef te benutten, zoo noodig Nelly nog gunstiger voor hem te stemmen, dan hij vermeende te mogen aannemen dat nu reeds het geval was.

«Dan kan de zaak beklonken zijn» dacht de heer Kink, «voor de oude heer op reis gaat en heb ik zoo goed als zeker den aap in de kous.»

Binnentredende heette hij de familie hartelijk — en vooral Nelly bijzonder hartelijk — welkom thuis.

«Mijnheer Kink» sprak de Overste, na evenals de dames, diens groet koeltjes en niet meer dan beleefd te hebben beantwoord, «vóór dat we verder gaan, wenschte ik u wel een oogenblik te spreken, wil zoo goed zijn mij te volgen naar mijn bureau,» en hem voorgaande liet hij den heer Kink in het bedoelde vertrek binnen, waarvan een der deuren in de voorgalerij uitkwam.

De heer Kink wist niet of hij droomde of waakte; zulk een ontvangst was hem van de familie Campbell nog nimmer ten deel gevallen.

«Oh» dacht hij, «ze hebben zeker de klok hooren luiden van dat geval met dat malle wijf te Tjiandjoer; all right, daar zal ik ook wel een mouw aan weten te passen.»

Na de deur achter zich gesloten te hebben en zonder hem een stoel aan te bieden, plaatste de Overste zich tegenover den redacteur.

«Mag ik weten wat er van uw dienst is, mijnheer Campbell» vroeg de heer Kink, een air aannemende van geraaktheid.

Zonder op deze vraag eenige acht te slaan opende deze een der laden van zijn schrijftafel, en daaruit het uit Holland ontvangen portret te voorschijn halende, vroeg hij: «Herkent gij deze dame mijnheer Kink?»

't Gelaat van den heer Kink werd lijkkleurig; 't scheen hem toe dat de kamer met al wat er in was om hem draaide, doch zoo spoedig, en zoo goed en zoo kwaad als het wilde, zich herstellende, zeide hij, na het portret een oogenblik te hebben beschouwd: «pardon, mag ik weten wat dit te beteekenen heeft, mijnheer Campbell? Ik ben hier gekomen om u de beleefdheid van een bezoek te bewijzen en niet om als een schooljongen in verhoor te worden genomen.»

«Herkent gij deze dame, mijnheer Kink?» herhaalde de Overste op ijskouden toon.

«Wat geeft u het recht, mijnheer Campbell, mij, die uw gast meende te zijn op deze wijze te bejegenen... te beleedigen had ik bijna gezegd?»

«Nogmaals, mijnheer Kink, herkent gij dit portret?»

«Ik verkies niet daarop te antwoorden» knarste de redacteur, «la vie privée doit être murée!» (1)

«Dan heb ik u niets meer te vragen meneer Kink,» sprak de Overste en de deur van het bureau die op den tuin uitkwam openende maakte hij met de opwaarts gestoken duim van de tot een vuist gebalde rechterhand een beweging naar buiten waaruit de redacteur van de Avondpost heel duidelijk kon opmaken, welke richting hij zoo spoedig mogelijk had in te slaan.

«Afgedaan,» zei de heer Campbell na zich wederom in den kring zijner huisgenooten te hebben nedergezet, «en nu liefst geen woord meer over hem.»

XV.

Naar Atjeh.

De eerste expeditie tegen Atjeh was van Batavia vertrokken; mevrouw Campbell had de

(1) *La vie privée doit être murée.* Het niet-openbaar leven gaat niemand aan.

publieke verkooping van hun inboedel aan een commissionair opgedragen en was met Nelly en Florence, afgehaald door Cecil, naar het landgoed Djagaraga vertrokken, waar ze door den eigenaar en zijn echtgenoot allerhartelijkst welkom geheeten waren.

Vroolijk had, uit den aard der zaak het weerzien niet kunnen zijn doch gastheer en gastvrouw hadden alles gedaan wat gulle gastvrijheid en en innige deelneming vermochten, om haar het leed dragelijk te maken.

De eerste berichten van het oorlogstoneel vermeldden dat de landing der troepen in goede orde had plaats gehad en de vijand uit de strandbentengs verdreven was.

«De Avondpost is niet meêgekomen» zei de heer Tailor «wat zou dáár aan haperen; misschien te laat op de post bezorgd? Hé luister eens even,» liet hij er op volgen na gedurede eenige oogenblikken het Nieuw Bataviaansch Handelsblad te hebben ingezien: «De heer Dr Kink redacteur van de Avondpost is, naar het schijnt, met de noorderzon vertrokken, zijne schulden, die naar beweerd wordt, nogal belangrijk moeten zijn, omverevend achterlatende.

De aanleiding tot zijn vlucht moet zijn het in

duigenvallen van een door hem op touw gezette inschrijving aan de beurs te Amsterdam, ten doel hebbende de oprichting van een maatschappij op aandeelen tot een bedrag van driemaal honderd duizend gulden ten doel hebbende de ontginning en de verdere exploitatie van het erfpachts-perceel Inten.

De Nederlandsche kapitalisten zijn echter niet in den val geloopt. Een door hen uitgezonden commissie van twee deskundigen n. l. een mijn-ingenieur en een oud-planter zijn tot de ontdekking gekomen dat het in de Avondpost en sommige Hollandsehe bladen hemelhoog opgevijzeld perceel niet veel meer dan barre rotsgrond is, dat het noch petroleum, noch goud of eenig ander kostbaar mineraal bevat. Wijders dat de heer Dr Kink het land voor een som van tweehonderd gulden heeft overgenomen van den oorspronkelijken erfpachter die blij moet geweest zijn er dat nog van gemaakt te hebben.

Het perceel was overgeschreven geworden op naam van Kink's klerken Duman en Haub.

Genoeg, de toeleg is mislukt, maar de oplichter is gevlogen.»

«Wel heb ik van mijn leven» zei mevrouw Tailor.

«We hadden 't reeds lang vermoed, niet waar

Cecil» hervatte de heer Tailor, »dat er knoeierij in het spel was.

Wij, dat wil zeggen Cecil en ik, hebben, te recht of ten onrechte dat laat ik daar, de reputatie van nog al kennis van gronden te hebben; de heer Schultens is een der kundigste en eerlijkste planters van heel Java. Nu trof het, eenige maanden geleden ons beider aandacht dat in de Avondpost en natuurlijk ook in andere bladen die het overnamen, de loftrumpet gestoken werd over dat land *Inten*, diamant God beter! dat hier in de Preanger bekend is onder den naam van Tanah-batoe (steengronden).

Wel waren de ingezonden stukken onderteekend: Teeler, en Scheeltens, maar de hoop van den bedrieger zal wel geweest zijn dat de lezers daarin slechts schrijf- of drukfouten zouden zien en Schultens en mij of Cecil voor de inzenders houden.»

«Zou de justitie dien oplichter nu maar zoo laten loopen?» vroeg Nelly.

«Oplichting is het in den strikten zin niet» meende Cecil, «slechts poging tot oplichting, die gelukkig mislukt is,»

«Laar ze 'm dan ook te Singapore maar houden» sprak de heer Tailor, «daar zal hij wel heen

zijn; hij is immers doctor in de letteren en zal daar wel een plaats vinden bij de redactie van een of ander dagblad; die kan hij helpen schelden op the Dutch.»

«'t Doet mij leed het te moeten erkennen» sprak Cecil, «maar bij 't lezen der bladen uit de Strait-settlements en hun onbekookte oordeelvellingen over het Nederlandsch koloniaal bestuur erger ik me soms geweldig.»

«Dat doen we allen» zei de heer Tailor, maar dat behoeft ge u, omdat ge Engelschman zijt, niet meer aan te trekken dan wij. De dagbladpers die zich zoo gaarne de Koningin der aarde noemt of de leidster en voorlichtster der publieke opinie is zoowel daar als elders, veelal niet meer dan de sleepdraagster van wat de groote hoop denkt of vermeent te denken.»

Na deze philippica tegen «de krantekerels» zooals hij de dagblad-redacteurs soms heel oneerbiedig geliefde te noemen, stak de heer Tailor een versche manila op, en vervolgde stilzwijgend zijn lectuur van het Nieuw Bataviaansch Handelsblad.

De dagen gingen op de plantage, de minder opwekkende omstandigheden in aanmerking genomen, aangenaam voorbij. In den bloemtuin had

Cecil voor de beide zusters een paar perken in gereedheid doen brengen waarin ze naar hartelust konden planten.

Nelly vooral vond er veel genoeg in zich door hem te doen voorlichten omtrent het kweeken der zoogenaamde nevenproducten als vanille en de verzorging van het chochenille-insect.

Dagelijks in elkanders nabijheid, te midden der weelderige tropische plantenwereld, was het niet te verwonderen dat ook in de beide jonge harten de teedere en toch soms zoo krachtige plant der liefde ontlook en wortel schoot, en ware het niet voor die eene schaduw, de voortdurende hoewel verborgen onrust omtrent het lot van haar vader en Van Hoogwegen, voorzeker zij zou niet gearzeld hebben de dagen op Djagaraga doorgebracht, de helderste van geheel haar leven te noemen.

De heeren Campbell en Van Hoogwegen doorleefden dan ook moeilijke oogenblikken. Hoewel de landing zonder veel verlies was bewerkstelligd, bleek het weldra, dat de kennis van het terrein en van de krachten des vijands bij den generalen staf en dus ook bij de aanvoerders verre van voldoende was.

Niettemin werd met moed en vastberadenheid

voorwaarts gerukt. Wel gelukte het niet den kraton, het hoofd-object van den tocht te bemachtigen, doch de daarvóór gelegen versterkte mis-sigit werd, zij het ook ten koste van bloedige offers, genomen; onder de laatste behoorde ook de generaal-majoor Köhler.

Van Hoogwegen die aan het hoofd zijner compagnie een der eersten was geweest die den mis-sigit binnendrongen, lag gewond in het bivak aan het strand. Wat hem daar wedervoer hebben we reeds in den aanvang van dit verhaal medegedeeld.

Toen de dag aanbrak werden de zieken en gewonden aan boord van de hospitaal-schepen gebracht; doch ook de nog valide krijgers ontvingen bevel zich wederom in te schepen.

Woede, teleurstelling en verontwaardiging beheerschten de gemoederen van den hoogsten tot den minsten die aan den strijd had deelgenomen; zij mokten en geen wonder! Het doel mocht niet bereikt, de overwinning niet behaald zijn, ieder had zijn plicht, menigeen meer dan zijn plicht gedaan; er was geen nederlaag geleden; de moed was niet geknakt; tegenspoeden hadden de Indische soldaten wel eens meer ondervonden; maar zij waren geen Franschen, zij schreeuwden niet «verraad» als de overwinning niet in den eersten

aanloop behaald werd. Wat zou er in het vaderland, wat in heel Indië van hen gezegd, gedacht, geschreven worden!

Deze en andere gedachten veroorzaakten zichtbare ontevredenheid. Een kranige Hollandsche jongen verklaarde, dat als de aanvoerders niet wilden, hij wel alleen naar den kraton durfde te gaan; 't kon hem zijn kop kosten, zeide hij, maar de Atjehers zouden zien dat een Hollander niet bang voor hen was.

Daar verspreidde zich het gerucht dat de terugkeer naar Batavia slechts geschiedde met het doel om, beter toegerust en sterker in getal, den aanval te hervatten.

Dit hielp; de ontevredenheid was geweken. *Retirer pour mieux sauter.* De eer bleef onaangetast.

De verpleging aan boord der schepen liet niets te wenschen over, zoomin voor zieken als gezonden.

De wonden van Van Hoogwegen bleken niet levensgevaarlijk te zijn; ook de wondkoorts bleef weg. De overste Campbell had een schampschot over de linkerhand gekregen, echter van zoo weinig beteekenis, dat het hem geen oogenblik verhinderd had zijn dienst te blijven verrichten.

De reis van Atjeh naar Batavia was in tien

dagen afgelegd; Van Hoogwegen in het hospitaal opgenomen werd den volgenden dag geëvacueerd naar Buitenzorg, waar het koele bergklimaat gunstig geoordeeld werd voor de genezing zijner wonden.

Den avond voor zijn vertrek derwaarts ontving hij bezoek van den heer Campbell aan wien hij het vizioen, zoo noemde hij het, in het strandbivak mededeelde.

«Ge noemt het een vizioen,» sprak deze, «op dit gebied moet — en hieraan maken zich dikwijls hooggeleerden schuldig — op dit gebied moet dikwijls een woord, bij voorkeur latijnsch of grieksch, aangenomen worden als een verklaring.»

«U gelooft toch niet dat het iets anders kan geweest zijn» zei Van Hoogwegen, «dan een vizioen, een hallucinatie enfin verbeelding, een gevolg van de koorts.»

«Ge erkentet immers dat de koorts was afgevoelen, dat ge ofschoon aanvankelijk hevig verschrikt, eene kalmte en helderheid van geest ondervond zooals ge nog nimmer gedurende heel uw leven, had leeren kennen?»

«Dat is zoo, maar zou het niet de reactie van de koorts kunnen geweest zijn?»

«Reactie, wederom een mooi woord; als ge ,t later, in het vaderland teruggekeerd, verhaalt zal men u nog wel aan meer latijnsche woorden helpen; waarachtig kameraad, ik vrees dat ge goed op weg zijt om *verlicht* te worden.»

«Maar welke naam zoudt u er dan aan geven?»

«Ik wenschte er in 't geheel geen naam aan te geven, maar ik wilde u wel vragen of ge zelf wel in staat zijt om te gelooven dat uw bediende Djonda, door *uw* vizioen, *uw* hallucinatie of verbeelding of door de reactie van *uw* koorts, als van den bliksem getroffen achterover is kunnen vallen?»

Een angstig gevoel begon zich van Van Hoogweden meester te maken; eindelijk vroeg hij: «zou Elise» maar verder ging hij niet.

«Maak u niet ongerust kameraad» sprak de Overste, «het gebied waarop we ons nu bewegen is nog terra incognita, om ook eens een woord latijn te spreken, een terrein waarop nog slechts enkele lichtstralen, en dan nog alleen voor ernstige onderzoekers, gevallen zijn. Uwe waarneming op dat oogenblik bewijst niets omtrent het leven of altijd mogelijk sterven uwer zuster. Dergelijke verschijnselen hebben zich door alle eeuwen heen, voorgedaan en doen zich nog voor bij volmaakt

gezonden toestand van waarnemer en phenomeen. Wolfgang von Goethe de groote Duitsche dichter en filosoof wandelde eens op een regenachtigen zomeravond met zijn vriend, den raadsheer Körner meen ik dat hij heette, met wien hij terugkeerde van het Belvédère te Weimar. Eensklaps bleef Goethe staan, verschrikt als voor een verschijning tot welke hij begon te spreken. Körner zag absoluut niets. Plotseling riep Goethe uit: «Mijn God! indien ik niet zeker wist dat mijn vriend Fritz op dit oogenblik te Frankfort is, zou ik zweren dat hij het is!» Vervolgens in een luiden lach uitbarstend:

«Maar hij is het mijn vriend Fritz! Gij hier in Weimar Maar in 's Hemels naam, wat ziet ge er uit in mijn chamber-cloack met mijn slaapmuts op mijn pantoffels aan hier op den weg? Körner, zooals ik reeds zei zag van dat alles absoluut niets, maar hij ontroerde hevig, vreezende dat zijn vriend plotseling krankzinnig geworden was.

Maar Goethe geheel vervuld van zijn vizioen, riep uit, terwijl hij de armen voor zich uitstreckte: «Fritz, waar ben je gebleven groote God! Körner, hebt gij ook gezien waar hij gebleven is?»

Körner, tot in het diepst van zijn ziel geschokt zei niets. Na in alle richtingen te hebben rondgestaard, vervolgde de dichter op droomerigen toon: «Ah, nu begrijp ik het . . . een vizioen . . . maar wat kan dat beteekenen? . . . zou Fritz plotseling gestorven zijn? . . . zou dat zijn geest zijn geweest? . . .»

De beide vrienden vervolgden hun weg naar het huis van den dichter en zijn kamer binnentredende stond Goethe tegenover zijn vriend Fritz; zijn haren rezen te berge: «Terug spook!» achteruit waggelende en bleek als een doode.

«Maar mijn waarde, is dat de manier waar op ge uw getrouwsten vriend ontvangt? . . .»

«Ah nu is het Goddank, geen geest,» zei Goethe, beurtelings lachend en weenend, «maar een mensch van vleesch en been» en de beide vrienden omhelsden elkaar hartelijk.

Fritz, die van Frankfort gekomen was, doornat van den regen, was de kamer van den dichter binnentreden en hem niet thuis treffende, had hij zich van zijn natte bovenkleeding ontdaan; eenige voor de hand liggende kleedingstukken van Goethe aangetrokken en was vervolgens in diens fauteuil in slaap gevallen; droomende vervolgens dat hij zijn vriend was tegemoet gewan-

deld en hem ontmoette, had deze hem toegevoepen: «Mijn God! indien ik niet zeker wist, dat mijn vriend Fritz op dit oogenblik in Frankfort is;» om kort te gaan hij had alles verstaan wat Goethe gezegd had.

Wat u overkomen is, kan een pendant zijn van hetgeen den grooten Duitscher wedervoer.»

«Ik hoop het» zei Van Hoogwegen, zich merkbaar gerustgesteld gevoelende.

«Goeden nacht . . . tot weêrziens» zei de heer Campbell, «zoodra ik kan, kom ik naar Buitenzorg» en hem de hand drukkende, keerde hij terug naar het hotel Cavadino nabij de sluisbrug waar hij voorloopig zijn intrek genomen had.

Van Hoogwegen dacht dien avond nog lang na over de vriendelijke les die de Overste hem gegeven had een les die hem duidelijk had doen inzien hoe gemakkelijk de overgang is van ongelooft tot bijgeloof; aanvankelijk toch had hij het door hem en Djonda gelijktijdig waargenomene toegeschreven aan hallucinatie, verbeelding, ja wat niet al; toen de heer Campbell hem met een paar woorden het onhoudbare van die theorie, had aange-toond, die onder de zoogenaamde ontwikkelden vooral zij die wetenschappelijke examens achter den rug hebben grifweg wordt aangenomen, was hem een

kille huivering door de leden gegaan en had hij onwillekeurig gedacht aan een plotseling sterven zijner goede zuster.

Het laatste bleef nu, wel is waar, niet geheel uitgesloten, doch de ervaring door den Duitschen filosoof opgedaan bewees afdoende dat het verschijnsel niet noodwendig die beteekenis behoefde te hebben.

Van wat de Engelschen bedoelen, als ze spreken van «mind-traveling,» (1) hadden physiologie en psychologie, zijn lieveling-studie hem niets geleerd; de heer Campbell, kwam hem voor, op dat gebied beter thuis te zijn.

Dit had van Hoogwegen op de meesten onzer hedendaagsche geleerden voor dat hij niet brutaal weg loochende wat hij niet wist te verklaren. Hij herinnerde zich nu ook wat hij aan boord van de Sindoro had bijgewoond; ook daar was het verschijnsel niet gepaard gegaan met eenig sterfgeval, van wien ook.

Het gevaar van «verlicht» te worden, in den zin dien de Overste er aan gaf, was dus voor Van Hoogwegen nog zoo groot niet.

Onwillekeurig kwam hem de bewering van

(1) Mind-traveling, het tijdelijk uittreden van den geest uit het lichaam van den levenden mensch.

Lichtenberg in herinnering, n.l. »dat de lieden van het vak, vaak het beste er van niet weten.» En hij sliep in.

XVI.

Resultaten.

Zes maanden zijn er verlopen sedert Van Hoogwegen naar Buitenzorg geëvacueerd werd; wij treffen hem wederom aan op het landgoed Djagaraga.

Dat hij van zijne verwondingen volkomen hersteld was, kunnen we gevoegelijk onvermeld laten daar zijn huwelijk met Florence en dat van Cecil Tailor met Nelly des morgens te Batavia voltrokken was en zij zich op reis bevonden naar Sindanglaja waar de wittebroodsweken zouden worden doorgebracht.

De reiswagen die de beide jonge paren naar Buitenzorg gebracht had was gevolgd geworden door een tweede, bevattende, als een vroegere uitgave van een zelfde werk, de heeren Campbell en Tailor en hunne respectieve echtgenooten. De stemming daar was echter niet minder opgewekt dan in het voorste rijtuig.

Na het gebruik van eenige ververschingen ver-

volgden de jonggehuwden de reis naar Sindanglaja terwijl de Overste en zijn vrouw voorloopig de gasten bleven van de familie Tailor.

De heer Campbell die zijn eervol ontslag uit de militaire dienst genomen had met behoud van aanspraak op pensioen was besloten de volgende maand naar het vaderland terug te keeren, waartoe reeds twee plaatsen besproken waren op het stoomschip Sindoro. Twee andere plaatsen op hetzelfde schip waren gereserveerd door Van Hoogwegen en Florence. De tijd zijner detachering was verstreken en het was dus niet moeilijk gevallen de vereischte schikkingen te treffen, zóó dat hij en zijn vrouw den overtocht konden doen in gezelschap van hare ouders.

Veertien dagen waren door Van Hoogwegen en Florence op Sindanglaja doorgebracht; Cecil en Nelly hadden er de voorkeur aan gegeven dien tijd in het vijf minuten van daar gelegen Soeka-dingin te vertoeven.

De laatste drie weken op Djagaraga werden besteed aan het in gereedheid brengen van koffers en alles wat verder voor de zeereis in orde gebracht moest worden.

Menig gezellig uur werd daar intusschen nog door allen doorgebracht. In den familiekring bij

een, werd zoowel door de jongeren als door de bejaarde leden nog veel van het samendoorleefde nogmaals in de herinnering teruggeroepen; een luiden hartelijken lach, ook wel eens een teruggedrongen traan verried niet zelden duidelijk wat alzoo in hoofd en hart omging.

«Ge herinnert u zeker nog wel» zei Van Hoogwegen tot den Overste, «het verhaal van den Regent van Bandung omtrent dat onderzoek waarvan u mij beloofdet te eeniger tijd de resultaten te willen mededeelen.»

«Zeker,» antwoordde de heer Campbell, maar om daaruit al het nut te trekken wat er uit te trekken is, zoudt ge alles, niets uitgezonderd, als heilige, onversierde en onbesnoeide waarheid hebben aan te nemen wat ik u daarvan verhaalde. Nu verlang ik niet op mijn woord geloofd te worden daar waar ik beweer getuige te zijn geweest van feiten die in strijd schijnen met de tot nu toe bekende natuurwetten. Ik zal mij er dus toe bepalen u een der eenvoudigste middelen aan de hand te doen om u de overtuiging te verschaffen dat het materialisme heeft uitgediend, dat het veroordeeld is zonder appèl.»

«Gaarne,» riepen Van Hoogwegen en Cecil als uit één mond.

«Zie hier,» ging de heer Campbell voort na dat hij twee stoelen tegenover elkaar bij een der deuren had geplaatst, die in de voorgalerij uitkwamen en na tegen die deur door middel van een paar spelden, een stuk schrijfpapier te hebben bevestigd. Op zijn verzoek zetten zich Cecil en Nelly op de stoelen neer. Na een potlood aan het uiteinde van zijn wandelstok te hebben gebonden verzocht hij hun de handen op te houden met de palmen opwaarts en legde daarop den stok, met het potlood naar het op de deur bevestigde papier gekeerd, hun tevens verzoekende de vingers en duimen over den stok te sluiten.

«Verwacht nu niet» vervolgde hij, «dat gij bij een eerste proefneming schrift zult verkrijgen; ge behoeft in die houding, die in den aanvang vrij vermoeiend is, niet langer dan vijftien minuten te blijven zitten en kunt zoo noodig, om uit te rusten, de handen steeds den stok vasthoudende, op de knieën neerlaten, doch zooals ik zeide, niet langer dan noodig is om uit te rusten; daarna worden ze weer in de voorgescreven houding teruggebracht. Bespeurt ge beweging in den stok, volgt die dan gewillig, houdt die niet tegen.»

«De stok siddert» sprak Cecil, maar daar zijn we zeker zelf de oorzaak van.»

«'t Zou mij verwonderen als gij reeds bij de eerste proefneming eenig zichtbaar resultaat verkrijgt; soms zijn tien, twintig en meer aanzittingen noodig; ge herinnert U Van Hoogwegen, wat de Regent verklaarde omtrent zijn Javaansch geduld; doch laat u niet ontmoedigen, houdt vol en herhaal den proef niet vaker dan tweemaal per week op de zelfde dagen en op het zelfde uur; die er het geduld toe mist, stake de proef na de eerste aanzitting.»

De heer Campbell had intusschen zijn plaats bij de anderen weer ingenomen.

«Doet gij dat Cecil?» vroeg Nelly, gevoelende dat de stok zich rechtstandig plaatste en daarna wederom in den vorigen stand kwam.

«Ik? Ik wilde u juist de zelfde vraag doen.»

«Zonderling,» zei Nelly, ik heb mij nog zelden zoo volkomen kalm en bedaard gevoeld.

«Ik eveneens,» sprak Cecil.

«Hebben we nu niets anders te doen?» vroeg Nelly, zichtbaar ongeduldig.

«Afwachten, geduldig afwachten» sprak de heer Campbell, «van een eerste proefneming zag ik maar zelden eenig resultaat.»

Inmiddels had de stok zich eenige malen in hunne handen rondgewenteld en het uiteinde naderde het papier.

Aller oogen volgden de bewegingen van den stok; alleen de heer Campbell bleef rustig voor zich uitstaren. Dit laatste maakte op Van Hoogwegen een vreemden indruk; 't kwam hem voor dat dit verschijnsel den Overste al heel weinig interesseerde.

«Ziet u eens,» zeide hij, «'t is alsof de stok begint te schrijven.»

Werkelijk waren op het papier eenige strepen en krullen getrokken.

«Ik zal er liever maar niet naar kijken,» antwoordde de heer Campbell, «de opzichter «die een boek heeft over hypnotisme» mocht, als hij dit verneemt, eens beweren, dat ik suggestie heb uitgeoefend op de aanzitters.»

Opeens gevoelden Cecil en Nelly een lichte niet onaangename siddering in de armen en de stok schreef, zonder dat ze dien konden tegenhouden:

«Materialisme de bron van alle ellende: ook van de mijne. — Kink.»

«God bewaar me, hoe is 't mogelijk?» zei Cecil eenigzins ontroerd, «Nelly schreef jij dat?»

«Ik? Ik wilde je juist dezelfde vraag doen.»

Verlegen; sloeg hij de oogen neer; doch zich herstellende en de levensbeschouwing van den heer Campbell die met de zijne overeenstemde, kennende, zeide hij:

«Ja, maar zoo denken we er allemaal over . . . en . . . misschien heb *ik* het ofschoon onwillekeurig, toch zelf geschreven.»

Wederom naderde de stok het papier en schreef: «Morgen zal uw vader hier zijn. — Ellen?»

«Ditmaal weet ik zeker, dat niet *ik* het geschreven heb» zei Cecil, «want vooreerst is het onzin; volgens zijn laatste schrijven woont hij nog steeds te Brighton en was hij, hoezeer verlangend mij weer te zien, volstrekt niet voornemens naar Java te komen; en ten andere, zou ik mij schamen den naam mijner onvergetelijke moeder te verbinden aan een ongepaste aardigheid. Maar toch . . . wie weet . . . unconscious cerebration.» (1)

«Weer een mooi woord, in plaats van een verklaring; inderdaad waarde Cecil, als ik niet beter wist, zou ik gaan gelooven dat ge een boek hebt over hypnotisme,» sprak de Overste.

De glimlach om de lippen van den overste werkte, naar het scheen, aanstekelijk, doch ook

(1) Unconscious cerebration, onbewuste hersenwerking.

slechts voor een oogenblik, want aller aandacht werd afgeleid door den inlandschen bediende die den trap der voorgalerij opkwam, zeggende:

«Ada chabar kawat boewat toewan Cecil!» (1)

Cecil, teekende het ontvangsbewijs af en las, na het telegram geopend te hebben, hard op:

Batavia, November 1 st 1873.

Dear Son.

Just arrived. To morrow I'll be with you.

Your affectionate father

Sir William Taylor.

Was het ontroering, dankbaarheid of blijdschap, we weten het niet, maar Cecil greep met beide handen die van den heer Campbell en stotterde:

«Thank God!»

«Ik had niet verwacht al dadelijk een voorspelling te zullen krijgen, vooral geen die zoo spoedig in vervulling zou komen. Daarom nog dit. —

«Voorspellingen mocht ge die ontvangen sla ze niet in den wind, maar neem ze evenmin onvoorwaardelijk aan, er zijn langs dezen weg

(1) Ada chabar kawat boewat toewan Cecil, hier is een telegram voor mijnheer Cecil.

(1) Waarde zoon. Zooeven aangekomen. Morgen kom ik bij U enz.

al heel wat voorspellingen ontvangen die nimmer zijn uitgekomen. En vooral raadpleeg de ervaringen van andere onderzoekers; de litteratuur van deze occulte verschijnselen omvat duizende boekdeelen waaronder natuurlijk veel is wat veilig ongelezen kan blijven. In 't Hollandsch kunt ge daarover lezen de werken van mevrouw Elise van Calcar van Alfred Russel Wallace en «Een Nieuw veld voor de Wetenschap» maar weest er wel op voorbereid dat wanneer ge eenmaal langs den weg van studie en proefondervindelijk onderzoek tot de erkenning zult gekomen zijn eener waarheid die de materialistische geleerden niet hebben mogen ontdekken en die ze daarom brutaal weg blijven loochenen, weest er dan wel op voorbereid dat die kennis U bij geluk ook niet zelden leed zal baren. Het einde van het Galileische tijdperk is nog lang niet bereikt; maar het nadert, langzaam wel is waar, doch met onweerstaanbare zekerheid; noch de vloek der versteende theologieën noch de spot der kracht — en — stoffianen zullen het licht onder den koornmaat houden.»

Allen dankten den heer Campbell voor het gegeven onderricht en verheugden zich met Cecil bij voorbaat over de komst van zijn vader.

Sir William Taylor, sedert een jaar voor de tweede maal weduwnaar, had reeds sedert lang het innig verlangen in zich voelen opkomen zijn zoon zijn eenig kind weer te zien. Meermalen had hij Cecil in overweging gegeven naar Engeland terug te keeren. Zijn invloed, door zijn vermogen niet weinig vermeerderd, zou voor Cecil wel een hem passende positie weten te veroveren.

Doch Cecil had er niet toe kunnen besluiten zijn pleegouders te verlaten met de zekerheid hen niet te zullen weerzien,

De afwezigheid van zijn zoon het eenige wezen dat hij, zij het op de hem eigen wijze, had liefgehad, was hem na den dood zijner tweede vrouw, te zwaar gevallen.

Op een koelen herfstavond was hij het Kanaal overgestoken, en over Parijs en Lyon doorgereisd naar Marseille alwaar hij passage genomen had per Fransche mail naar Batavia.

In den avond van den dag waarop hij op Djaragara was aangekomen, in den kring der gasten een kop thee drinkende, verhaalde hij, onder meer, dat hij te Singapore waar hij een dag had moeten verblijven zijn intrek genomen had in een der hotels aldaar, waar hij ge-

tuige was geweest van een afschuwelijk drama.

«Een uwer landgenooten» verhaalde hij, «ten minste ik vermeen te hebben hooren zeggen, dat hij Hollander was en Kink heette, werd dien avond vermoord gevonden in de nabijheid van een der talrijke Chineesche speelholen waarmede Singapore als het ware vergiftigd wordt. Het lijk werd in het hotel binnengedragen, wijl het herkend was als dat van Mr. Kink, een der commensalen.

Ik vernam verder dat hij in den laatsten tijd sterk aan het spel verslaafd was geraakt en vrij veel gewonnen had.

Men had hem gewaarschuwd voor de herhaalde nachtelijke aanrandingen die in die buurten hadden plaats gehad vooral op spelers die met groote winsten huiswaarts keerden.»

De blikken van verstandhouding gedurende het verhaal gewisseld, werden door Sir William niet opgemerkt.

De facteur kwam het erf op en bracht brieven en dagbladen.

Het Nieuw Bataviaansche Handelsblad bevatte een uitvoerig verslag omtrent den dood van den voormaligen redacteur van de Avondpost.

Een brief van Elise van Hoogwegen vermeldde hare blijdschap over de aanstaande terug-

komst van zoovelen die haar dierbaar waren.

In een harer vorigen had zij Van Hoogwegen reeds geschreven dat zij eens op een nacht met schrik uit een benauwende droom was ontwaakt, waarin zij hem te midden van een tal van andere gewonden op den grond had zien liggen, op het oogenblik dat zijn bediende hem een glas water toereikte.

Het afscheid dat een paar weken na dezen avond van de bewoners van Djagaraga genomen werd, was langdurig en hartelijk.

De heer Campbell wilde van geen uitgeleide tot aan de haven van vertrek weten.

«Uw beider tegenwoordigheid is hier vooral in de eerste dagen meer noodzakelijk,» zeide hij tot Cecil die den wenk begreep. Hij wist dat hij zijn pleegouders dierbaar geworden was, als hun eigen kind.

Ook Djonda bleef op Djagaraga als tuinman, daartoe door de familie Tailor aangesteld.

Kapitein Van Hoogwegen in het vaderland teruggekeerd werd ingedeeld bij het garnizoen te Breda waar zich ook de familie Campbell metterwoon vestigde.

